

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Volkan ALTINTAŞ

AVRUPA BİRLİĞİ İŞLETMELER POLİTİKASI PERSPEKTİFİNDE KOBİ
KAPSAMINA GİREN KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN FİNANSMAN YAPILARI
VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Danışman
Doç. Dr. Nilüfer TETİK

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2005

Bu çalışma, jürimiz tarafından Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye (Danışman) :

Üye :

Üye :

Üye :

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.... / .... / 200 ..

Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK

Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE İŞLETMELER POLİTİKASI PERSPEKTİFİNDE TURİZM

1.1. Avrupa Birliği	3
1.1.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi	3
1.1.2. Avrupa Birliği Organları	4
1.1.2.1. Avrupa Parlamentosu	4
1.1.2.2. Avrupa Doruğu (Avrupa Birliği Konseyi)	5
1.1.2.3. Avrupa Birliği Komisyonu	5
1.1.2.4. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi	5
1.1.2.5. Adalet Divanı	6
1.1.2.6. Sayıştay	6
1.1.2.7. Ekonomik ve Sosyal Komite	6
1.1.2.8. Bölgeler Komitesi	7
1.1.2.9. Avrupa Yatırım Bankası	7
1.1.2.10. Avrupa Merkez Bankası	7
1.1.3. Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri	8
1.1.3.1. Ankara Anlaşması ve Katma Protokol	8
1.1.3.2. Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Türkiye	10
1.1.3.2.1. Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi	11
1.1.3.2.2. Türkiye – AB İlişkilerinde Son Durum	12
1.1.4. Avrupa Birliği'nin Ortak Politikaları	13
1.1.4.1. Ekonomi ve Para Politikası	13

1.1.4.2. Rekabet Politikası	13
1.1.4.3. Ortak Ticaret Politikası	14
1.1.4.4. Ortak Tarım Politikası	14
1.1.4.5. Çevre Politikası	14
1.1.4.6. Tüketicinin Korunması Politikası	14
1.1.4.7. Enerji Politikası	15
1.1.4.8. Ulaştırma Politikası	15
1.1.4.9. Adalet ve İşçileri Politikası	15
1.1.4.10. Sosyal Politika ve İstihdam	15
1.1.4.11. Eğitim ve Kültür Politikası	16
1.1.4.12. Bölgesel Politikası	16
1.1.4.13. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası	16
1.1.4.14. Balıkçılık Politikası	16
1.1.4.15. Kamu Sağlığı Politikası	17
1.2. Avrupa Birliği İşletmeler Politikası	17
1.2.1. İşletmeler Politikası'na Tarihsel Bakış	17
1.2.2. Genel Durum ve Amaçlar	18
1.2.3. Politika Araçları	20
1.2.4. Finans	20
1.3. Avrupa Birliği İşletmeler Politikası ve Turizm Sektörü	21
1.3.1. Avrupa Birliği'nde Turizm Sektörü	21
1.3.2. Turizm Önemi	22
1.3.3. Avrupa Turizm Yılından Eylem Planına	23
1.3.4. Mc Millan-Scott Raporu	25

İKİNCİ BÖLÜM

KOBİLERİN AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

2.1. Genel KOBİ Kavramı	29
2.1.1. KOBİ'lerin Özellikleri	30
2.2. Türkiye'de KOBİ'ler	30
2.2.1. Türkiye'nin KOBİ Politikası ve AB ile Uyumu	33
2.3. Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler	35

2.3.1. Avrupa Birliği'nin KOBİ'lere Yaklaşımı	35
2.3.2. Avrupa Birliği Ülkelerinin KOBİ Yaklaşımları	38
2.3.3. Avrupa Birliği'nde Önemli Ekonomik Güç: Almanya	40
2.3.3.1. Alman KOBİ Politikası	41
2.3.3.1.1. KOBİ'lere Sunulan Destekler	42
2.3.3.1.2. Yatırımların Desteklenmesi	42
2.3.3.1.3. Garanti ve Krediler	43
2.3.3.1.4. Çeşitli Kredi Seçenekleri ve Programları	43
2.3.3.1.5. Yatırım Fonları	44
2.3.3.1.6. Yatırım Sermayeleri	44
2.3.3.1.7. Mikro Kredi Programları	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE KOBİ KAPSAMINDA YER ALAN KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİ VE KARŞILAŞTIRMASI

3.1. Konaklama İşletmeleri Kavramı	45
3.1.1. Konaklama İşletmelerinin Özellikleri	46
3.2. Türkiye'deki Konaklama İşletmeleri	46
3.2.1. Türkiye'de KOBİ'lere Yönelik Finansman Sistemleri ve Uygulanan Destek Araçları	49
3.2.1.1. Banka Kredileri	50
3.2.1.2. Kredi Teminatları	51
3.2.1.3. Risk Sermayesi Şirketleri ve Yatırım Finansman Şirketleri	51
3.2.1.4. Sermaye Piyasası, İMKB	51
3.2.2. Türkiye'de Konaklama Sektörüne Sağlanan Finansal Destekler	52
3.2.2.1. Kalkınma Bankası	52
3.2.2.2. Halk Bankası	54
3.2.2.3. Hazine Müsteşarlığı Teşvikleri	55
3.3. Avrupa Birliği Ülkelerinde Konaklama İşletmeleri	55
3.3.1. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Finansman Sistemleri ve Uygulanan Destek Araçları	58
3.3.1.1. Avrupa'da Finansal Sektördeki Gelişmeler	58

3.3.1.2. Yeni Gelişmeler Işığında KOBİ'lere Sağlanacak Finansal Destekler	60
3.3.1.2.1. KOBİ'ler için Sermaye Elde Edilebilirliği	61
3.3.1.2.2. Sermaye Maliyetleri	62
3.3.1.2.3. Politik Durum	62
3.3.1.2.4. Bankalar Kanunu ve KOBİ'ler	62
3.3.1.2.5. KOBİ'ler için Banka Finansmanının Önemi	63
3.3.1.3. Leasing	64
3.3.1.4. Factoring	65
3.3.1.5. Garanti Sistemleri	66
3.3.1.6. KOBİ'lere Sağlanan Diğer Destekler	69
3.4. Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ Kapsamında Yer Alan Konaklama İşletmelerine Sağlanan Finansal Desteklerin Karşılaştırması	71
SONUÇ VE ÖNERİLER	75
KAYNAKÇA	78
ÖZGEÇMİŞ	87

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Avrupa Birliği'ne İlişkin Temel Göstergeler (AB 25)	4
Tablo 1.2. Ankara Antlaşması'nın Kapsamı	9
Tablo 1.3. Ankara Anlaşması'ndan Gümrük Birliği'ne (1964-1995)	9
Tablo 1.4. Avrupa Komisyonu'nda Turizmle İlgili Genel Müdürlükler	27
Tablo 2.1. Türkiye'de KOBİ Tanımları	32
Tablo 2.2. KOBİ'lerin 2003 Yılı İtibariyle Türkiye Ekonomisindeki Yeri	33
Tablo 2.3. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı	36
Tablo 2.4. Almanya'da KOBİ'lere Sağlanan Destekler	43
Tablo 3.1. Türk Turizminin Gelişimi	47
Tablo 3.2. Turizm Gelirlerinin GSMH ve İhracat Gelirleri İçindeki Payı	47
Tablo 3.3. Turizm Bakanlığı Belgeli Konaklama Tesisleri	48
Tablo 3.4. Belgeli Konaklama İşletmelerinin Başlıca Turistik Merkezlere Göre Dağılımı	48
Tablo 3.5. Avrupa Birliği'nde Finansal Destek Hizmetlerinin ve Garantilerin Ülke Bazında Kullanımları	
Tablo 3.6. Avrupa Birliği tarafından KOBİ'lere Sağlanan Topluluk Yardımları	69
Tablo 3.7. AB ve Türkiye'de KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin Karşılaştırması	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Avrupa Birliği'nde İşletme Büyüklükleri	37
Şekil 2.2. Avrupa Birliği'nde İşletmelerde Çalışanların Sayısı	37
Şekil 2.3. Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler Tarafından Yaratılan Katma Değer	38
Şekil 3.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Konaklama İşletmeleri Sayısı	56
Şekil 3.2. Avrupa Birliği'nde Konaklama Sektöründe Çalışanların Verimliliği	57
Şekil 3.3. Avrupa Birliği Ülkelerinde Konaklama İşletmelerinde Çalışanların İşletme Büyüklüklerine Göre Bölümlemesi	57

KISALTMALAR LİSTESİ

AAET	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AOG	Avrupa Ortak Girişimi
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DG	Directorate General (Genel Müdürlük)
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EU	European Union (Avrupa Birliği)
ECU	European Currency Unit (Avrupa Para Birimi)
EIB	European Investment Bank (Avrupa Yatırım Bankası)
ENSR	European Network for Social and Economic Research (Avrupa Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar İşbirliği)
EUROSTAT	Statistical Office of the European Communities (Avrupa İstatistik Ofisi)
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
KDV	Katma Değer Vergisi
KfW	Kreditanstalt für Wiederaufbau
KGF	Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEKSA	Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayiye Destekleme Vakfı
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü)
OAG	Ortak Avrupa Girişimi
ODGP	Ortak Dış Güvenlik Politikası
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
SME	Small Medium Enterprises (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler)
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TOSYÖV Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı

ÖZET

1960'lerden günümüze kadar devam eden Avrupa Birliği'ne giriş süreci ve bu süreç içerisinde yaşananlar, ilgili bütün kurumları ve politikaları belirleyen bir süreci de beraberinde getirmiştir. Özellikle adaylık sürecindeki gelişmelerle birlikte Avrupa Birliği politikalarının ülkemizdeki yansımaları daha net bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Bu politikalardan birisi olan "İşletmeler Politikası" Avrupa Birliği içindeki turizm işletmelerini doğrudan etkilemektedir. Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkelerde turizm endüstrisinin % 99'u KOBİ statüsündeki işletmelerden oluşmaktadır. Avrupa Birliği'nde de 1989 yılında "İşletmeler Politikası"nın oluşturulmasıyla birlikte, dağıtım hizmetleri, turizm ve sosyal ekonomiden sorumlu 23 no lu Genel Müdürlüğün kurulması ve KOBİ çalışma grubunun görevleri bu yeni Genel Müdürlüğe devredilmiştir. Ülkemizde ise 1990'lardan itibaren imalat sanayinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB) çatısı altında örgütlenerek KOBİ'lere özgü teşviklerden faydalanmalarına karşın, turizm sektöründe faaliyette bulunan işletmelere KOBİ statüsünün tanınması VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planıyla öngörülen yeni bir gelişmedir. Bunu takip eden yıllarda da iş ortamının geliştirilmesi ve özel girişimlerin desteklenmesine ilişkin bir dizi kararlar alınarak uygulamaya konmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada Avrupa Birliğinde alınan kararlar uyarınca KOBİ kapsamında yer alan konaklama işletmelerinin finansman yapılarını etkileyen faktörler ile bu işletmelerin uygulamaları göz önünde tutularak ilgili işletmelerin Türkiye'deki durumuna bakılmış ve bir karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

The process of entering European Union for Turkey has been still ongoing process since 1960. This process is full of developments in the policies and does not only affect on the organs of governments but also reveals new policies almost in all sectors. Tourism is one of the important sectors in Turkey. In order to achieve good results from tourism, Turkey's policies are orientated to European Union policies.

European Union Enterprises Policy affects the tourism firms directly in EU countries. The tourism sector in EU originated as Small and Medium Enterprises (SME) and 99 % of all firms can be evaluated as SME.

The latest improvement for the service industry (especially in the tourism sector) forces the governments to obey the European Union policies and it's directives in Turkey as well.

The definitions for SME in the literature differ from each other related to the sectors. The process of definition for tourism sector has been developed after accelerating relations between European Union and Turkey. In Turkey's VIII. Five Year Development Plan tourism firms have recently been accepted as SME.

These new policies either in the EU or in Turkey affect the financial structure of tourism firms under the concept of SME. New financial instruments have been developed, i.e. credits, loans, guarantee funds, leasing, factoring.

The aim of my research is to compare Turkish government's implementations with European Union's policy in order to show similarities and differences and their effect on Turkey's entering to the European Union.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada her aşamada desteğini esirgemeyip, bilgi ve deneyimlerini paylaşan danışmanım Doç. Dr. Sayın Nilüfer TETİK'e, yapıcı ve destekleyici eleştirileriyle Yrd. Doç. Dr. Sayın Sibel Mehter Aykın'a, ayrıca literatür araştırması sürecinde katkılarından dolayı Bonn Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırmaları Merkez Müdürü (ZEI) Prof. Dr. Sayın Ludger Kühnhardt'a ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim Anna Pfister'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Yine bu süreçte beni yalnız bırakmayan aileme, mesai arkadaşlarıma ve tüm dostlarıma desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

GİRİŞ

Ekonomilerin gittikçe daha büyük ölçüde uluslararasılaştığı, küreselleşmenin hakim olduğu dünyamızda rekabet güçlerinin korunması açısından işletmeler büyük önem taşımaktadır. Rekabet edebilir olmanın en önemli şartlarından birisi ise ekonomik işbirlikleri ve bölgesel gelişimlerin içerisinde yer almak şeklinde ifade edilebilir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ekonomilerinde görülen ekonomik işbirliklerinden birisi olarak karşımıza çıkan Avrupa Birliği de ekonomik güçlerin birleştiği, sınırların kalktığı ve işletmelerin rekabet güçlerini ortaya koyduğu bir birliktir. Avrupa Birliği 10 trilyon dolarlık milli geliri ile dünyadaki toplam gelirin yaklaşık % 35'ini, 2 trilyon doları aşan ihracatla da dünya ticaret hacminin yaklaşık % 40'ını elinde bulundurmaktadır (Türkiye Vakıflar Bankası, 2004, s. 7). Ülkemiz ise bu birlik içerisinde yer alma konusunda Avrupa Birliği'nin kuruluşundan bu yana çaba göstermektedir. Dünyanın en büyük ekonomik ve siyasi entegrasyonu olan AB, çeşitli politikalarıyla işletmelere sadece rekabet edici politikalar üretmemekte aynı zamanda Avrupa Birliği sürecinde ilerleyen ülkelere de yol gösterici ve uyması gerekli politikaları göstermektedir. Bu çalışmada işletmelerle ilgili olarak Avrupa Birliği İşletmeler Politikası kavramı yol gösterici olmuştur.

Dünyada 20.Yüzyılın ikinci yarısında yaşanan bu gelişmelere paralel olarak ülkemizde bir çok atılım gerçekleşmiştir. Her sektörde kendini gösteren rekabetçi piyasa kendi içinde denge kurmaya çalışmıştır.1980'lerde başlayan ve Türk ekonomisinin en önemli gelir kalemlerinden olan turizm sektöründe yaşananlar da gelişen dünya ekonomisinin bir parçası olarak karşımıza çıkmıştır. Turizm bugün dünya gayrisafi hasılasının önemli bölümünü oluşturan bir sektör konumundadır. Tüm dünyadaki ekonomik duraklamaya karşın büyümesini devam ettirmekte olan bu dinamik sektör, diğer sektörlerin de motor gücü olarak işlev görmektedir. Dünya turizm pazarında ortaya çıkan değişimlere ve yeni beklentilere her yönüyle cevap verebilecek bir turizm potansiyeline sahip olan ülkemizde, 1980'li yıllardan itibaren alınan tedbirler, sağlanan teşvikler ve uygulanan politikalar ile çok sayıda turistik tesis inşa edilmiş, değişen tüketici taleplerine yanıt verecek bir turizm alt yapısı oluşturulmuştur.

Turizm sektörü yetkililerine göre, AB ile bütünleşme aşamasındaki Türkiye, turizm sektöründe tam bir uyum için ekonomi, mevzuat ve örgütlenme açısından ciddi adımlar atmak zorundadır. Turizmle ilgili tüm alanlarda AB politikalarının izlenmesi ve ilgili mevzuata uyum sürecine bir an önce girilmesi gerekmektedir. Belirtilen politikalar ışığında ülkemizin turizm politikalarının ve turizm kavramının gereklerini daha etkin yerine getirebilmesi için Avrupa Birliği sürecinde turizm işletmelerini de kapsayan Avrupa Birliği İşletmeler Politikası

kavramının anlaşılması ve bu doğrultuda turizmin dikkate alınması gelecekte rekabet gücünün artırılması ve daha geniş anlamda turizmin uygulamada yapılması açısından büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği İşletmeler politikası dikkate alındığında KOBİ kavramının sadece turizm işletmeleri için değil genel anlamda tüm işletmeler açısından farklı açılımlar ve yeni gelişmeler sağladığı bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında KOBİ kavramının turizm işletmeleri ve özellikle konaklama sektörü açısından değerlendirildiğinde KOBİ'ler için en önemli sorunlardan biri olan finansal kaynaklara ulaşım olanaklarının artılmasının gelecekte daha çok yatırım, daha çok istihdam olanağı yaratma ve sürdürülebilir turizm açısından göz ardı edilmemesi gereken bir olgudur. Bu çalışmada Avrupa Birliği perspektifinde genel KOBİ kavramı ile birlikte, Avrupa Birliği ülkelerinin KOBİ politikaları ve turizm sektörünün bileşeni konaklama işletmeleri için destek araçları içinde finansmanın yeri, KOBİ kapsamında yer alan konaklama işletmelerinde, finansman araçları ve KOBİ niteliğindeki konaklama işletmelerinde finansman ve destek alanında devletin ve ilgili kuruluşların rolü, katkı ve konumları işlenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde Avrupa Birliği ile ilgili genel bilgiler ışığında AB kurumları, ortak politikaları ve Türkiye AB ilişkileri üzerinde kısaca durulmuş ve Avrupa Birliği İşletmeler Politikası'na ayrıntılarıyla değinilmiş ve turizm ve İşletmeler Politikası bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde Genel KOBİ kavramı açıklanmış, Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde KOBİ yaklaşımları incelenmiş, ülke örnekleri verilerek, Alman KOBİ politikasına daha ayrıntılı değinilmiştir. Bu ülkenin seçiminde AB içinde önemli ekonomik güç olması, Türkiye'nin ihracat ve ithalat alanında en büyük partneri ve turizm alanında AB alanında en çok turist gönderen ülke olması etkili olmuştur. Ayrıca 2004 yılının Ağustos ayında Almanya ile ilgili literatür araştırması için Almanya'nın Bonn Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma Merkezi'nde bulunulmuş ve son gelişmeler ışığında açıklamalarda bulunulmuştur.

Üçüncü bölümde ise, turizm sektörünün bileşeni konaklama işletmeleri için destek araçları içinde finansmanın yeri, KOBİ kapsamında yer alan konaklama işletmelerinde finansman araçları ve kurumları, finansman araçları ve KOBİ niteliğindeki konaklama işletmelerinde finansman ve destek alanında devletin ve ilgili kuruluşların rolü, katkı ve konumları işlenmiş ve Türkiye karşılaştırması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE İŞLETMELER POLİTİKASI PERSPEKTİFİNDE TURİZM

1.1. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği 2. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa'da barışın ve bölgesel istikrarın yeniden sağlanması ve ekonomik yeniden yapılanma amacıyla oluşturulan bir ülkeler topluluğudur. 1958 yılında ülke Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya, İtalya ve Lüksemburg olmak üzere altı ülke tarafından kurulan Avrupa Birliği önceleri sadece ekonomik bir birlik olarak adlandırılırken yıllar içerisinde sanayi, tarım, ticaret, maliye, vergiler gibi politikaları ortak kurumlar tarafından yönetilen, tek para birimi Euro'nun kullanıldığı ve üye ülkeler arasında iç sınırların kaldırıldığı bir güce dönüşmüştür.

1.1.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi

Günümüz Avrupa Birliği'nin temelleri kurucu antlaşmalara dayanmaktadır. İlk kurucu antlaşma 1951 yılında Paris'te imzalanan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Antlaşması'dır. Bu Antlaşmayı 1957 yılında Roma'da imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) Antlaşmaları izlemiştir. Bu Antlaşmalar, Avrupa Tek Senedi (1986), Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması (1992), Amsterdam Antlaşması (1997), Nice Antlaşması (2001) ile önemli değişikliklere uğramıştır.

Avrupa Birliği barışı korumak ve ekonomik ve sosyal ilerlemeyi pekiştirmek amacı ile bir araya gelmiş 25 üye Devletten oluşmaktadır. Birliğin içinde ortak kurumları bulunan üç Topluluk yer almaktadır. Bunların içinde ilk kurulunu (1951 tarihli Paris Antlaşması'yla) Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), daha sonra (1957 tarihli Roma Antlaşması'yla) Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğudur. Topluluklar bu sürecin sonunda Üye Devletler arasındaki bütün iç sınırları kaldırarak tek bir pazar kurmuşlardır. 1992'de Maastricht'te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile ekonomik ve parasal birlik doğrultusunda ilerleyen ve belirli alanlarda hükümetler arası işbirliğini içeren bir Avrupa Birliği kurulmuştur (<http://www.deltur.cec.eu.int/ab-ab.html>).

1957'den beri 5 genişleme süreci geçiren Avrupa Birliği şu an 25 üyeye sahiptir. Altı kurucu üye olan Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'ya 1973 yılında Danimarka, İrlanda ve İngiltere; 1981 yılında Yunanistan; 1986 yılında İspanya ve Portekiz,

1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç katılmıştır. 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren ise, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Kıbrıs Rum Kesimi, Slovenya, Slovakya, Polonya ve Macaristan Avrupa Birliği'ne katılmıştır.

Tablo 1.1. Avrupa Birliği'ne İlişkin Temel Göstergeler (AB 25)

Yüzölçümü	3.976.472 m ²
Nüfusu	454,9 milyon
GSMH (Yıllık değişim)	% 2,2
Kişi başına GSMH	23.200 Euro
İşsizlik Oranı	% 8,8
Enflasyon Oranı	% 2,2
Büyüme	% 2,1

Kaynak: (Economic Forecast Spring 2004, Eurostat, Kok, 2003)

1.1.2. Avrupa Birliği Organları

Avrupa Birliği'ni oluşturan üye ülkelerin birlik içerisindeki ilişkilerini düzenleyen mekanizma, Birliğin organları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu organlar farklı konularda, farklı alanlarda sorunlara çözüm getirmek amacıyla oluşturulmuştur. Birliği yöneten organlar şunlardır: Demokratik yollarla seçilen Parlamento, Üye Devletleri temsil eden ve Bakanlardan oluşan Konsey, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Doruğu, Antlaşmalar'ın koruyucusu olan Komisyon, Topluluk hukukuna uyulmasını sağlayan Adalet Divanı ve Birliğin mali yönetimini izleyen Sayıştay. Ayrıca ekonomik, sosyal ve bölgesel çıkar gruplarını temsil eden çeşitli danışma kurullarıdır. Birliğin dengeli gelişimine katkıda bulunan projelerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş olan bir Avrupa Yatırım Bankası bulunmaktadır.

1.1.2.1. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu, 1958'de Roma Antlaşmasına bağlı Roma sözleşmesiyle, AKÇT'nun ortak meclisi olan Meclis ile Roma Antlaşması uyarınca kurulan Meclisin birleşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nda, Topluluğun demokratik yönden kontrolünü yapmak amacıyla bir ortak meclis

oluşturulmuştur. Bu meclis 1958 yılında Roma Antlaşması ile AET ve AAET kurulunca Meclis'in üye sayısı artmış ve genişletilmiş yapısının ardından 30 Mart 1962'de Avrupa Parlamentosu ismini almıştır (Karluk, 1998, s. 116). Avrupa Parlamentosu'ndaki siyasi gruplar Birlik düzeyinde oluşmaktadır (http://www.europarl.eu.int/presentation/default_en.htm). Avrupa Parlamentosu Avrupa Birliği içinde Komisyon ve Konsey arasında paylaşılmış yasama ve yürütme yetkilerinin kullanılmasının demokratik biçimde denetlenmesi amacıyla kurulmuştur (Karluk, 1998, s. 117).

1.1.2.2. Avrupa Doruğu (Avrupa Birliği Konseyi)

1974'te kurulan Avrupa Doruğu, Devlet ve Hükümet Bakanları ile Komisyon Başkanı'ndan oluşmaktadır. Dışişleri Bakanları ile Komisyonun bir üyesi onlara yardımcı olmaktadır. Yılda iki kez toplanan doruk gelecekte girilecek eylemler için gerekli ivmeyi sağlayıp faaliyetlerin ana hatlarını çizmektedir (<http://www.deltur.cec.eu.int/ab-doruk.html>).

1.1.2.3. Avrupa Birliği Komisyonu

Avrupa Birliği Komisyonu üye devletlerce atanan üyelere (komiserlerden) oluşan bir yürütme organıdır. Diğer Avrupa Birliği kurumlarında olduğu gibi üye ülkelerin Avrupa Birliği Komisyonu'ndaki komiser sayıları da nüfus yoğunluklarına göre belirlenmektedir. Komisyon milli devletlerde hükümetlere denk gelen bir kurumdur (Karluk, 1998, s. 109). Komisyon öncelikle ve her şeyin üstünde Antlaşmalar'ın korunması ve gözetilmesiyle yükümlüdür. Görevini yerine getirirken tarafsız davranmakta ve Antlaşma hükümleri ile Antlaşmalar temelinde alınan kararların doğru biçimde uygulanmasını gözetmektedir. Üye Devletlerden herhangi birine karşı Antlaşma ihlali soruşturması başlatabilir ve gerekli gördüğünde konuyu Avrupa Adalet Divanı'na götürebilmektedir. Bunların yanı sıra özellikle Avrupa Birliği'nin rekabet kurallarını ihlal etmeleri durumunda kişilere ve şirketlere para cezası verebilmektedir (http://europa.eu.int/comm/index_en.htm).

1.1.2.4. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi

Topluluğun yasama ve karar alma sürecinde en önemli rolü üstlenen Bakanlar Konseyi, üye ülkelerin hükümetlerini temsil ettiği ülkeyi taahhüt altına sokmaya ehil kişilerden oluşmaktadır. Konsey Başkanlığı, Avrupa Konseyi Başkanlığı'yla uyumlu olarak üye ülkeler

tarafından dönüşümlü olarak altı aylık dönemleri kapsayacak şekilde üstlenilmektedir (<http://ue.eu.int>). Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi karar alma sürecinde Komisyon tarafından hazırlanarak kendisine sunulan tasarıları incelemekte ve karara bağlamaktadır (Aykın, 2001, s. 119).

1.1.2.5. Adalet Divanı

Adalet Divanı, Avrupa Birliği'nin en yüksek yargı organıdır (Karluk, 1998, s. 129). Divan'ın görevi Avrupa Antlaşmalarının hukuka uygun biçimde yorumlanması ve uygulanmasını sağlamaktır (<http://www.deltur.cec.eu.int/ab-divan.html>). Divan bir üye Devletin Antlaşmalarda öngörülen bir yükümlülüğü yerine getiremediğine karar verebilir. Üye Devlet bu kararın gereğini yerine getirmese Divan para cezası uygulanmasını kararlaştırabilmektedir. Divan, kurumların aldığı önlemlerin iptali için açılan davalarda bu önlemlerin yasallığını inceleyebileceği gibi bazı önlemlerin alınmamış olmasının Antlaşmalar'a aykırı olduğuna da karar verebilir.

1.1.2.6. Sayıştay

Sayıştay Konsey tarafından Avrupa Parlamentosu'nun görüşü alındıktan sonra oybirliğiyle atanan 15 üyeden oluşur. Toplantılarını ve çalışmalarını Lüksemburg'da sürdüren Sayıştay Avrupa Birliği'nin tüm gelir ve harcamalarının hukuka uygun ve düzenli biçimde yapılıp yapılmadığını ve maliye yönetiminin tutarlı olup olmadığını denetler. Konsey ve Parlamento tarafından Avrupa Toplulukları'nın genel bütçesinin uygulamasına ilişkin olarak Komisyon'un ibrasında yardımcı olmak amacıyla yıllık raporlar hazırlar. Ayrıca diğer kurumların talebi üzerine özel raporlar hazırlar ve görüş bildirir (<http://www.eca.eu.int>).

1.1.2.7. Ekonomik ve Sosyal Komite

Ekonomik ve Sosyal Komite 222 üyeden oluşur. Bu üyeler üç gruba temsil eder. İşverenler, işçiler ve diğer ekonomik gruplar (çiftçiler, esnaf ve zanaatkarlar, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri ve diğer işletmeler, beyaz yakalılar ile bilim-öğretim camiasının, kooperatiflerin, ailelerin ve ekoloji hareketlerinin temsilcileri). Komite Brüksel'de toplanır. Birçok konuda karar alınmadan önce Komite'nin görüşüne başvurulması zorunludur. Komite

re'sen de görüş bildirebilir. Ekonomik ve Sosyal Komite yılda ortalama 170 görüş bildiriminde bulunmaktadır (http://www.ces.eu.int/en/acs/fr_acs_default.htm).

1.1.2.8. Bölgeler Komitesi

Bölgeler Komitesi Avrupa Birliği Antlaşması'yla kurulmuştur (<http://www.deltur.ccc.eu.int/ab-bolge.html>). Avrupa Birliği Antlaşması Konsey ve Komisyon'un bölgesel çıkarların söz konusu olduğu eğitim, gençlik, kültür, toplum sağlığı, ekonomik ve toplumsal bütünleşme ve Avrupa çapında ulaşım, telekomünikasyon, enerji ağları gibi konularda Bölgeler Komitesi'nin görüşüne başvurmalarını hükme bağlamıştır. Bölgeler Komitesi bunun dışında resen de görüş bildirebilir. Bölgeler Komitesi'nin faaliyetleri yılda beş kez düzenlenen genel kurul toplantıları dışında sekiz komisyon ve dört alt komisyon tarafından yürütülür. Komiteye bağlı bir özel komisyon Avrupa Birliği'nde kurumsal reform konusunda bir rapor hazırlamaktadır (<http://www.cor.eu.int>).

1.1.2.9. Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Birliği'nin finans kurumu olan Avrupa Yatırım Bankası 1958'de Roma Antlaşması ile Birliğin hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olarak yatırımları finanse etmek amacıyla kurulmuştur. AYB tüzel kişiliğe ve mali özerkliğe sahiptir. Banka üyeleri Avrupa Birliği üyesi devletlerdir Bankanın merkezi Lüksemburg'tadır (<http://eib.eu.int>).

1.1.2.10. Avrupa Merkez Bankası

Avrupa Merkez Bankası yeni ortak para birimi Euro'nun yönetiminden sorumludur. Banka, faiz oranlarının ne olması örneğinde olduğu gibi, Avrupa para politikaları konusunda bağımsız kararlar almaktadır. Bankanın ana hedefi, Avrupa ekonomisinin enflasyondan zarar görmesini önlemek üzere fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Bunu yanı sıra, para politikalarıyla AB'nin kararlaştırdığı diğer siyasi hedefleri de desteklemektedir. Avrupa Merkez Bankası, Almanya'nın Frankfurt kentindedir. AB ülkelerinin Merkez Bankalarıyla yakın ilişki içinde çalışan bir başkan ve yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir (<http://www.ecb.int>).

1.1.3. Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri

Türkiye Avrupa Birliği yolunda 1950'lerden günümüze kadar olan gelişmeler doğrultusunda farklı gelişmelerle karşı karşıya kalmıştır. Bu gelişmelere baktığımızda Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri başlı başına bir çalışma konusu olmakla birlikte, yapılan çalışmanın daha iyi kavranması ve bu konuda Avrupa Birliği Türkiye ilişkilerinin kısaca gözden geçirilmesinin faydalı olacağı inancıyla, Avrupa Birliği'nin kuruluşundan günümüze kadar geçen Avrupa Birliği Türkiye ilişkileri anlatılmaya çalışılmıştır.

1.1.3.1. Ankara Anlaşması ve Katma Protokol

Avrupa Birliği ile ilişkilerimizin yaklaşık kırk iki yıllık bir geçmişi vardır. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğunun 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz 1959'da Topluluğa tam üye olmak için başvurmuştur. Cumhuriyetimizin kurulmasından bu yana, hatta daha öncesinden beri, batılılaşma ile modernleşmenin eş tutulması, özellikle II. Dünya Savaşından sonra Avrupa kıtasında veya onu merkez alarak kurulan siyasi ve güvenlik oluşumlarının tümüne katılmaya ülkemizi yöneltmiştir. Bu suretle Türkiye Avrupa Konseyi, OECD ve NATO'ya girmiştir. Aynı neden, Türkiye'yi Avrupa'nın bu en iddialı entegrasyon hareketine karşı kayıtsız kalmamaya sevk etmiştir. Dolayısıyla, Avrupa ile entegrasyonun başlangıçtan itibaren ülkemiz için ekonomik olmaktan ziyade politik amaçları olduğu söylenebilir (www.mfa.gov.tr).

Tam üyelik başvurumuza o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından verilen cevapta, Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı bildirilmiş ve tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmişti. Söz konusu anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

Tablo 1.2. Ankara Antlaşması'nın Kapsamı

Ankara Antlaşması'nın Kapsamı	A. İLKELER B. GEÇİŞ DÖNEMİNİN UYGULAMAYA KONMASI Gümrük Birliği / Tarım / Ekonomik nitelikteki dair hükümler C. GENEL VE SON HÜKÜMLER D. EKLER: Geçici protokol / Mali protokol
-------------------------------	--

Kaynak: (Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 2001, s.16)

Ankara Antlaşmasının önsözünde Türk halkının yaşam standardının yükseltilmesi amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğunun sağlayacağı desteğin ilerdeki bir tarihte Türkiye'nin Topluluğa katılmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. 28. maddede ise, "Antlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler" denmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Ankara Antlaşması uyarınca kurulan Türkiye-AB ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğidir.

Tablo 1.3. Ankara Antlaşması'ndan Gümrük Birliği'ne (1964-1995)

Hazırlık Dönemi	Geçiş Dönemi	Son Dönem
-Ankara Antlaşması ile başlamıştır(Aralık 1964). -Ankara Antlaşması ile 5 yıl sürmesi beklenmiştir. -Gerçekte 10 yıl sürmüştür.	-Katma Protokol ile dönemin şart, usul, sıra ve süreleri belirlenmiştir (Ocak 1973). -Gümrük Birliğine ilişkin şartlar belirlenecektir. -Ankara Antlaşması ile 12 yıl sürmesi beklenmiştir (uzatmalarla 22 yıla çıkmıştır).	-Gümrük Birliği uygulanacaktır. -Tam üyelik şartları müzakere edilecektir -1995 yılında Gümrük Birliği başlamıştır. -Dönemin süresi belirlenmemiştir.

Kaynak: (Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği; Ekim 2001, s. 18)

Antlaşmada, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olarak üç devre öngörülmüştür. Geçiş döneminin sonunda ise gümrük birliğinin tamamlanması planlanmıştır. Antlaşmada

öngörülen Hazırlık döneminin sona ermesiyle birlikte, 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokolde geçiş döneminin hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir. Katma Protokol Geçiş Döneminin uygulanmasına ilişkin şartları, usulleri, sıra ve süreleri belirlemektedir.

Ancak, gerek Ankara Anlaşması gerekse Katma Protokol öngörüldüğü şekilde uygulanamamıştır. Ülkemiz 1970'li yıllarda içinde bulunduğu ekonomik krizler ve bazı siyasi tercihlerle Katma Protokolden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmıştır. Başka bir deyişle, AB ile ortaklık ilişkimizin ve gümrük birliğinin temsil ettiği kalkınma modeli dışarıya açık, bütünleşmeyi öngören bir model iken, 1970'li yılların tamamı boyunca bu modelin tam tersini sembolize eden içe dönük, ithalat ikamesine dayalı politikalar uygulanmıştır. Türkiye kendi yükümlülüklerini yerine getirmemeye ve Toplulukla ilişkilere soğuk bakmaya başlayınca, Topluluk da kendi yükümlülüklerini aksatmaya ve ortaklık ilişkisinin geliştirilmesi yönünde çaba harcamaktan kaçınmaya başlamıştır (www.mfa.gov.tr).

Başlangıçta sadece ekonomik olan sorunlar, 12 Eylül döneminde ve Yunanistan'ın 1980'de Topluluğa tam üye olmasıyla siyasi boyutlar da kazanmaya başlamıştır. Topluluk-Türkiye ilişkileri dondurulmuş ve mali işbirliğine son verilmiştir. Katma Protokolün ise sadece ticari hükümleri işlemeye devam etmiş, diğer bütün hükümleri atıl kalmıştır.

1.1.3.2. Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Türkiye

Avrupa Birliği 1993 Kopenhag Zirve Toplantısında aldığı kararlar uyarınca eski Varşova Paktı ülkeleri olan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bir genişleme süreci başlatmıştır. AB Komisyonunun genişlemeye ilişkin stratejisine esas teşkil etmek üzere hazırladığı öneriler 16 Temmuz 1997 tarihinde "Gündem 2000" başlıklı bir raporda açıklanmıştır (www.abgs.gov.tr). Bu rapora göre ilk aşamada Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya; daha geri bir durumda bulunan ikinci aşamada ise Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Bulgaristan ve Romanya yer almıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de daha önce alınan bir kararla sözkonusu genişlemenin içine dahil edilmiştir. Türkiye ise, genişlemenin kapsamına alınmamıştır. Gündem 2000 raporunun açıklanmasını izleyen dönemde Türkiye AB üyesi ülkeler ve AB Komisyonu düzeyinde yoğun ikili temaslar gerçekleştirmiştir. Bütün bu görüşmelerde Türkiye, Komisyonun kendisini AB'nin halihazır genişleme sürecinden dışlayan Gündem 2000'deki önerileri hakkında olumsuz görüşlerini ortaya koyarak, AB'nin bu yönde bir tutum almasının Türkiye-AB ilişkilerinin müktesebatıyla ciddi biçimde çelişeceğini vurgulamıştır.

13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da yapılan Avrupa Birliği Zirvesinde kabul edilen Sonuç Bildirisinin en önemli b3lümü genişleme konusuna ayrılmıştır. Bu bildiri, genelde Komisyonun Gündem 2000 raporunda yaptığı 3nerileri benimsemekle birlikte, 3lkemiz için bunun 3tesine giden bir içerik taşı mıştır (www.mfa.gov.tr). Buna g3re:

-T3rkiye'nin tam 3yeliğe ehliyeti bir kez daha teyit edilmiştir.

-Avrupa Birliği, T3rkiye'yi tam 3yeliğe hazırlamak için bir strateji tespitini kararlaştırmıştır. Bu stratejide, Ankara Anlaşmasında 3ng3r3lm3ř bulunan imkanların geliştirilmesi, G3mr3k Birliği'nin g3lendirilmesi, mali işbirliği ve mevzuat uyumu gibi unsurlara yer verilmesi ve gelişmelerin d3zenli olarak Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi Kopenhag kriterleri ve AB'nin 29 Nisan 1997 tarihli deklarasyonu çerçevesinde g3zden geçirilmesi 3ng3r3lm3ştir.

-Bunlara karşılık, T3rkiye ile AB arasındaki ilişkilerin g3lendirilmesinin aynı zamanda 3lkemizdeki siyasi ve ekonomik reformların s3rmesine, Yunanistan ile iyi ve istikrarlı ilişkilere sahip olunmasına ve Kıbrıs sorununa 3z3m bulunması amacıyla BM g3zetimindeki m3zakerelerin desteklenmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır.

1.1.3.2.1. Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi

1999 yılının Aralık ayında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'yle ilişkilerimiz farklı bir boyut kazanmıştır. T3rkiye'nin AB'ye tam 3yelik stat3s3 kazanması hem T3rkiye'ye hem de AB'ye yeni sorumluluk ve y3k3ml3l3kler getirmiştir. T3rkiye açısından sorumluluk ve y3k3ml3l3kler, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerinde belirlenen standartları yakalamak ve AB m3ktesebatına uyumlaştırmak ve uyumlaşmış mevzuatın uygulanması için yeterli idari kapasiteyi oluştırmaktır. AB'nin sorumluluk ve y3k3ml3l3kleri ise Helsinki Zirve sonuçlarında belirtildiği gibi, T3rkiye'yi diğer aday 3lkelerle eşit Şekil ve koşullarda ele almak ve tam 3yelik m3zakerelerine hazır hale getirmektir. Ancak tam 3yelik m3zakerelerine başlanabilmesi için T3rkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesinde belirtilen siyasi kriterlere uyumunun tamamlanması gerekmektedir. T3rkiye diğer aday 3lkeler arasında tam 3yelik m3zakerelerine başlamamış tek 3lkedir (www.abyerelnet.org/ab/turkiyeabiliskileri/tarihce/degisim_kisa.doc).

1.1.3.2.2. Türkiye-AB İlişkilerinde Son Durum

Ekim 2002 tarihli Brüksel Zirvesinde, “Türkiye, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum sağlama yolunda önemli adımlar atmış ve Komisyon’ un İlerleme Raporunda kaydettiği gibi, ekonomik kriterler ve müktesebata uyum konusunda ilerleme kaydetmiştir. Bu durum, Türkiye ile katılım müzakerelerinin açılmasını gündeme getirmiştir. Birlik, diğer aday ülkelere uygulanan aynı ilkeler ve kriterler temelinde, Türkiye’yi AB’ye katılım yönünde ileriye götürecek olan reform sürecinin devam ettirilmesi ve uygulamaya ilişkin ilave somut adımların atılması yönünde teşvik etmektedir” şeklinde ifade edilmiştir.

Haziran 2003 tarihli Selanik Zirvesi sonuçlarında (Konsey) özellikle 2003 sonunda gerçekleştirilen mevzuat çalışmaları olmak üzere, Türk hükümetinin reform sürecinin devamı yönündeki kararlılığı takdirle karşılanmış ve Birlik ile katılım müzakerelerinin başlatılması açısından Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi için gösterilen çabalar desteklenmiştir. Bu amaçla, kaydedilen ilerlemeler göz önünde bulundurulmakla birlikte, önemli ölçüde ilave çaba harcanması gerekmektedir. Türkiye’nin bu hedefe ulaşmasına yardım etmek amacıyla, önemli ölçüde artırılmış, katılım öncesi mali yardım ile desteklenen ve Türkiye’nin dikkate alması gereken önceliklerin belirlendiği gözden geçirilmiş bir Katılım Ortaklığı Belgesi, Konsey tarafından kabul edilmiştir. Helsinki Zirvesi sonuçları da dikkate alınarak, söz konusu Belgede yer alan önceliklerin yerine getirilmesi, AB’ ye üyelik doğrultusunda Türkiye’ye yardımcı olacak nitelikte hazırlanmıştır. Özellikle Aralık 2004 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından alınacak karar açısından, “Katılım Ortaklığı Belgesi, AB-Türkiye ilişkilerinin belirleyici bir unsurunu oluşturmaktadır” ifadesi yer almaktadır. (2003 yılı ilerleme raporu)

2004 yılı içerisindeki gelişmelere baktığımızda ise Türkiye’nin içinde bulunduğu durum itibarıyla tam üyelik yolunda çok önemli adımlar attığını söylemek mümkün hale gelmiştir. Ekim 2004 yılında Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan İlerleme Raporunda yer alan ifadeler, Türkiye’nin Kopenhag kriterlerini yerine getirdiği ve bu konuda gösterilen çabaların dikkatle izlendiği açıkça ifade edilmiştir. Buna istinaden Türkiye’nin tam üyelik müzakerelerine başlaması konusunda görüş birliğine varılmış ve “İlerleme raporu” ve tavsiye metinleri içerisinde Türkiye’nin yapmış olduğu atılımlar desteklenmiştir.

17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel’de gerçekleşen Avrupa Birliği Liderler Zirvesi’nde ise Türkiye’ye yaklaşık kırk iki yıl aradan sonra tam üyelikle ilgili önemli bir tarih verilmiş ve 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla müzakerelerin başlaması konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Ülkemiz açısından baktığımızda çok uzun yıllardır Avrupa Birliği'ne girme konusunda gösterilen çabaların sonucu olarak müzakerelerin başlaması gerek ekonomik, gerekse siyasi yönden Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde yeni bir dönemin başlaması anlamına gelmektedir. Müzakerelerin çok uzun yıllar süreceği konusunda ortaya konan fikirler yanında müzakerelerin başlamasıyla Avrupa Birliği politikalarını oluşturan müzakere başlıklarının Türkiye'nin geleceğini de şekillendirmesi konusu önem kazanmaktadır.

1.1.4. Avrupa Birliği'nin Ortak Politikaları

Avrupa Birliği'nin ortaya koymuş olduğu politikalar ülkeler ve bölgelerde ortaya çıkan veya çıkması muhtemel ekonomik ve sosyal dengesizlikleri önlemeye yönelik olarak tasarlanmıştır. Avrupa Birliği'nin izlediği ortak politikalar, belirledikleri kural ve standartlar ile üye devletleri ortak bir hukuki zeminde birleştirmeyi ve uygulamadan kaynaklanan farklılıkları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 2001, s. 33). Üye devletler, AB'nin kuruluşundan bu yana kademeli olarak politikalarını birbiriyle koordine etme ve ortak politikalar oluşturmaya karar vermiştir. Bu çerçevede bazı politikaların oluşturulması Topluluğa devredilmekte (Ortak Politikalar), bazıları ise AB ve üye devletler arasında paylaşılmaktadır. Bu politikaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1.1.4.1. Ekonomi ve Para Politikası

AB hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak amacı ile ekonomi ve para politikası oluşturulması, Maastricht Antlaşması'yla karara bağlanarak Roma Antlaşması'na eklenmiştir (Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, Ekim 2001, s. 33). Ekonomi ve para politikası, AB'ye üye devletlerin iç pazara, ekonomi politikalarının sıkı eşgüdümüne ve ortak hedeflerin tanımına dayalı bir ekonomi politikasının kabulünü ve serbest rekabete dayalı açık pazar ekonomisi ilkeleri çerçevesinde oluşturulmasını hedeflemektedir.

1.1.4.2. Rekabet Politikası

Rekabet Politikası Avrupa Birliği'nde üye ülkelerin ortaklaşa izleyecekleri politikalar arasında yer almaktadır (Karluk, 1998, s. 273). Rekabet politikasının temel amacı iç pazarın birleştirilmesini ve sağlıklı işlenmesini teminat altına almak amacıyla, firmaların önleyici anlaşmalarla veya firma birleşmeleriyle piyasayı paylaşmalarına engel olmak, belirli

piyasalarda tekel oluşumunu önlemek ve devlet yardımlarının ayrımcılığa sebebiyet vermeden dağılımını sağlamaktır (Aykın, 2001, s. 191).

1.1.4.3. Ortak Ticaret Politikası

AB'nin kurucu Antlaşması olan Roma Antlaşması ve ona eklemeler yapan Amsterdam Antlaşması'nda, Gümrük Birliği çerçevesinde malların serbest dolaşımı öngörülmektedir. Bu nedenle, üye ülkeler yukarıda bahsi geçen karşılıklı gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarını kaldırmanın yanı sıra, üçüncü ülkelere karşı ortak bir Ticaret Politikası uygularlar (Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, Ekim 2001, s. 33).

1.1.4.4. Ortak Tarım Politikası

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin tarım politikalarının gerek ekonomik gerek siyasi anlamda ortak bir çerçevede yönetilmesi esasına dayanan Ortak Tarım Politikası (OTP), AB'nin ilk ortak politikasıdır. Halen Birlik bütçesinin yarısını oluşturan Ortak Tarım Politikası Avrupa Birliği'nin en önemli politikalarından biri olduğunu söylemek olanaklıdır (<http://www.deltur.cec.eu.int/abtarim.rtf>).

1.1.4.5. Çevre Politikası

AB'nin çevre politikasının hedefi, çevrenin korunması, kalitesinin iyileştirilmesi, insan sağlığının korunması ve doğal kaynakların tasarruflu ve akılcı kullanımının sağlanmasıdır. Topluluğun kirliliğe ve zararlı maddelere karşı mücadele kapsamına giren faaliyetleri şunlardır: Hava ve su kirliliği, gürültüyle mücadele, kimyasal maddelerin daha iyi kontrolü, biyoteknolojik risklerden arınma, nükleer tehlikelere karşı önlemler, doğal kaynakların, çevrenin ve doğal ortamın korunmasına, atıkların denetlenmesi ve temizliğine ilişkin teknolojiler girmektedir (Karluk, 1998, s. 312).

1.1.4.6. Tüketicinin Korunması Politikası

Avrupa Birliği tüketiciyi koruma politikası, Avrupa vatandaşlarına tüketici olarak haklarının korunduğu garantisini vermeyi, tüketicilere belirli temel haklar sunarak, üye ülkeler eşitsizliğin giderilmesini, adil olmayan uygulamaların kaldırılması, güvenlik ve sağlığın

desteklenmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini amaçlamaktadır (<http://www.deltur.cec.eu.int/abtuketici.rtf>).

1.1.4.7. Enerji Politikası

AB enerji politikasının amaçları, rekabet gücü, enerji arzının güvenliği ve çevrenin korunması arasında bir dengeye vararak, toplam enerji tüketiminde kömürün payını korumak, doğal gazın payını arttırmak, nükleer enerji santralleri için azami güvenlik şartları tesis etmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payını arttırmaktır. (<http://www.deltur.cec.eu.int/abenerji.rtf>). Avrupa Birliği'nin enerji politikalarına ilişkin hükümler üç topluluğu kuran antlaşmalarda ayrı ayrı dikkate alınmıştır.

1.1.4.8. Ulaştırma Politikası

Ortak ulaştırma politikası, üye devletlerde taşımacılık ile ilgili geçerli kuralların, Birlik düzeyinde ortak ilkelere bağlanmasını gerçekleştirmeye yöneliktir.

1.1.4.9. Adalet ve İçişleri Politikası

Adalet ve İçişleri bölümünün amaçları, Avrupa vatandaşlığı kavramını genişletmek, AB iç sınırları içinde serbest dolaşımı gerçekleştirmek, Schengen Anlaşması'nı imzalamış üye ülkeler arasındaki işbirliğini güçlendirmek, aynı zamanda ortak kurumların oluşturulması da dahil olmak üzere, tüm üye ülkeler arasında adalet ve içişleri konusunda işbirliğini sağlamaktır (http://europa.eu.int/pol/justice/index_en.htm).

1.1.4.10. Sosyal Politika ve İstihdam

AB'nin Sosyal Politikası, çalışanların, üye ülkeler arasında serbest dolaşımının sağlanması kapsamında, çalışanların yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçi ve işverenler arası sürekli diyalogun sağlanması ve üye ülkelerde uygulanan sosyal politikalar arasında koordinasyonun gerçekleşmesi hedefiyle oluşturulmuştur (Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, Ekim 2001, s. 33).

1.1.4.11. Eğitim ve Kültür Politikası

Birliğin eğitim politikası,Topluluğu kuran antlaşmalarda ayrı ayrı belirtilmiştir (Karluk, 1998, s. 317). Eğitim ve Kültür politikasının temel amacı, üye ülke vatandaşları arasındaki karşılıklı anlayışı teşvik etmek, eğitime Avrupa damgasını vurmak, öğrenci ve öğretmenleri eğitmek, Birliği tüm araştırma, teknoloji ve yüksek eğitim konularının içine sokmaktır.

1.1.4.12. Bölgesel Politika

AB Bölgesel politikası, Birliğin ekonomik ve sosyal alanda uyumlu bir şekilde gelişmesi ve bütünleşmesini sağlamak ve bölgelerarası gelir dağılımı farklılıkların çözüm üzerine oluşturulmuştur (http://europa.eu.int/comm/regional_policy/index_en.htm).

1.1.4.13. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası

AB temellerinin atıldığı ilk günlerden itibaren, üye devletler arasında daha tutarlı ve etkili bir politika yürütebilmek için Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturmayı hedefledikleri görülmektedir. Dış politikada işbirliği tesis etme amacıyla çalışmalarına başlayan AB üyesi devletler, 1991 yılında Maastricht'te bir ODGP üzerinde uzlaşmaya varmışlardır (Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, Ekim 2001, s. 36). ODGP ortak değerlerin, temel çıkarların ve Birliğin bağımsızlığının ve bütünlüğünün Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak korunmasını, tüm yönleriyle Topluluğun güvenliğinin güçlendirilmesini, Birleşmiş Milletler Şartı ilkeleri ile Helsinki Nihai Senedi ilkelerine ve Paris Şartı amaçlarına uygun olarak, dış sınırlar da dahil olmak üzere, barışın korunmasını ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesini hedeflemiştir.

1.1.4.14. Balıkçılık Politikası

Balıkçılık politikasının amacı, üye ülkelerin egemenlik bölgelerindeki denizler ve iki yüz millik yeni ekonomik bölge içindeki üçüncü ülkeler ile olan sularda balıkçılığı ve balık ürünleri ticaretini düzenlemektir.

1.1.4.15. Kamu Sağlığı Politikası

Kamu sağlığı politikası, Topluluk faaliyetlerinin uyuyturucu bağımlığı dahil olmak üzere, hastalıkların nedenleri ve yayılma yollarını bulmaya yönelik araştırmaların teşvik edilmesi vasıtasıyla engellenmesi, sağlık konusunda bilgi ve eğitimin artırılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Topluluk politikaları ve eylemlerinin tanımı ve uygulanmasında, insan sağlığının korunmasının göz önünde bulundurulması güvence altına alınmaktadır (Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, Ekim 2001, s. 39).

1.2. Avrupa Birliği İşletmeler Politikası

Avrupa Birliği'nin diğer politikalarından farklı olarak yapılan çalışmaya temel oluşturan İşletmeler Politikası, Avrupa Birliği içerisinde tüm sektörleri kapsayan ve her türlü yeni açılım sağlamaya yönelik, rekabeti ve istihdamı artırıcı politikaların uygulanması ve girişimciliğin desteklenmesi üzerine kurulmuş politika olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmeler politikasının anlaşılması ve Avrupa Birliği'nde politikanın uygulama alanlarıyla Avrupa Birliği'nin işletmelere bakış açısını öğrenmek ve daha etkin sonuçlara ulaşmada kullanılan yaklaşımların sektörlere getirisini kavramak Avrupa Birliği ile ilişkiler anlamında ülkemizdeki sektörlerin kazancı olacaktır. Bu bağlamda, turizm işletmeleri de Avrupa Birliği İşletmeler Politikası çerçevesinde şekillenen politikalar ışığında hak ettiği yeri bulmaya çalışmaktadır. Turizm işletmelerinin ülkemizden farklı olarak daha çok KOBİ statüsünde yer alması ve bu farklılığın rekabet ortamında turizm açısından farklılıklara neden olması nedeniyle İşletmeler Politikası temel hareket noktası olmuştur.

1.2.1. İşletmeler Politikası'na Tarihsel Bakış

Avrupa Birliği, işletmelere, sanayi kuruluşları ve girişimcilik yeteneğine sahip olanlara yardımcı olmak için resmi anlamda Avrupa Birliği anlaşmasının 157.maddesinde bunu ortaya koymuştur.

Avrupa Birliği İşletmeler Politikası, tüm işletme çevresi ve topluluğun gereksinimlerini karşılayan bir politikadır. İşletmeler Politikası, üç konu üzerine yoğunlaşmıştır:

- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ)
- Yenilik
- Rekabetçilik

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere ilişkin politika, ilk topluluk hareket programında özellikli olarak oluşturulmuş ve Avrupa KOBİ ve Zanaat Endüstrisi yılı olan 1983 sonu itibariyle benimsenmiştir. Buna benzer ikinci program 1987 yılında ortaya konmuştur. 1994 yılında Komisyon, KOBİ'ler ve zanaat dalları için entegre edilen programın adaptasyonu yoluyla 1993 yılında Beyaz Kitapta ortaya konan amaçlara ulaşmayla ilgili bir çalışma başlatmıştır. Amsterdam Antlaşması'nın imzalanmasıyla. KOBİ'ler için üçüncü çok yıllık program desteklenmiştir (1997-2000) ([http:// europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/n25000.htm](http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/n25000.htm)).

Birliğin İşletmeler Politikasının genel çerçevesi, 1993'de Komisyon tarafından, toplulukta gelişen işgücü ve özellikle KOBİ'ler ve işletmelerin rekabetçiliği güçlendirme üzerine yoğunlaşmış "Büyüme, Rekabetçilik ve İşgücü üzerine Beyaz Kitap" ile dikkate değer bir şekilde genişlemiştir.

1995'de Komisyon "Yeniliklerin Artışı Üzerine Yeşil Kitap" yayınlamıştır. Bunu 1996'da yayınlanan üç amacı ortaya koyan "Avrupa'da Gelişim ve Büyüme İçin Yenilik" adlı kitap izlemiştir. Bu amaçlar:

- Toplum ve ekonomide yenilikçi kültürü desteklemek,
- Yenilikleri desteklemek için yasal, düzenleyici ve finansal gereksinimleri ortaya koyacak iyi bir iş çevresini oluşturmak,
- Araştırma, yenilik ve iş arasında daha etkili bağlantıları artırmaktır.

Mart 2000'de Lizbon'da toplanan Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği için yeni stratejik bir amaç ortaya koyarak işletmeler politikasına yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu amaç:

"Dünyada en dinamik ve en rekabetçi bilgi temelli ekonomi olmalı ve daha geniş sosyal birlik ve daha iyi ve daha çok iş ile sürdürülebilir ekonomik büyüme yeterliliği sağlanmalıdır" şeklinde ortaya konmuştur.

Aralık 2000'de Konsey, 2001-2005 yılları arasında KOBİ'ler için girişim ve girişimcilik üzerine yeni çok yıllık programı başlatmıştır. Bu programın faaliyet alanları öncekilerden daha geniştir ve Avrupa Ekonomik Bölgesi ve Avrupa Birliği üye ve aday ülkeleri içeren 30'dan fazla ülkede uygulanabilecek bir programdır.

1.2.2. Genel Durum ve Amaçlar

İşletmeler, Birliğin ekonomik büyümesinde büyük önem taşımaktadır. Güçlü bir ekonomi oluşturmak için Avrupa Birliği, Avrupa'da işletmecilik ruhunu ve yenilikçi iş girişimlerini destekleyecek şartları yaratmak, işletmelerin büyümesine ve oluşumuna yardım etmek

konularına önem vermektedir. Bu amaçlara ulaşmada, çevreyi koruyucu ve sosyal süreci geliştirici sürdürülebilir ekonomik büyümeye ulaşmak oldukça önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği İşletmeler Politikası, herhangi bir büyüklükte olan her türlü yasal statüdeki veya sektördeki işletmelere yöneliktir ve işletmelerin gelişmesine ve büyümesini amaçlamaktadır. Politika üç konuya odaklanmaktadır:

- Yeni işletmelerin oluşmasını desteklemek,
- Dinamik işletme çevresi yaratarak tüm işletmelerin büyüme ve gelişmelerini sağlamak,
- Avrupa'daki pazarlarda yer alan mal ve hizmetlere etkin ulaşımında bu işletmelerin yer almasını sağlamaktır.

Bunların dışında işletmeler politikasının ana amaçları şunlardır:

Girişimcilik Ruhu: Avrupa Birliği, iş yaratma adına dikkate değer şartları ortaya koyarak girişimcilik faaliyetlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Girişimcilik denince akla öncelikle gelen, KOBİ'lerdir. Sahip oldukları esnek yapı dolayısıyla değişimlere kolaylıkla uyum sağlayabilen küçük ve orta ölçekli işletmeler, girişimcilerin en önemli kısmını oluşturmaktadır (Ekinci, 2005, s.55). Finans kaynaklarına ulaşımında sağlanacak iyileştirmeler ve yine riski üstlenenlerin desteklenmesi ve ödüllendirilmesiyle, yeni işletmelerin kurulmasına katkı sağlanabilecektir. İş Destek Mekanizmaları, Bilgi ağları ve geniş hizmetlerin sağlanması da burada önem taşımaktadır. Yenilikçi işlerin büyümesi ve oluşmasında yeni bilgi temelli endüstriler, Avrupa'nın rekabetini gösteren ve sürdüren endüstrilerdir. Bu alanda bilgi ve yeteneklerini geliştirmek için eğitim ve bilgi sistemlerine gereksinim duyulmaktadır.

Yenilikçi İş Çevresinin Geliştirilmesi: Bilgi temelli ekonomilerde en önemli süreçlerden birisi yeniliktir. Araştırma ve teknolojinin iyi kullanılması ve rekabetin desteklenmesi, işletmelerin büyümesinde oldukça önemlidir. Avrupa Birliği, ekonomideki yenilikçi kültürü destekleyen ve rekabetçi düşünceleri ortaya çıkaran ve verilen her fırsatta yeniliğe açık sonuçları ortaya koyan çabayı göstermektedir.

Daha Çok İş Pazara Yönelmek: Avrupa işletmelerinin bulunduğu pazar iç pazardır. Bu işletmelerin başarıları oldukça fazla olmasına rağmen, mal ve hizmetlerin serbest hareketinde bir çok engel bulunmaktadır. Bu engellerin kaldırılmasıyla, pazara ulaşımı sağlayan taşımacılık ve haberleşme gibi liberalleşen sektörlerde ve basitleştiren düzenlemeler iç pazarda işletmelerin gerçek potansiyellerine ulaşmasını sağlayacaktır. Esnek düzenlemelerin ve isteğe bağlı standartların kullanımı, kamu sağlığı ve çevre koruma için yüksek standartları oluştururken, işletmelerin faydasına yönelik iç pazar çalışmalarını da desteklemektedir.

Yeni İşbirliği Methodları, Benchmarking, Gözlem ve En İyi Uygulamanın Paylaşımı: Avrupa Birliği İşletmeler Politikası, doğrudan ortaya konan işletmeleri destekleyen girişimlere

ve yeni ulusal işbirliği politika şekillerine kadar değişiklik göstermektedir. Üye ülkeler, sahip oldukları yeteneklerini paylaşmaları konusunda destek görmektedir ve kıyaslamaya ilişkin bilgilerden faydalanarak her bir ülke diğerinden bir şeyler öğrenmektedir. Birlikte çalışarak, rekabetçilik üzerinde faydalı etkiye sahip olmak için işletmeler, genel çerçevedeki şartları ortaya koyan en iyi uygulama şekliyle, bireysel ve grup performansını iyileştirebilme şansı elde etmektedirler.

E-ekonomide Yeni İş Modellerini Desteklemek: E-ekonomi, giderek çeşitli sektörlerde yeni uygulamaların ve değişikliklerin görüldüğü uygun yerini almaktadır. E-işletme, iç pazarda (işten işe, işten tüketiciye) tüm ekonomik işlemlerin üzerinde büyük etkiye sahip olmakta ve e-işletme Avrupa'daki işletmelerin uluslararası rekabetinde, bilgi teknolojilerine ve yeni bilgileri ortaya koyacak kapasitelerine büyük ölçüde bağlı kalmaktadır. Bu yüzden Avrupa Birliği, bu teknolojik yeniliği gözleyerek ve Avrupa işletmelerine yardımcı olarak, hedeflenen ölçütleri koymak zorundadır.

1.2.3. Politika Araçları

Avrupa Birliği, işletmeler politikası ilgili amaçlarına ulaşmak için bir çok politika aracı belirlemektedir. Bunlardan en önemlisi önceki aktiviteleri bir araya getirecek prosedürü oluşturmaktır (Benchmarking, seminerler, konferanslar ve benzer görüşmeler). İstatiksel çalışma, araştırma ve analizler, varolan problemlerin ve açık bir iş çevresi oluşturma konusunda destekleyici olmaktadır.

1.2.4. Finans

İşletmeler Politikası, Topluluk içindeki bir çok kaynaktan desteklenmektedir. 2001-2005 için işletme ve işletmecilik üzerine oluşturulan çok yıllık program bu kaynaklardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni gelişimlerle ilgili aktiviteler büyük ölçüde yenilik programı tarafından desteklenmektedir. Diğer finans kaynakları, yapısal fonlar ve Avrupa Yatırım Bankası (EIB) tarafından işletmelere doğrudan kaynak aktaran kaynaklardır. Avrupa Yatırım Bankası, ülkesel, bölgesel ve yerel düzeyde finansal desteği sağlamakta ve projeleri desteklemektedir. Programlar, işbirliklerini destekleyici, çevreyi koruyucu, kaliteyi iyileştirici, yeni pazarlara erişimdeki çalışmaları ve eğitim programlarını içeren fonlar olarak düzenlenmektedir.

İşletmeler, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilir gelişim için önem taşımaktadır. Sürdürülebilir politika, bu üç alandaki bütünleştirici görüşü ortaya koymakta ve uzun dönem sürdürülebilir büyümede başarılı olmak için ekonomik düzenlemelere gerek duyulmaktadır. İşletmeler politikasına katkı olarak ekonomik genel bakış ve uzmanlaşma çabaları önem arz etmektedir. Sürdürülebilir politik kararların ekonomiye uygulanabilirliği şu şekillerde olabilmektedir:

- Yanlış yatırım kararları vermemek için Avrupa'nın genelinde uygulanabilir kuralların olmasını sağlamak,
- Daha esnek politika araçları yanında anlaşmalar ve birlikte düzenlemeler gibi yasaların artması konusunda çalışmalarda bulunmak,
- Kararların oransal ve maliyet etkin olmasını sağlamak,
- Ürün yaşam seyri boyunca işletmelerin çevresel etkiyi ele almalarını teşvik etmek ve tasarım ve pazarlama kararlarına sürdürülebilirlik sağlamak,
- Direkt olarak etkilenenlerin yorumlarından faydalanmak için politika üretme sürecinde endüstri paydaşları ve diğer paydaşlara danışmak şeklinde ortaya çıkmaktadır.

1.3. Avrupa Birliği İşletmeler Politikası ve Turizm Sektörü

Turizm sektörü diğer sektörlerden farklı olarak hizmet sektörü içinde çok daha kırılgan olmaya müsait, ekonomik gelişmelere paralel olarak toplumsal ve kültürel öğeleri de beraberinde taşıyan bir sektördür. Özellikle, Avrupa Birliği içerisinde bölgeler arasında görülen turizm hareketleri birbirinden farklılıklar gösterebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında İşletmeler Politikası, bölgesel dengesizlikleri giderme görevini üstlenerek özellikle turizm gibi hizmet sektörünün önemli kalemlerinden birini farklı politikalarla geliştirmekten ziyade daha açık ve Topluluk genelinde daha net politikaları ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu açıdan turizm işletmelerinin yapılarına bakıldığında İşletmeler Politikası'nın gereklerini ve uygulamalarını Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde görmek mümkün olmaktadır. Öncelikle bu anlamda Avrupa Birliği'nin turizme bakış açısı dikkate alınarak işletmeler politikası ile bağlantılı olarak turizm işletmelerinin özelliklerine değinilmiştir.

1.3.1. Avrupa Birliği'nde Turizm Sektörü

Genel olarak Avrupa Birliği'nde gelişmiş politikaları ve kanunları tümüyle destekleyen dayanak, Topluluk kurucu anlaşmalarında yer almaktadır. Bunlar genel tarım politikası, genel

dış ticaret politikası, topluluk rekabet politikası ve genel ulaştırma politikası gibi politikalardır. Bununla birlikte, turizm politikası için belirli bir dayanak bulunmamaktadır. Turizm sektörünün kurumsal örgütlerinin baskısıyla, Avrupa Birliği 90'lı yılların başlarında turizme sektörel bir yaklaşım geliştirme doğrultusunda adımlar atmıştır. Sektörün yapısı nedeniyle Birliğin yasama alanında ve teşvik programlarındaki hemen hemen bütün faaliyetleri turizm sektörünü yakından ilgilendirdiğinden turizme yönelik başlıca bir politikanın oluşturulmasının doğru olup olmayacağı konusu tartışmaya açılmıştır (Ersin, 1997, s. 11).

Temmuz 1992'de Bakanlar Konseyi'nin resmi olarak yaptığı açıklamada Topluluk seviyesinde uygun adımların atılması gerektiği belirtilmiştir. Topluluk içinde ve ulusal politikalarda turizme yatay yaklaşımın güçlendirilmesi, bütün turizm paydaşları arasında, kamu ve özel sektör içinde turizm tarafından etkilenen çeşitli sektörlerde sınır ötesi işbirliğini artırmaya yönelik belirli tedbirlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

1996 yılında Avrupa Birliği kurucu anlaşmasının revize edilmesiyle birlikte turizm politikasının hakkettiği yeri alması gerektiği düşüncesi giderek önem kazanmıştır. Ortak Turizm Politikası olmamasına rağmen turizme Topluluğun katkısı bugün turizmi etkileyen diğer politikalar içindeki önemi yeni yeni anlaşılmaya başlamıştır.

1.3.2. Turizmin Önemi

Turizmin kesin ölçüdeki önemini ölçmek zordur. Ancak çeşitli çalışmalar ve araştırmalar turizmin sadece Avrupa'da değil aynı zamanda tüm dünyada büyük önem taşıdığını göstermektedir.

Turizm ile;

- Ekonomik durgunluk dönemlerinde dahi yıllık % 3-4 civarında sabit büyüme oranı yakalanmaktadır.

- Turizm Avrupa'da ödemeler dengesini olumlu şekilde etkilemektedir.

- Turizmin Avrupa'daki GSMH' ya katkısının % 5,5 olduğu tahmin edilmektedir.

- İstihdama katkısını ölçmek zor ama katkısını ifade etmek gereklidir. 9 milyon kişinin doğrudan turizm sektöründe istihdam edilmektedir.

- Turizmle ilgili aktiviteler Avrupa'daki toplam istihdamın yaklaşık % 6'sını turizm sektörü oluşturmaktadır.

- Turizm sadece kendi alanında değil aynı zamanda ekonominin diğer alanlarında da bir çok yatırımın yapılmasına yol açar. Dinamik ve farklı turizm aktiviteleri ekonominin diğer sektörlerinde destekleyici bir etki yaratmaktadır.

Turizm sektörü ulusal ve uluslararası düzeyde gördüğü fonksiyonlar ve yarattığı sonuçlar bakımından önemlidir. Çünkü bu sektörün kapsamına üretiminin tamamı ya da önemli bir kısmı yabancı ve yerli turistler tarafından tüketilen mal ve hizmet üretimi ve bu üretim ile ilgili sanayi ve ticari faaliyetlerin girdiği görülmektedir (Olahı ve Timur, 1998, s. 36).

1.3.3. Avrupa Turizm Yılından Eylem Planına

21 Aralık 1988'de Avrupa Parlamentosu'nun girişimi sonucu Komisyon'dan gelen teklife dayanarak Konsey 1990 yılını Avrupa Turizm Yılı olarak ilan ederek konuyla ilgili bir faaliyet programı kararını onaylamıştır. Konsey, Avrupa Turizm Yılı için iki temel hedef belirlemiştir (Commission of the European Communities, 1991, s. 13).

Bunlar; Avrupa Vatandaşlığı'nın oluşturulmasında turizmin bütünleştirici rolünden yararlanarak büyük ve sınırlardan arındırılmış bir Avrupa'nın gelişimine zemin hazırlamak, turizm sektörünün özellikle bölgesel politika ve istihdam yaratmadaki ekonomik ve sosyal açıdan önemini vurgulamaktır.

Bu iki temel hedef doğrultusunda Avrupa Turizm Yılı'nın etkinliği dört faktör çerçevesinde belirginlik kazanmaktadır (Commission of the European Communities, 1991, s. 15):

- Bilgi alışverişinin sağlanması ve Komisyon'la turizmden sorumlu yetkililer arasında işbirliği ve görüş alışverişinin sağlanması,

- Avrupa Turizm Yılı süresince turistik arzın çeşitlendirilmesi ve kalitenin iyileştirilmesi yönünde AB düzeyinde ve tüm Avrupa'da sektörde uzmanlaşmış branşların çoğunun harekete geçirilmesi,

- Turizm Yılı kapsamında ulusal düzeyde hazırlanan projelerle birlikte çeşitli üye devletler ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri tarafından şehir, kırsal, kültürel, gençlik ve sosyal turizme yönelik olarak hazırlanan çeşitli projelerin desteklenmesi,

- Avrupa içindeki ve dışındaki turizmcilerin, Avrupa turizminin zenginliği ve çeşitliliği konusunda bilgilendirilerek yönlendirilmeleri için çeşitli tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmesi konularına dikkat çekilmiştir. Ayrıca Avrupa Turizm Yılıyla birlikte yiyecek-içecek işletmelerinin, turizm işletmeleri ve turizm okullarının sorunları gündeme gelmiş, bu konuda girişimlerin artırılması öngörülmüştür (Ashworth ve Barret, 1989, s. 47).

Avrupa Turizm Yılı'nın uygulanması ile Avrupa'da turizmin önemi daha iyi anlaşılmış, kamu ve özel kesimlerin bir araya gelmeleri sağlanmış ve AB ülkeleri ve EFTA ülkeleri arasında yakın işbirliği olanakları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Avrupa vatandaşlığı bilinci artmış ve yeni turizm politikalarının ortaya çıkması konusunda yardımcı olmuştur. Bu şekilde Turizm sektörünün gelişimine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır (Commission of the European Communities, 1991, s. 5).

Bu adım turizme bugüne kadar yapılan destekler içinde artan bir önem arz ettiğini kanıtlamaktadır.

1990'ların başında Topluluk turizm hareketini engelleyen faktörlere karşı yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır:

- Turizm sektörünün ihtiyaçlarını daha çok dikkate almak gerektiği,
- Sektörün rekabetçiliğinin artırılması gerektiği,
- Sektörü doğrudan etkileyen diğer politika alanlarında turizm sektörünün ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu bağlamda, sektörün farklı alanları arasında bilginin artırılması ve değişim yollarıyla turizmin geliştirilmesi ve üye ülkeler ve Komisyon içindeki turizm faaliyetlerinin koordinasyonu belli alanlarda yenilikçi projelerin desteklenmesi amaçlanmıştır.

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ancak biraz gecikmeli olarak 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'nda, ilk kez yetersiz de olsa turizm endüstrisine dair bazı hükümlere yer verilmiştir. Ulaşılmak istenen amaçlar kurucu anlaşmanın 2.maddesinde tanımlanmıştır (Erdem ve Aykın, 2003, s. 291).

Bu gelişmeler paralelinde Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi tarafından 1992 yılında üç yıllık eylem planı kabul edilmiştir. Bu plan, Ocak 1993'ten 1995 yılı sonuna kadar yürürlükte kalmıştır. Bu plan iki geniş hareket noktası sağlamıştır:

- Koordinasyon ve değişimlerin desteklenmesi ve bilgi sağlanması konusunda yatay önlemlerin alınması,
- Turizm faaliyetlerinde Avrupa Birliği'nin katalizör göreviyle belli önlemlerin alınması şeklinde olmuştur.

Topluluk içindeki bu gelişmeler hem kalitenin iyileştirilmesini hem de turizm sektöründe Avrupa boyutunun kesin bir şekilde uygulanmasını amaçlamaktadır. Örneğin, yapısal fonlar veya ulaşımın liberizasyonu gibi finansal yatırımlar konusunda oldukça sıkıntılı olan turizm sektörüne katkı diğer sektörlerden daha fazla gelmektedir. Fakat bu durumda turizm doğrudan olmayan genişlemiş bir politika içinde kendini bulmaktadır. Bu açıdan hareket planı ilk önce turizme yatırımı amaçlamaktadır. Avrupa Komisyonu içinde turizm konularını, turizm hareket

planı uygulamalarını ve kavramlarını içeren özel bir birim kurulmuştur. Bu birim 23 no'lu İşletmeler Politikası, Dağıtım, Ticaret, Turizm ve İşbirliği Genel Müdürlüğü'dür.

Hareket planının 1993 yılında uygulamaya konmasından önce, 1992 yılında çeşitli faaliyetler için fonlar kullanıma hazır hale getirilmiştir. Bu fonlarla turizm bileşenleri, eğilimleri ve analiz sonuçlarını yorumlayacak bilgilerin iyileştirilmesi, ulusal ve yerel otoriteler, kurumlar ve işletmeler arasında sınır ötesi işbirliğinin geliştirilmesi, uzak üçüncü dünya ülkeleri arasında en çok talep edilen destinasyon olarak Avrupa'nın yer alması gerekliliği amaçlanmıştır. İlk iki amaç yönünde toplam 4.892.000 ECU ve üçüncü amaç için 750.000 ECU fon ayrılmış ve toplamda 5.642.000 ECU'luk yardımda bulunulmuştur.

Turizm hareket planı şu an tamamlanmış ve tüm yönleriyle turizm sektörüne hizmet etmiştir. Avrupa turizminde orta ve uzun dönemde ortaya çıkabilecek problemlerin çözümü için ortak yaklaşımla desteklenmesi hedeflenmiştir.

AB, kurulduğu ilk günden başlayarak EFTA ülkeleri ve ABD'den sonra en önemli ticari ortağı sayılan Akdeniz ülkeleri ile ayrıcalıklı ekonomik ilişkiler kurup geliştirmeye özen göstermiştir. Akdeniz Havzasını barış, istikrar ve refahı güvence altına alan bir diyalog ticaret ve işbirliği bölgesine dönüştürme amacıyla 27-28 Kasım 1995 tarihleri arasında Barselona'da Avrupa-Akdeniz Dışişleri Bakanları Konferansı düzenlenmiştir. Konferans sonrasında ise Avrupa-Akdeniz Ortaklığını tesis eden Barselona Bildirgesi kabul edilmiştir. Takip eden yıllarda Avrupa- Akdeniz ortaklığına dayalı bir çok turizm projesi hayata geçirilmiştir (Erdem ve Aykın, 2003, s. 299).

1995 yılı bu planın son yılı olarak üç yıl boyunca uygulanan politikaların sonucu olarak görülmüştür. Önlemler ve öncelikler yıldan yıla değişiklik göstermiştir. 1995 yılı içinde Komisyon Bakanlar Konseyi'nde görüşülmek üzere kabulü için turizm politikaları konusunda tartışma dokümanı olarak "Yeşil Kitap" hazırlanmıştır (European Commission, 1996, s. 22).

1.3.4. Mc Millan-Scott Raporu

Mayıs 1991'de E. Mc Millan-Scott tarafından hazırlanan raporda turizmin çok yönlü bir alan olduğu belirtilmekte, özellikle vergilendirme, çevre, sosyal faaliyetler, tüketicinin korunması, ulaştırma, mesleki eğitim, istihdam ve bölgesel politika gibi konularda yeni önerilerde bulunulmuştur. Avrupa Parlamentosu'na sunulan bu raporda Avrupa Birliği'nin bugüne kadarki turizm politikasının yönü çizilmiş ve uygulanmakta olan politikaların ekonomik ve sosyal açıdan turizmi olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Turizmde belirtilen hedeflere ulaşılması konusunda da bazı önerilerde bulunulmuştur :

- Hükümetlerarası konferansın düzenlenmesi ve “turizmin” birlik anlaşması içinde yer alan kurucu anlaşmanın ana unsurlarından biri olarak genel politika olarak kabul edilmelidir.

- Yapısal fonlarla turizme yönelik AB programı önerilmelidir.

- İşletmeler Politikası kapsamında yer alan 23 no’lu Genel Müdürlük içinde bulunan turizm faaliyetlerinin diğer politikalarla uyumunun gerçekleştirilmesi gereklidir.

- Turizm alanında yeni eğilimler belirlenmeli ve bu doğrultuda uygulanacak politikalarla turizm sektörü yönlendirilmelidir.

Avrupa Komisyonu Genel Müdürlükler düzeyinde birçok bölüme ayrılmıştır. Komisyonun turizme yaklaşımı genellikle turizmi merkezi politikalardan uzak tutmak şeklinde olmuştur. Maastricht Antlaşması’nın ardından turizm konusunda Avrupa Komisyonu’nu etkinliği daha fazla artmıştır. Ancak turizmle ilgili genel müdürlüklerin sorumluluk alanıyla ilgili olan ve doğrudan turizmi kapsayan 23 nolu genel müdürlük sorumluluğunda yer alan turizm ve KOBİ’ler burada önem arz etmektedir.

Avrupa Parlamentosu 1993 yılında turizmle ilgili problemleri ortaya koymak adına bir rapor hazırlamıştır. 1994 yılında ise Komisyon tarafından “Avrupa Birliği’nde Turizmin Rolü” adlı Yeşil Kitap ortaya konmuştur. 1996 yılına kadar bu raporun konseye sunulması kararlaştırılmıştır. Bu raporda turizmin geleceği tartışılmış ve Birlik içinde turizmin oynayacağı rolün nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur (Commission of European Communities, s. 3). Yeşil kitap üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak durum tespiti yapılmaktadır. İkinci bölümde AB düzeyinde bir turizm politikasının oluşturulması halinde elde edilecek kazanımlara değinilmektedir. Son bölümde ise, turizm alanında AB düzeyinde atılacak adımların kapsam ve yoğunluğunun hangi seviyede kalması gerektiğine dair dört ayrı seçenek sunulmakta ve başta üye devletler olmak üzere, ilgili tüm kesimlerin görüş bildirmeleri istenmektedir (Erdem ve Aykın, 2003, s. 294).

Mayıs 1996’ta 23 nolu Genel Müdürlük tarafından hazırlanan Yeşil Kitap benimsenmiş ve raporda yer alan Eylem Planlarının hayata geçirilmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır. Avrupa Komisyonu bu konuda Konsey’in vermiş olduğu karar doğrultusunda hareket ederek Avrupa Turizmi ile ilk çok yıllık programı kabul etmiştir (1997-2000). Bu programla amaçlanan Avrupa turizminin rekabet gücünü artırıcı tedbirlerin alınması ve istihdam ve büyümeye yönelik politikaların artırılması amaçlanmıştır (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, s. 17). Ancak, programı oylamak üzere 26 Kasım 1997 tarihinde bir araya gelen Konsey’de ortak görüş oluşturulmadığı için Avrupa Komisyonu 2000 yılında teklifini geri çekmek zorunda kalmıştır. Programın hayata geçirilmemiş olması turizm camiasında

antlaşmanın eşit yaklaşım ilkesine ters düştüğü şeklinde yorumlanmaktadır (Erdem ve Aykın, 2003, s.300).

Tablo 1.4.Avrupa Komisyonu'nda Turizmle İlgili Genel Müdürlükler

Genel Müdürlükler (DG)	İlgi Alanları
III İç Pazar ve Sanayi Konuları	Tek Pazar
IV Rekabet	Turizm sektörüne yönelik rekabet politikası
V İstihdam, Sosyal İşler ve Eğitim	Serbest dolaşım, eğitim programları ve Avrupa Sosyal Fonu
VI Tarım	Kırsal Turizm
VII Ulaştırma	Kara, Deniz, Hava Ulaşımı
X Enformasyon, Kültür ve İletişim	Kültürel turizm
XI Çevre ve Tüketicilerin Korunması	Tüketicilerin Bilgilendirilmesi ve korunması, çevrenin korunması
XII-XIII Bilim, Araştırma ve Geliştirme	Bilim ve Teknoloji Politikası
XVI Bölgesel Politika	Birlik programları
XXI Gümrük Birliği ve Vergilendirme	Mali politikalar
XXII Yapısal Fonların Koordinasyonu	Entegre programlar
XXIII İşletmeler Politikası, Ticaret, Turizm ve Sosyal Ekonomi	Turizm ve Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler)

Kaynak: (Shaw, 1990, s. 2)

Sonuç olarak turizm hizmetlerinin kalitesini yükseltmek ve endüstrinin rekabet gücünü arttırmak suretiyle kurucu anlaşmada belirtilen amaçlara katkıda bulunmak düşüncesi ekseninde hareket eden AB'nin gelecek günlerdeki hareket noktasını turizmde kalite rekabeti oluşturacak gibi görünmektedir. Tüm bunları, mevcut kurallar çerçevesinde yetki ikamesi prensibinden ve açık koordinasyon yönteminden ödün vermeksizin gerçekleştireceği de ortadadır (Erdem ve Aykın, 2003, s.307). Avrupa Birliği içerisinde ortaya konan ortak politikardan birisi olan İşletmeler Politikası genelinde yapılan açıklamalar ve turizm sektörü ile doğrudan ilişkisi nedeniyle bundan sonraki bölümde turizm işletmeleri Avrupa Birliği işletmeler politikası kavramı içinde algılanan sahiplik şekliyle kullanılacaktır. Bu sahiplik şekli KOBİ olarak ifade edilmektedir. KOBİ kavramının ve özelliklerinin ortaya konmasıyla birlikte turizm endüstrisinin önemli sektörlerinden konaklama işletmelerinin daha etkin

faaliyet göstermesi için finansal kaynaklara erişim konusu dikkate alınacaktır. Bu açıdan bakıldığında, KOBİ kavramının turizm işletmeleri ve özellikle konaklama sektörü açısından en önemli sorunlardan biri olan finansal kaynaklara ulaşım olanaklarının artırılmasının gelecekte daha çok yatırım, daha çok istihdam imkanı yaratma ve sürdürülebilir turizm açısından göz ardı edilmemesi gereken bir olgudur. İşletmeler Politikasını ortaya koyarken belirtilen genel KOBİ kavramının anlaşılması yapılan çalışmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KOBİLERİN AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

2.1. Genel KOBİ Kavramı

20. yüzyılın ilk yarısında işletmelerin giderek büyümeleri, KOBİ'lerin yaşamlarına devam edemeyecekleri düşüncesini akla getirmiş ancak günümüzde KOBİ'ler ortadan kalkmamış aksine 1970'li yıllardan itibaren teknolojinin gelişmesi, kişi ve toplumlardaki bağımsızlık eğiliminin artması ve bilgi toplumuna geçiş gibi nedenlerden dolayı daha önemli hale gelmiştir (Dinçer, 1995, s. 2). Genel olarak KOBİ'ler, az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilmektedir.

KOBİ'leri tanımlayabilmek için bir çok kriter kullanılmıştır. KOBİ tanımını etkileyen belli başlı faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Çetin, 1996, s. 35).

- Zaman,
- Ekonomik düzey,
- Sanayileşme düzeyi,
- Kullanılan teknoloji,
- Pazarın büyüklüğü,
- Faaliyette bulunan işkolu,
- Kullanılan üretim tekniği,
- Üretilen malın özellikleri,
- İşgören sayısı,
- Kuruluş ve araştırmalar.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ), ekonomik yapıları ne kadar farklı olursa olsun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde önem taşımaktadır (Oktay ve Güney, 2001, s. 1). Bütün ekonomilerin temel dinamiğini oluşturmalarına rağmen bugün dünya literatüründe üzerinde görüş birliği sağlanmış KOBİ tanımı bulunmamaktadır (Sarıaslan, 1994, s. 12). Buna karşılık doğaları gereği bu işletmeler için kesin bir tanımlama yapmak olanaksızdır. Sanayileşme düzeyine, işletmelerin bağlı oldukları işkollarına ve üretim tekniklerine bağlı olarak ülkeler arasında hatta aynı ülkenin farklı bölgeleri ve işkolları arasında KOBİ tanımlamaları değişebilmektedir (Karataş, 1991, s. 25).

2.1.1. KOBİ'lerin Özellikleri

KOBİ'lerin sadece ekonomik hayatta değil, sosyal hayatta da önemli rolleri vardır. KOBİ'ler ülkede geniş bir alana yayıldıkları için bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, mülkiyeti geniş bir alana yaymada, istihdam olanağı meydana getirip, bunu sürdürmede ve demokratik hayatı canlı tutmada önemli bir güç olarak ifade edilmektedir (Akgemci, 2001, s. 18). KOBİ'ler istihdamın, büyümenin, yeniliğin, girişimciliğin kaynağıdır (Enterprise-Consultation on the definition of SMEs).

KOBİ'lerin birer mesleki okul niteliği taşımaları ve üretebilme yetenekleri, bölgesel gelişmede ve göçleri önlemede önemli rol oynamaktadır. Dönemsel veya mevsimlik krizlerden en az etkilenme özellikleri, toplumsal barışın korunmasına ve bunalımların aşılmasına da katkıda bulunmaktadır (İsmailoğlu, 1992, s. 4-10).

KOBİ'lerin ekonomiye sağladıkları yararlar şu şekilde sıralanabilir (Erarı, 2001, s. 116; Kargül, 1997, s. 41) :

- KOBİ'lerin işletme ve yönetim giderleri çabuk karar verebilmeleri nedeniyle düşüktür.
- KOBİ'ler yeni mal ve hizmetlerin piyasaya girişinde ve tanıtılmasında önemli rol oynamaktadırlar.
- Makro ekonomik yapı içerisinde KOBİ'ler bölgeler arası dengesizliğin düzenleyicisi olmaktadır.
- KOBİ'ler gelişmiş bölgelerden gelişmemiş bölgelere kaynak aktarımı olmaksızın bölgesel farklılıkların azalmasını sağlamaktadırlar.

2.2. Türkiye'de KOBİ'ler

Türkiye'de KOBİ'lerin tarihi 13.yüzyılda kurulan Ahilik sistemine kadar uzanmaktadır. 1933 yılında esnaf ve küçük sanayicinin kredi gereksinimini gidermek için Halk Bankası kurulmuş, Türkiye'de 1963 yılından itibaren başlatılan planlı kalkınma dönemi çerçevesinde hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında KOBİ'ler sürekli olarak yer alarak bugüne kadar gelinmiştir (Oktay ve Güney, 2001, s. 2).

KOBİ'ler, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici unsurlarından biri olup, ülkemizin sosyo- ekonomik gelişmesi açısından çok büyük öneme sahiptirler. Türkiye'de KOBİ sayısına ilişkin değerlendirmeler çok çeşitli büyüklükleri içermektedir. Stratejilerin ve politikaların yöneleceği büyüklük bilinmediği için de kaynaklar

doğru olarak kullanılamamaktadır. Bu yüzden KOBİ'lerin kullanımına sunulan fonlar ve krediler doğru sayı bilinemediğinden kısa sürede tükenmektedir (Meier, 1996, s. 3).

KOBİ'lere yönelik çalışan kurumların her biri kendine göre bazı tanımlar yapabilmektedirler. Tanımlar ülke ekonomilerinin büyüklüğüne bağlı olarak değişebilmektedir. Bu nedenle KOBİ tanımı hukuki olmaktan çok ekonomik bir anlam taşıyabilmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi bu tanımlarda kullanılan ölçüt bir iktisadi teşebbüste istihdam edilen kişi sayısıdır.

KOBİ'lerin dengeler üzerindeki yeri ve önemi çok büyüktür. KOBİ'ler ekonominin ve toplumun dengeli bir şekilde büyümesine yardımcı olmaktadır.

Bu açıklamalar ışığında KOBİ'lerin ülkemiz açısından taşıdıkları önem şu şekilde sıralanabilir (Gücelioğlu, 1994, s. 1; Alpugan, 1988, s. 14; Sarıaslan, 1994, s. 22; Algan, 1994, s. 19) :

- Emek yoğun teknoloji ile çalışma ve kaynak kullanımında etkili olma özelliğine bağlı olarak ülke çapında istihdam yaratmaya ve işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmak,
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kısa bir sürede, daha kolay bir şekilde uyum sağlamak,
- Büyük ölçekli işletmelerin ürettiği aynı mal ve hizmetleri üretip, onları rekabetçi ortama çekerek ekonomiye canlılık kazandırmak,
- Emek yoğun olmaları nedeniyle bölgesel istihdam olanaklarının artırılmasına önemli katkılarda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine insan göçünün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluşturmaktır.

Türk hukukunda Küçük ve Orta Ölçekli İşletme kavramını çeşitli mevzuatlarda bulmak mümkündür. Bununla beraber KOBİ tanımı sadece Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulması hakkındaki kanunda bulmak mümkündür. KOSGEB ülkemiz sanayinde önemli yer tutan KOBİ'leri desteklemek ve düzgün işleyen bir piyasada rekabeti artırarak ulusal ekonomiye katkı sağlamak amacıyla 12 Nisan 1990 tarihinde 3624 sayılı yasa çerçevesinde kurulmuştur (www.kosgeb.gov.tr).

Tablo 2.1. Türkiye’de KOBİ Tanımları

KURULUŞ	TANIM KAPSAMI	TANIM KRİTERİ	MİKRO ÖLÇEKLİ İŞLETME	KÜÇÜK ÖLÇEKLİ İŞLETME	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME
KOSGEB	İmalat Sanayi	İşçi sayısı	-	1-50 işçi	51-150 işçi
HALKBANK	İmalat Sanayii, Turizm, Yazılım Geliştirme	İşçi Sayısı	-	-	1-250 işçi
		Sabit Yatırım Tutarı (Euro)	230.000	230.000	230.000
HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI	İmalat Sanayii, Turizm, Tarımsal Sanayi, Eğitim, Sağlık, Yazılım Geliştirme	İşçi Sayısı,	1-9 işçi	10-49 işçi	50-250 işçi
		Yatırım Tutarı, KOBİ Teşvik Belgesine Yatırım Tutarı (Euro)	350.000	350.000	350.000
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI	İmalat Sanayi	İşçi Sayısı,	-	-	1-200 işçi
		Sabit Yatırım Tutarı (Euro)	-	-	1.830.000
EXİMBANK	İmalat Sanayi	İşçi Sayısı			1-200 işçi

Kaynak: (Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, KOSGEB, Eximbank, T.Halk Bankası)

Tablo 2.2. KOBİ'lerin 2003 Yılı İtibariyle Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Toplam İşletmelere Oranı	%99,8
İstihdamdaki Payı	%76,7
Sermaye Yatırımındaki Payı	%38,0
Katma Değerdeki Payı	%26,5
İhracat Payı	%10,0
Banka Kredilerindeki Payı	%5,0

Kaynak: (<http://www.oecd.org/dataoecd/5/11/31932173.pdf>)

Ülkemizde KOBİ'lerin sayısı hizmet sektörü de dahil olmak üzere, tüm işletmelerin sayısının %99,8'ini ve bu işletmeler de toplam istihdamın %76,7'sini oluşturmaktadır. KOBİ yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı %38'e ulaşmakta ve toplam katma değer %26,5'i yine bu işletmelerce yaratılmaktadır. KOBİ'lerin toplam ihracat içindeki payları, yıllar itibarıyla değişiklik göstermekle beraber, ortalama %10 oranında gerçekleşmekte ve bu kesimin toplam banka kredileri içindeki payı %5'in altında seyretmektedir (Sarıaslan, 1996, s. 9).

2.2.1. Türkiye'nin KOBİ Politikası ve AB ile Uyumu

AB'de olduğu gibi Türkiye'de de KOBİ'ler sayı ve istihdama katkıları bakımından önemli bir paya sahiptirler. KOBİ'lerin karşı karşıya olduğu zorluklar, Türkiye'de finans araçlarına ulaşım zorluğu, ticaret zorluğu ve uluslararası pazarlara açılma zorluğudur (www.deik.org).

Türkiye'nin Avrupa'ya yönelmesi kısa bir geçmişe sahip olmamakla birlikte toplumsal gündemdeki yeri ve önemi son yıllarda giderek artmıştır. Özellikle ülkemizin hemen her alanındaki sürekli gelişimi sınırlarımızın ötesine yansımış ve bu yansıma sonucunda etkinliği artmıştır. Ekonomik alanda yansımalarını bulan bu gelişim sürecinin en önemli bileşenlerinden birisi küçük ve orta boyutlu işletmelerdir. Dünya ekonomisinin ve daha da önemlisi işgücünün çok büyük bir bölümünü oluşturan KOBİ'lere yönelik ülke ve bölge politikaları, gelişmede çok önemli bir yer tutmaktadır (Anahtar dergisi, 2004, s. 16-17).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında, küçük ve orta boy işletmelere yönelik olarak geliştirilen temel strateji, KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması esasına dayanmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için, piyasa koşulları ve uluslararası anlaşmalar kapsamındaki yükümlülüklerimiz dahilinde,

KOBİ'lere daha elverişli bir yatırım ortamı yaratılmasını hedefleyen politika ve programlar geliştirilmekte, kamunun piyasa yapıcı rolü ile müdahale alanları belirlenmekte, bu politika ve programların etkinliğinin artırılmasında özel sektörün oynaması gerekli rolü belirleyen tavsiye kararları oluşturulmaktadır (KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2002, s. 1).

KOBİ politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde bir çok kamu kuruluşu görev almaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), KOBİ politikalarını da kapsayan uzun vadeli kalkınma planları ve yıllık programların hazırlanmasından sorumludur. DPT, Kalkınma Planlarının hazırlanması sürecinde ilgili tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarının da görüşlerini alarak KOBİ'lere ilişkin makro politikaları belirlemekte ve bu politikaların uygulanmasının etkinliğini artırmak amacıyla kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Buna ilaveten, gelişmeleri değerlendirerek, politikalar üzerinde gerekli değişiklikleri önermektedir.

Toplam işletme sayısı ve istihdamdaki paylarından dolayı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Türkiye ekonomisinde önemli bir role sahiptir. Türk KOBİ'leri ortalama profilleri bakımından işgücü ve yıllık cirolarının daha düşük olması nedeniyle Avrupa Birliği veya birçok OECD ülkesindeki KOBİ'lere nazaran farklılıklar göstermektedir.

Türkiye'nin son yıllarda Avrupa'ya yönelik uluslararası entegrasyon sürecini başlatmasıyla birlikte, KOBİ'leri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen uzun vadeli ekonomik stratejiler hayata geçirilmeye başlanmıştır. Entegrasyon süreci 1960'lı yıllarda başlamış ve Türkiye'nin 1980'lerde yaşadığı genel ekonomik açılma ile kuvvetlenmiştir. Bu süreçte özel bir KOBİ politikası geliştirilmiş ve bu politikanın uygulanmasını gerçekleştirmek üzere 1990 yılında Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Destekleme ve Geliştirme İdaresi (KOSGEB) kurulmuştur.

Atılan en önemli adım ise 1996'da KOBİ'ler başta olmak üzere uluslararası rekabeti artırıcı etki yaratan Avrupa Birliği'yle Gümrük Birliği'ne girilmesi olmuştur. İlk KOBİ eylem planı o tarihlerde oluşturulmuş ancak hayata geçirilememiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusundan sonra ise, KOBİ'lerin Avrupa Birliği ve diğer katılımcı ülkelerdeki KOBİ'lerle rekabet içinde olmalarını sağlamak üzere KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik politikayla Avrupa Birliği'nin İşletmeler Politikası arasında koordinasyon sağlanmıştır. Girişimciliğe ve yenilikçi KOBİ'lerin gelişimine açık bir iş ortamının yaratılması Avrupa Birliği'nin politik gündeminin üst sıralarında yer almakta olup bu durum 2000 yılında gerçekleşen Lizbon Avrupa Zirvesi'nde de vurgulanmıştır. Türkiye 2002 yılında Avrupa Küçük İşletmeler Şartını imzalamış ve KOBİ'ler yönelik politika ve programların geliştirilmesi için daha somut adımlar atma konusunda girişimlerde bulunmuştur (Kobi Stratejisi ve Eylem Planı, 2002, s. 8).

2.3. Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler

KOBİ'ler üretime ve istihdama olan katkıları, değişen pazar koşullarına hızla uyum sağlayan esnek ve dinamik yapıya sahip olma özellikleriyle tanınmaktadırlar. Bu işletmelerin teşvik edilmeleri ve destek sağlayıcı önlemlerin alınmasına yönelik politikaların izlenmesi Avrupa Birliği'ne üye ülkeler tarafından kabul edilmekte ve aday ülkelere de Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde program dahilinde gerekli değişikliklerin yapılmasında, eksikliklerin tamamlanmasında imkan sağlamaktadır (Wolf ve Musaoğlu, 2001, s. 1).

Avrupa Birliği'nde küçük ve orta ölçekli işletmeler, sayıları ve değişik konulardaki çalışmaları, üretim, ticaret ve hizmet alanlarına olan etkileri, istihdama ve belli yörelerin refah düzeylerine katkıları nedeniyle ticari ve endüstriyel yapının gerekli bir bölümü olmuşlardır.

2.3.1. Avrupa Birliği'nin KOBİ'lere Yaklaşımı

Ekonomik büyüme, istihdam, yerel ve bölgesel gelişme ve sosyal bütünleşme açısından KOBİ'ler, sürekli artan bir şekilde önem taşımaktadırlar (The Bologna Charter on SME Policies, OECD, 2000, s.34). Avrupa'da 1980 yılından itibaren ölçek ekonomileri görüşüne alternatif olarak küçük güzeldir görüşü çok kabul görmeye başlamıştır. Dünyanın bir çok ülkesinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin korunması ve geliştirilmesi için bu kesimin gereksinimi olan finansal ve teknolojik destekler veren kuruluşların mevcut olduğu ve KOBİ'lerin yasal düzenlemelerle korunduğu bilinmektedir (Oktay ve Güney, 2001, s. 2). KOBİ'lerin bu önemi, sorumlular tarafından ülke ve sektörlere özgü düzenlemeler, destekler ve yönlendirmeler olarak ele alınmaktadır.

Avrupa Birliği, KOBİ tanımları konusunda gerek Ulusal gerek Birlik bazında karışıklığa neden olmamak üzere yeni bir ortak tanım geliştirmiştir. 7/2/96 tarihli Konsey Kararı çerçevesinde belirgin bir şekilde ortaya konulan KOBİ tanımı, 6 Mayıs 2003 tarihinde Avrupa Komisyonu'nun 2003/361 tarihli kararıyla revizyona uğramıştır. Tanım işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinden oluşan ölçütleri kapsamaktadır.

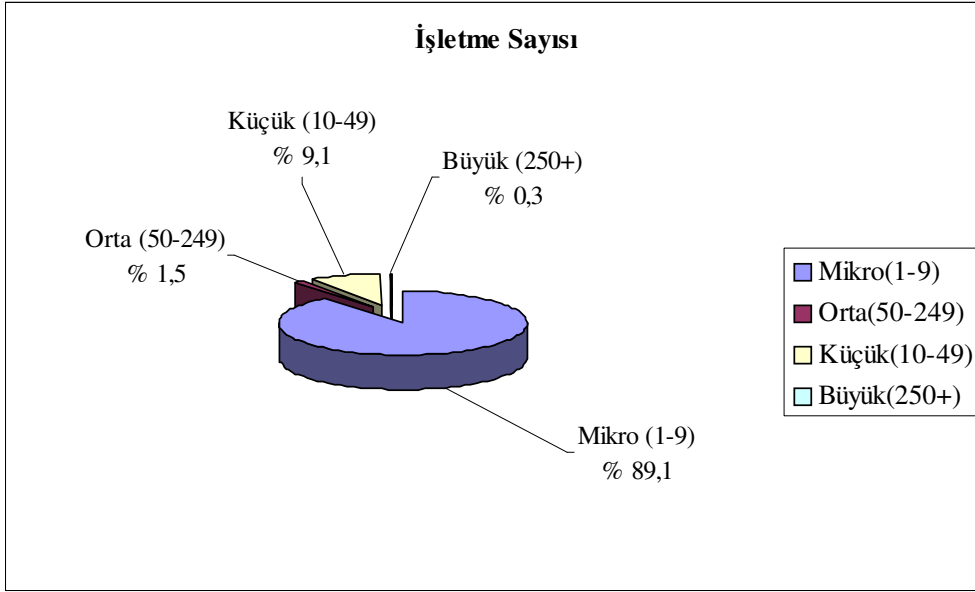
Tablo 2.3. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı

KOBİ	ELEMAN SAYISI	YILLIK CİRO (VEYA YILLIK BİLANÇO TUTARI)	BAĞIMSIZLIK Bir veya birkaç büyük şirkete ait olmamalı
ORTA	250'den az	50 milyon Euro'yu geçmemeli (veya 43 milyon Euro)	+
KÜÇÜK	50'den az	10 milyon Euro'yu geçmemeli (veya 10 milyon Euro)	+
ÇOK KÜÇÜK	10'dan az	2 Milyon Euro'yu geçmemeli (veya 2 milyon Euro)	+

Kaynak:(http://www.europa.eu.int/comm/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm)

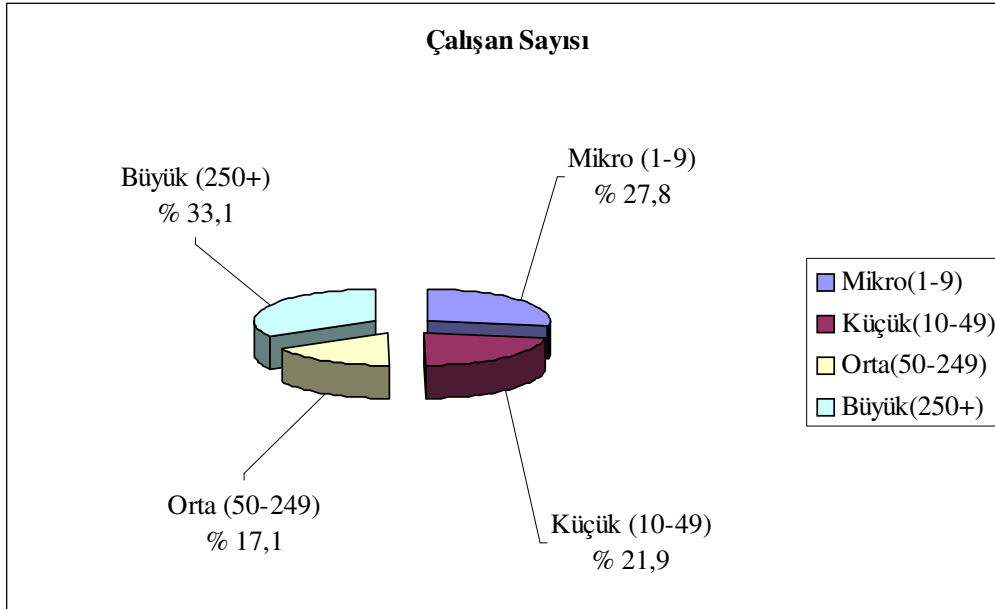
Yeni tanıma göre 250' den az işçi çalıştıran firmaların KOBİ olduğu kabul edilmektedir. Orta ölçekli bir işletme; 50 ila 250 işçi çalıştıran ve yıllık cirosu 50 milyon Euro'nun altında olan, yıllık bilançosu 43 milyon Euro'yu aşmayan işletme olarak tanımlanmaktadır. Küçük işletmeye ilişkin ölçütler ise şöyle belirtilmektedir; 50'den az işçi, 10 milyon Euro'yu aşmayan yıllık ciro veya 10 milyon Euro'nun altında bir yıllık bilanço değerine sahip olması. 10'dan az işçi çalıştıran işletmeler Çok küçük işletme grubuna dahil edilmekte ve yıllık cirosu veya yıllık bilançosu 2 milyon Euro'yu aşmama şartı aranmaktadır. Küçük ve orta boy işletmelerin bir başka ölçütü de sahip oldukları bağımsızlık düzeyi ile ilgilidir. Büyük ölçekli bir işletmenin veya ortaklaşa hareket eden birkaç büyük işletmenin bir KOBİ'de sahip olduğu hissenin %25'in altında olması koşulu aranmaktadır (Sayın, 1997, s. 4).

Avrupa Birliği'nde 74 milyondan fazla kişinin istihdam edildiği ve Avrupa Birliği içindeki işletmelerin % 99,8'ini karşılayan toplam 19 milyon KOBİ bulunmaktadır (Çapanoğlu, 2003, s. 6). Eurostat verilerine göre 2004 yılında Avrupa Birliği içerisinde yer alan toplam işletmelerin %99,7'si küçük ve orta büyüklükteki işletmeler tanımına uygun işletmelerdir. Bu işletmelerde çalışanların sayısı toplam çalışanların %72,1'ine karşılık gelmektedir. Yaratılan katma değer olarak da tüm işletmelerden elde edilen katma değer toplamının %59,7'sini karşılamaktadır.

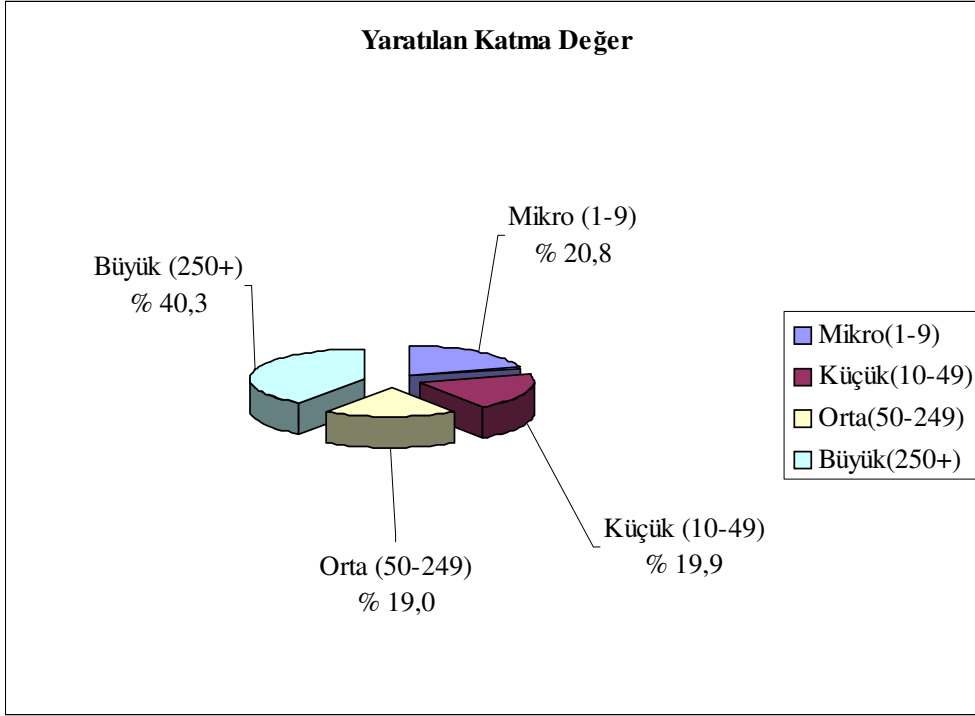
Şekil 2.1. Avrupa Birliği'nde işletme büyüklükleri

Kaynak:(Eurostat, 2004)

Şekil 2.2. Avrupa Birliği'nde işletmelerde çalışanların sayısı

Kaynak: (Eurostat, 2004)

Şekil 2.3. Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler Tarafından Yaratılan Katma Değer

Kaynak (Eurostat, 2004)

Avrupa Birliği işletmeler politikası paralelinde ortaya konan KOBİ politikaları, ortak politika olarak benimsenmektedir. Avrupa Birliği üye ülkelerinde uygulanan politikalara baktığımızda, birbirine göre benzerlikler ve farklılıklar bulunmak birlikte KOBİ kavramı içerisinde yer alan işletmelere sağlanan destek mekanizmaları ve bunların etkin bir şekilde uygulanabildiği sektörler, rekabet açısından önemli artılar elde etmektedir. Buradan hareketle öncelikle Avrupa Birliği ülkelerinin KOBİ'lere sağladıkları desteklerle ilgili olarak atılmış oldukları adımları incelenecektir. Avrupa Birliği'nin kurucu ülkelerinden ve Avrupa'nın en önemli ekonomik gücü olan, Türkiye'nin en önemli ekonomik partneri Almanya ise ayrı bir başlık altında incelenecektir.

2.3.2. Avrupa Birliği Ülkelerinin KOBİ Yaklaşımları

Avrupa Birliği'nde KOBİ politikalarını daha iyi anlamak için üye ülkeler ve üye olacak ülkelerin uygulamalarına bakarak özellikle gelişmiş ülkeler yanında yeni üye ülkelerin KOBİ'lere yaklaşımı, Avrupa Birliği'nde gelecekle ilgili öngörülerde bulunmayı kolaylaştırıp, ülkemizdeki uygulamalarla karşılaştırma olanağı sağlayabilecektir.

- Belçika'da yeni mikro programlar başlatılmakta; sermaye sahibi olamayıp, kendi işini kurmak isteyen bireylerin finansmanına yardım amaçlanmaktadır. Bölgesel düzeyde "Sovalfin" adlı yeni bir organizasyonla KOBİ'lerin finansmanını desteklemek için Walloon bölgesinde uygulamaya konmuştur. Programın amacı, garantiler, krediler ve risk sermayesi şeklinde finansal araçları genişletmektir.

- Danimarka'da Hükümet, bireysel yatırımcılardan en az %50'sini sağlamak şartıyla yapacakları yatırımlar için (özel yatırımcılarla işbirliği yaparak finansal boşlukları kapatmak amacıyla) 67,3 milyon Euro'luk fon yaratmıştır. Bu fonlar, yatırım fonları tahviller, konvertible krediler ve kar amaçlı kredilerden oluşmaktadır. Bu fonlar ya şirketlere direkt olarak yatırım şeklinde olmakta ya da risk sermayesi fonlarının kullanımı şeklinde olmaktadır. 2002 yılında 39,7 milyon Euro doğrudan yatırım aktarılmış ve 37,7 milyon Euro'da risk sermayesi kullanılmıştır.

- İspanya'da "KOBİ borçlandırma teminat programı", devlet tarafından yatırım araçları vasıtasıyla teminat konularının devlet tarafından güvence altına alındığı programdır. Yaklaşık üç yıldır toplam 12 yatırım aracı 4,9 milyar Euro harcanarak bu program için kullanılmıştır.

- Fransa'da "Fonds d'investissement de proximite" programının oluşturulmasıyla KOBİ'lere doğrudan bölgesel yatırımı sağlamayı amaçlanmıştır. Bu fonlar, kar sağlamak ve gelişim göstermek amaçlıdır. Özel sektör yatırımları, bu fonları kullanırken vergisel indirimlerden faydalanırlar. "Jeunes Entreprises Innovantes" adlı proje ise küçük işletmelerin yatırım projeleri için vergi sosyal ücret kesintileri şeklindedir.

- İrlanda'da İş Genişletme Programı çerçevesinde belli sektörlerde faaliyette bulunan küçük ve yeni işletmelere yatırım yapan özel sektör yatırımcılarının uzun dönem için faydalandıkları program 1984 yılından bu yana kullanılmaktadır.

- Lüksemburg hükümeti, "Societe Nationale de Credit et d'Investissement" adlı kuruluşla birlikte belli şartları yerine getiren belli sektörlerdeki KOBİ'lere ve yeni girişimcileri teşvik eden "girişimcilik kredileri" sunmaktadır.

- Hollanda'da garanti fonları, girişimcilere daha kolay ulaşılması için yenilenmiş, 5 yılın altındaki işletmelerde kullanıma sunulmuştur.

- Avusturya'da "Austrian Wirtschaftservice", "Gewinnpapier" ile KOBİ'lere en az 10 yıllık uzun dönem kredi sağlamaktadır.

- Finlandiya'da Fin Ulusal Araştırma ve Geliştirme Fonu, işletmelerin ve yatırımcıların hazırlığı için yeni imkanlar geliştirme görevini üstlenmiştir. FINNVERA (devlet imtiyazlı özel finansman kuruluşu) yatırımcılara gerekli desteği sağlamaktadır.

- İsveç'te, ALMI (iş partneri), elindeki finansal araçları basitleştirmek ve açıklamak amacıyla 3 mikro krediyi bir araya getirerek tek bir fon haline getirmiştir.
- İngiltere'de Küçük işletmeler yatırım birimi, küçük işletmeler bölümüne finansal konularda tavsiyelerde bulunur. Bu kuruluş finansmanın kullanıcılar ve sağlayıcılarından oluşmaktadır.
- Kıbrıs Rum Kesimi'nde, Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanlığı, KOBİ'lerin reorganizasyonunda veya genişlemesinde garanti fonu kullanımını başlatmıştır.
- Çek Cumhuriyeti'nde Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, KOBİ'lere hem krediler hem de yatırım finansmanı amacıyla yenilenmiş programı devreye sokmuştur.
- Estonya'da, Estonya Kredi ve İhracat Garanti Fonu (KredEx) kredi garantisi, leasing garantisi, ihracat garantilerini finansal kuruluşlar sayesinde sağlar.
- Letonya'da, KfW ve belli Letonya bankaları Avrupa Birliği programları ve KOBİ'lerin finansmanını sağlamaya yönelik kredilendirme yoluna giderek işbirliğine gitmektedir.
- Litvanya'da Devlet tarafından kurulan "INVEGA" adlı garanti kuruluşuyla KOBİ'lere çalışma sermayelerine %50'ye kadar ; yatırımlarda ise %80'e kadar garantilerden faydalanma imkanı doğar.
- Polonya'da "Girişimcilik Sermayesi" programı, kredi ve kaynak sağlayan, KOBİ'lerin finansmana ulaşımında bölgesel ve yerel finansal kuruluşların sistem oluşturmaya çalıştıkları bir programdır.
- Slovenya'da "Slovene Enterprise Fund" programıyla Krediler, sabit faiz oranları, risk sermayeleri gibi belli başlı finansal araçlarla KOBİ'lere daha iyi imkanlar sunulmaya çalışılmaktadır.
- Bulgaristan'da ASME ve Girişimcilik Bankası KOBİ'lerin genel kredi fonları oluşturmayı amaçlamaktadır (Commission of the European Communities, 2003).

2.3.3. Avrupa Birliği'nde Önemli Ekonomik Güç: Almanya

Avrupa Birliği içerisinde ekonomik olarak güçlü olan ülkelere baktığımızda KOBİ'lerin bu güç içerisinde önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Avrupa Birliği'nin kurucu üyelerinden olan ve Avrupa ekonomisi açısından büyük önem arz eden Almanya'da KOBİ'lere verilen destek mekanizmalarının sistematik bir şekilde ülke ekonomisine kazandırılmasıyla Avrupa Birliği ülkeleri arasında rekabet gücünü artıran istihdam politikalarına yön veren bir özellik göstermektedir.

Almanya'daki KOBİ'ler II. Dünya Savaşı'ndan sonra Alman ekonomisinin en büyük gücü olarak karşımıza çıkmıştır. Halen Dünyanın en gelişmiş sekiz ekonomisinden biri olan Alman ekonomisinin burada masaya yatırılmasının bir nedeni de Türk-Alman ilişkilerinin öneminden kaynaklanmaktadır. Tarihin belli dönemlerinde ortak hareket eden ve halen Türkiye'nin ihracat ve ithalat ortağı olarak en büyük partneri olan Almanya, şu an Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında ülkemizi en yakından ilgilendiren ülkelerden birisi olarak ifade edilmektedir. Ayrıca Türkiye'ye gelen turist profiline baktığımızda Avrupa Birliği üye ülkelerinden en çok turist gönderen ülke Almanya'dır. Gerek ekonomik bir güç olarak gerekse edindiği tecrübeler anlamında Alman ekonomisinin gelişiminde KOBİ'lere sağlanan destekleri dikkate almak gerekmektedir. Buradan hareketle, hizmet sektörünün en önemli kalemi olan turizme yansımaları ve bu doğrultuda Almanya-Türkiye arasındaki turizm ilişkileri göz önüne alındığında Alman KOBİ Politikasına göz atmak ve tecrübelerden faydalanmak gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2.3.3.1 Alman KOBİ Politikası

Almanya'daki işletmelerin % 99'undan fazlası KOBİ'lerden oluşmaktadır. İşletmeler toplam katma değerini yaklaşık yarısını üretmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışanların % 80 kadarı sosyal güvenlik sistemine büyük oranda katkı sağlamaktadır. 1991 ile 2002 yılları arasında bu oran Batı Almanya'da % 72'den % 77'ye yükselmiş, Doğu Almanya'da ise % 60'dan % 86'ya çıkmıştır. Şu anki durumun tüm Almanya için % 60 ile % 74 arasında olduğu tahmin edilmektedir (KFW Bankengruppe, 2004).

Alman ekonomisi turizm, ticaret, zanaat dallarını kapsayan yaklaşık 3,3 milyon KOBİ'ye sahiptir. 500 çalışandan az veya 50 milyon Euro'dan daha az ciroya sahip olan işletmeler KOBİ olarak tanımlanırken toplam olarak ülke katma değerine % 57 katkı sağlar ve iş olanaklarının % 70'ini yaratır ve bu işlerin % 46'sını Almanya'daki büyük yatırımlar oluşturur.

KOBİ politikaları ve programlarıyla amaçlanan KOBİ'lerin rekabetçiliklerini ve performanslarını artırmaktır. Ayrıca KOBİ'lere yeni büyüme ve gelişme imkanları sunmaktır. Bu bağlamda Devlet Avrupa Birliği politikalarının devlet yardımları üzerindeki sınırlarını gözlemlemektedir (www.bmwa.bund.de/Navigation/Service/Englisch/small-business.html).

2.3.3.1.1. KOBİ'lere Sunulan Destekler

2001 yılında Avrupa İyileştirme Programı adı altında uygun faiz oranlarıyla 5,6 milyon Euro kredi KOBİ'lere kullanılmıştır. Deutsche Ausgleichsbank ve Kreditanstalt für Wiederaufbau (ülkemizdeki Kalkınma Bankası benzeri bir örgütlenme) tarafından desteklenen programla, KOBİ'lere kredi sağlanması konusunda 2001 yılında 10 milyar Euro sağlanmış, 50.000 Euro'ya kadar başlangıçta kullanılmak üzere sermaye ihtiyaçları için kredi verilmiştir (www.bmw.bund.de/Navigation/Service/Englisch/small-business-policy.html).

2.3.3.1.2. Yatırımların Desteklenmesi

Yardımlar Avrupa Birliği'nin ortaya koyduğu ortak politikalarla şekillenmektedir. Ancak her ülke kendi politikasını yaratabilmektedir. Bu anlamda Avrupa Birliği'nin benimsediği KOBİ tanımı çerçevesinde uygun bölgelere yapılacak yardımlar belirlenmiş, 1999-2001 yılları arasında toplam 8,6 milyar Euro nakit yardım olarak yatırımcılara kullanılmıştır. Doğu ve Batı Almanya için ayrıca 2002-2006 yılları arasında yeni bir "Joint Agreement" adı altında 8,1 milyar Euro'luk yardım öngörülmüştür. Bu program üretime hizmeti sağlayan işletmeleri ve turizm endüstrisini içine alan bir program olarak ifade edilebilir. Bu programın genel amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Geri kalmış veya gelişmemiş bölgelerin ekonomik yapılarını güçlendirmek,
- Avrupa Birliği'nde ve bölgeler arasında rekabeti artırmak,
- Bölgesel yapısal değişiklikleri tazmin etmek,
- Yeni iş olanakları yaratmak veya varolan imkanları korumaktır

(www.invest-in-germany.com/en/research/businessguide/index.php).

Bu yatırımlar uygun bölgeler için belli mali yardım olanaklarını sağlamak için önemlidir. Bu yatırımlar, belirli bölgelerle sınırlandırılarak belli oranlarda yatırım oranlarıyla kullanıma sunulmaktadır.

Tablo 2.4. Almanya’da KOBİ’lere sağlanan destekler

	KOBİ KAPSAMINDAKİ İŞLETMELER	DİĞER İŞLETMELER
A BÖLGESİ	%50	%35
B BÖLGESİ	%43	%28
C BÖLGESİ	%28	%18
D BÖLGESİ	% 7,5 orta büyüklükteki işletmeler % 15 küçük işletmeler	%0

Kaynak: www.invest-in-germany.com/en/research/businessguide/index

A BÖLGESİ-- Büyük finansal problemlere sahip olan bölgeler

B BÖLGESİ-- Çok ciddi yapısal problemlere sahip olan bölgeler

C BÖLGESİ-- Ciddi yapısal problemleri olan bölgeler

D BÖLGESİ--Ciddi yapısal problemleri olan bölgeler (Sadece Batı Almanya’da yalnızca nakdi yardımlar için)

2.3.3.1.3. Garanti ve Krediler

Nakit yardımlar veya vergi indirimleri yanında yatırımcılar için federal ve ülke çapında “garanti tahvilleri” çıkarılmaktadır. Bu programların çoğu KOBİ’ler için yapılmaktadır. Orta ve uzun vadeli olarak çıkarılan tahviller Deutsche Ausgleichsbank (DEA) tarafından 750.000 ile 10 milyon Euro arasındaki yatırımlara destek olarak verilmektedir. Yıllık olarak toplam yatırımın % 1’i maliyetler için alınmaktadır (www.invest-in-germany.com/en/research/businessguide/index.php).

2.3.3.1.4. Çeşitli Kredi Seçenekleri ve Programları

KfW Mittelstandsbank Almanya’nın KOBİ bankası olarak bilinmekte ve küçük ve orta ölçekli işletmelere, yeni iş kurmak isteyen girişimcilere yönelik finansman faaliyetleri sağlayan ve KOBİ kapsamındaki tüm sektörleri kapsayan programlar geliştiren bir bankadır. KfW

Mittelstandsbank, DtA (Deutsche Ausgleichsbank) ve KfW bankalarının Temmuz 2003 yılında bir araya gelip ortaya çıkan bir bankadır. Bu birleşmenin amacı KOBİ'lere daha açık, daha etkili finansman desteği sağlamaktadır.

2.3.3.1.5. Yatırım Fonları

KfW Mittelstandsbank tarafından sağlanan "Girişimcilik Kredi Programları" altında turizm işletmeleri ve özellikle konaklama işletmeleri bu programdan faydalanabilmektedir. Bu kredi Almanya'da yatırım yapmak isteyenlere uygun faiz oranlarıyla uzun dönem finansman olanağı sağlayan bir kredidir. Yatırım miktarı 50 milyon Euro'ya kadar olan projelerde yatırım maliyetlerinin % 75'i ; 50 milyon Euro'dan fazla olan projelerde yatırım maliyetinin 2/3'ünün finansmanı sağlanmaktadır. Kredi süresi 10 yıl olup sabit faiz oranıyla her dönem için belirlenmektedir.

2.3.3.1.6. Yatırım Sermayeleri

KOBİ kapsamında yer alan ve en az 5 yıldır faaliyette bulunan tüm işletmeleri ve turizm yatırımlarını da kapsayan her bir proje için 2 milyon Euro'ya kadar finansman imkanının sağlandığı 10 yıllık bir dilimi ifade eden ve tüm yatırımlar için kullanılabilen bir finansman aracıdır.

2.3.3.1.7. Mikro Kredi Programları

Alman vatandaşı olmayan, işini kaybetmiş olan, başka ülkelerden göç edenler ve 10 kişiye kadar işçi çalıştıran tüm küçük ticari işletmeler için geliştirilen, yatırım sermayesine maksimum 25.000 Euro katkı sağlayabilecek bu program, Avrupa Birliği'nin KOBİ'lere ilişkin çok yıllık programı altında Avrupa Yatırım Bankası tarafından ortaya konan bir programdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’DE KOBİ KAPSAMINDA YER ALAN KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİ VE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölüme kadar, Avrupa Birliği ortak politikalarından birisi olan Avrupa Birliği İşletmeler Politikası içerisinde KOBİ kavramı üzerinde durularak ülke ekonomileri ve sektörler bazında önemine dikkat çekilmiştir. Bu anlamda çalışmanın özünü oluşturan ve turizm endüstrisinin en önemli sektörü olan konaklama işletmelerinin Avrupa Birliği içerisinde almış olduğu destekler, ülkemizde konaklama işletmeleriyle ilgili yaklaşımlar ile finansal açıdan ortaya konan açılımlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Avrupa Birliği içerisinde hizmet sektörünün ve genel olarak tüm sektörlerin KOBİ statüsünde yer almasının yarattığı avantajlar dikkate alındığında; KOBİ kapsamında değerlendirilen konaklama işletmelerinin rekabet gücünü artıran politikaların neden önemli olduğunu anlamak mümkün olacaktır. Ülkemizdeki durumla karşılaştığımızda aradaki benzerlikler yanında farklılıkların da olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bölümde öncelikle konaklama işletmelerinin önemi ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Ardından Avrupa Birliği ve Türkiye’de uygulanan politikalar ve Avrupa Birliği işletmeler politikası perspektifinde ortaya konduğu şekliyle KOBİ kavramı çerçevesinde açıklamalara gidilmiştir. Ayrıca finansman yapılarına etki eden faktörler ve açılımlara netlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Bölümün sonunda ise karşılaştırma yoluna gidilerek tezin daha açıklayıcı olması sağlanmaya çalışılmıştır.

3.1. Konaklama İşletmeleri Kavramı

Konaklama işletmeleri, insanların kendi konutlarının bulunduğu yer dışında değişik nedenlerle yaptıkları seyahatlerde konaklama, yeme-içme ve diğer gereksinimlerinin karşılanması için hammadde veya yarı mamul maddeden yararlanarak mal ve hizmet üreten ticari işletmeler olarak tanımlanabilmektedir (Olalı ve Korzay, 1993, s. 7).

Bir başka tanıma göre de, konaklama işletmeleri turistik mal ve hizmetlerin üretimini sağlayan, varlıkların turizm olayına bağlı olarak ortaya çıkan ve şekillenip çeşitlenen işletmelerdir (Toskay, 1978, s. 215).

Konaklama işletmeleri kapsamında ele alınan işletmeler otel, motel, tatil köyü, pansiyon, kamping, oberj, sağlık turizmi işletmeleri ile dağ evleri, çeşitli kuruluşların dinlenme yerleri ve misafirhaneleri, hosteller ve turistik yörelerde belli dönemlerde kiraya verilmek suretiyle ek konaklama olanağı sağlayan konutlar olarak sıralanabilmektedir. Bu işletmeler bir taraftan seyahat eden insanların fizyolojik gereksinimlerini karşılarken bir taraftan da sosyo-psikolojik gereksinimlerini karşılamaktadır (Gül, 2002, s. 1).

3.1.1. Konaklama İşletmelerinin Özellikleri

Konaklama işletmelerinin ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Şener, 1990, s. 14-16; Usal, 1997, s. 45; Olalı, Korzay, 1993, s. 10):

- Konaklama İşletmelerinde toplam varlıkların büyük bir çoğunluğu duran varlıklardan oluştuğundan amortisman giderleri gibi sabit maliyetler çok yüksektir.
- Konaklama işletmeleri kuruluşta ve yatırım aşamasında çok fazla sermaye gerektirir.
- Turistik mal ve hizmetlere olan talep ekonomik, kültürel ve politik etmenlerden çok hızlı etkilendiğinden konaklama işletmeciliğine yapılan yatırımlar yüksek oranda risk taşır.
- Konaklama işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetler sadece bir ekonomik bir gereksinime dayanmadığı için her an ve büyük bir hızla başka türden mal ve hizmetlerle yer değiştirebilir.
- Konaklama işletmelerinde üretilen mal ve hizmetlerde standartlaşmaya belli ölçüde yer verilebilir.
- Herhangi bir konaklama işletmesinin ürettiği mal ve hizmetler diğer turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerle bütünleşir.

3.2. Türkiye'deki Konaklama İşletmeleri

Ülkemizde turizm hareketinin gelişmesiyle birlikte yatırımların artması sonucu konaklama işletmelerinin bu yatırımlar içerisinde en önemli payı aldığı görülmektedir. Bu artış, dünya turizm hareketi içerisinde ortalamaya yakın bir gelişimi ifade etmekteyse de gelen turist sayısı ve toplam turizm gelirleriyle kıyaslandığında daha fazla yatırımı karşılayacak potansiyelin olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.1. Türk Turizminin Gelişimi

	1993	2004	(%) değişim
Turist sayısı	6.500.638	17.217.560	264,8
Turizm Geliri (milyon \$)	3.959	15.888	401,3
Konaklama kapasitesi (Turizm Bakanlığı Belgeli)	297.000	660.000	222,2

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)

Turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içerisindeki yerine baktığımızda yatırımlardaki artışın turizm gelirleriyle doğru orantılı olarak arttığını söyleyebiliriz. Turizm gelirlerinin toplam GSMH içerisindeki payı her geçen yıl artmakta ve bu artış turizmin Türk ekonomisindeki yerini ifade etmektedir. 2004 yılında Dünya Turizm Örgütü'nün istatistiklerine göre Türkiye turizm gelirleri içerisinde dünyanın en çok gelir elde eden sekizinci ülkesi olmuştur. Bu gelişmeler dikkate alındığında turizm yatırımlarına özel önem verilmesi gereklidir.

Tablo 3.2. Turizm Gelirlerinin GSMH ve İhracat Gelirleri İçindeki Payı

YILLAR	GSMH (MİLYAR \$)	TURİZM GELİRLERİ (MİLYAR \$)	TURİZM GELİRLERİ/ GSMH (%)
1991	150	2,7	1,8
1992	158	3,6	2,3
1993	179	4,0	2,2
1994	132	4,3	3,3
1995	170	5,0	2,9
1996	184	5,6	3,0
1997	192	7,0	3,6
1998	207	7,2	3,5
1999	185	5,2	2,8
2000	201	7,6	3,8
2001	145	8,1	5,6
2002	181	8,5	4,7

2003	239	9,7	4,1
2004	299,4	15,5	5,0

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Merkez Bankası

Turizmde gözlenen bu eğilim, yatırımcıları konaklama sektörüne daha yakınlaştırmaktadır. Her geçen yıl konaklama sektörüne yapılan yatırımın bölgeler arasında farklılık göstererek arttığını söylemek mümkündür. 1990'larda turizm gelirleri GSMH içerisinde % 1,5'luk paya sahipken günümüzde bu rakam % 5'lere ulaşmıştır. Ülke genelinde bu rakamın artması, ekonomide çarpan etkisi yaratabilecek ve kırka yakın sektör bu gelişmeden olumlu etkilenecektir.

Tablo 3.3. Turizm Bakanlığı Belgeli Konaklama Tesisleri

YILLAR	TESİS SAYISI
2001	3235
2002	3262
2003	3370

Kaynak: Türkiye Turizmi ile İlgili Seçilmiş Veriler, 2003, s. 14.

Tablo 3.4. Belgeli Konaklama İşletmelerinin Başlıca Turistik Merkezlere Göre Dağılımı

İLLER	İŞLETME SAYISI
İstanbul	376
Antalya	858
Muğla	682
İzmir	184
Aydın	151
Diğer	1119

Kaynak: Türkiye Turizmi ile İlgili Seçilmiş Veriler, 2003, s. 17.

Konaklama işletmeleri Türk mevzuatına bakıldığında hizmet sektörü içinde yer almakta ve gerekli destekler Turizm Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, bankalar gibi ilgili kuruluşlar bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Avrupa Birliği İşletmeler Politikasını göz önüne aldığımızda ise Avrupa Birliği üye ülkelerinde turizm sektörü ve dolayısıyla konaklama işletmeleri KOBİ kapsamında yer alırken ülkemizde konaklama işletmelerine KOBİ

statüsünün tanınması oldukça yeni bir gelişmedir. Konaklama işletmeleri dışında, turizm sektörünün geneli KOBİ niteliği taşımamaktadır.

18.01.2001 tarihli ve 24291 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 200/1822 sayılı karara göre Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar uyarınca;

- Çanakkale il sınırlarının güneyi ile İçel il sınırlarının doğusu arasında kalan 3 km derinliğindeki kıyı şeridi ve Nevşehir ilinde Merkez, Ürgüp ve Avanos ilçe sınırları dışında yapılacak turizm yatırımları (konaklama tesisleri) ile mevcut konaklama tesislerinin modernizasyon yatırımları KOBİ yatırımları olarak nitelendirilmektedir (<http://rega.basbakanlik.gov.tr/08.06.2004>).

Türkiye’deki mevzuat açısından konaklama sektörünün yeri, Avrupa Birliği işletmeler politikası’nda belirtilen şekliyle 2001 yılında düzenlenen durumdadır. KOBİ niteliği taşıyan konaklama işletmelerinin Avrupa Birliği içerisinde turizm alanında rekabeti üst seviyelere çekmek amacıyla ilgili desteklerden en iyi şekilde faydalanmalarını göz önüne alındığında ülkemizde konaklama sektörüne sağlanan yardımlara bakmak gereklidir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde genel KOBİ kavramı konaklama işletmelerini de kapsar şekilde kullanılmıştır.

3.2.1. Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik Finansman Sistemleri ve Uygulanan Destek Araçları

KOBİ’lerin ekonomideki esnekliklerine rağmen varlıklarını devam ettirebilmeleri ve büyümeleri için gerekli en önemli unsurlardan biri finansmandır. Kaynak sorunu ve pazar paylarını artırma KOBİ’lerin en büyük sıkıntılarıdır. KOBİ’lerin önünde bu sorunların çözümü için iki seçenek bulunmaktadır: Bunlar iç kaynaklar ve dış kaynaklardır. İç kaynaklar, kaynağın ortaklarca sağlanması yani sermaye artırımını, dış kaynaklar da borçlanmak olarak ortaya çıkar (Oktay ve Güney, 2002, s. 6).

Ülkemizde KOBİ’lerin finansman ihtiyaçlarını öz kaynaklarından karşıladıkları ve dış kaynaklı finansman araçlarından yeterince yararlanamadıkları yadsınamaz bir gerçektir (Söğüt, 2001, s. 94). KOBİ’lerin en önemli sorunlarından olan finansman sorunları, işletmelerin yatırım döneminde başlamakta ve işletme döneminde de devam etmektedir (Yörük, 2002, s. 48).

Yeterli sermaye birikimi olmayan küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman konusunda en önemli sorunlarından birisi kredi teminidir. Kredi temini ile ilgili sorunlar;

- Kredi miktarı ile ilgili sorunlar,
- Kredi maliyeti ile ilgili sorunlar,
- Kredi vadesi ile ilgili sorunlar,
- Kredi sağlamada teminat sorunu,
- Kredinin ödemesiz süresine ilişkin sorunlar, olarak sıralanabilir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, kredi yoluyla finansmanında en çok teminat gösterememe sorunuyla karşılaşmakta ve kısa vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak için başvurdukları kredi kuruluşunun kredinin verilebilmesi için istediği ipoteği veya kefaleti karşılayamamaktadır (Canbaş, 1999, s. 12). Bankaların sıfır riskle büyük çalışma politikaları nedeniyle bazen kredinin birkaç katı teminat talep edilmektedir. Büyük işletmeler aldıkları kredilere karşılık işletme varlıklarını teminat olarak gösterirken küçük işletmeler genelde kişisel mal varlıklarını teminat olarak göstermektedir. İflas halinde ise küçük işletme sahibi tüm varlıklarını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum küçük işletmelerin kredi yoluyla finansmanda çekimser davranmasına neden olmaktadır (Müftüoğlu, 1997, s. 59). Neticede, kredi için teminatın çok yüksek olması KOBİ'lerde kredi kurumlarına karşı güvensizlik oluşturmakta ve banka kredilerinden yeterince yararlanamayan KOBİ'ler tefecilerden borç almaya itilmektedir. Yeterli öz sermaye ile çalışmayan KOBİ'ler borçlanmaktan korkmakta ve işletme faaliyetlerinin gelişmesi engellenmektedir. İstenen ağır teminat ve kefalet koşulları sağlansa bile sağlanan kaynakların finansman maliyeti yüksek olmaktadır. Çünkü kredi talep miktarı küçük ve riskleri fazla olduğu için bankalar açısından kredi işlem maliyeti de yüksek kabul edilmekte ve verilen kredinin faizi de yüksek olmaktadır. Ayrıca bankalar ellerindeki fonların büyük kısmını hazine bonosu, tahvil gibi yatırım araçlarına yatırmakta, geri kalan kısmı ise büyük iş yapan holding ve şirketlere yöneltmektedir (Sarıaslan, 1996, s. 66).

Kredi temin edilmesinde karşılaşılan bir diğer güçlük ise, KOBİ sahiplerinin finansman konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, kredi almak için gerekli fizibilite etüdü, finansal plan, maliyet gibi işlemler yapamamaları ve bunları yapabilecek uzmanları kısıtlı bütçeleri nedeniyle istihdam edememeleridir (Yörük, 2002, s. 49).

3.2.1.1. Banka Kredileri

Ülkemizde küçük ve orta boy işletmelerin en yaygın finansman aracı olan banka kredilerinden yararlanma oranının çok düşük olduğu bir gerçektir. KOBİ'lerimize en büyük

kredi desteğini sağlayan ve bu görev kuruluş yasası ile verilen tek banka Türkiye Halk Bankası'dır (Söğüt, 2001, s. 100).

3.2.1.2. Kredi Teminatları

Ülkemizde kredi karşılığında istenen teminatların, genellikle kredi tutarının en az iki katı ve gayrimenkul ipoteğine bağlı olması bu kesimin kredi temin etmedeki sorunlarından bir diğeri. Bu sorunun çözümü için KOBİ'lere banka kredilerinde teminat probleminin giderilmesi için hali hazırda faaliyet gösteren tek kredi garanti kuruluşu Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş. olup bu gibi kuruluşların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş. 1991 yılında Halk Bankası'nın verdiği ihtisas kredilerine teminat sağlamak amacıyla TOBB, TESK, TOSYÖV, MEKSA, KOSGEB ve Halk Bankası tarafından kurulmuştur.

3.2.1.3. Risk Sermayesi Şirketleri ve Yatırım Finansman Şirketleri

KOBİ'lerin yeni gelişen finansman araçlarından haberdar olmamaları veya bu araçlara ulaşmadaki bilgi yetersizliği sorunun başka bir yönünü oluşturmaktadır. Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı Şirketleri ve Küçük İşletme Yatırım Finans Şirketleri iyi bir iş kurma fikrine ve gerekli girişimcilik yeteneği ve bilgisine sahiptir. Ancak iş kurmak için gerekli sermayesi olmayan girişimcilere veya gelişme potansiyeli yüksek KOBİ'lere fikirlerini gerçeğe dönüştürmek için gerekli finansmanı ortaklık yoluyla sağlayarak KOBİ'lerin hem işletme hem de yatırım sermayesi ihtiyaçlarını karşılayan alternatif fonlama yöntemidir (Söğüt, 2001, s. 101).

3.2.1.4. Sermaye Piyasası, İMKB

Bankacılık sektörünün KOBİ'lere kullandığı kredi oranının düşük olması bunun yanında teminatların ağırlığı, kredilerin cazibesini azaltmaktadır. Bu nedenle KOBİ'lerin sermaye piyasasından kaynak bulmaları zorunlu bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun tüm dünyadaki en iyi örneği NASDAQ borsasıdır. Bunun yanında Avrupa'da ESDAQ, Japonya'da JASDAQ, İngiltere'de AIM, Almanya'da Neue Markt, Fransa'da Nouveau Marche, Kanada'da Vancouver Borsası da küçük ve orta boy işletmelerin işlem yapmaları amacıyla kurulmuş diğer borsalardır. Ülkemizde İMKB bünyesinde oluşturulan Yeni Şirketler Pazarı,

Bölgesel Pazar dahil olmak üzere KOBİ niteliği taşıyan işletmeler 2004 yılı sonu itibariyle İMKB bünyesindeki 315 şirketin 37'sine karşılık gelmektedir. (www.imkb.gov.tr). Ancak İMKB tam anlamıyla bir KOBİ borsası niteliği taşımamaktadır.

Ülkemizde uygulanan devlet destekleri kapsamında başlıca; yatırım teşvik araçları, yatırım indirimi, gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti, KDV muafiyeti, ihracata vergi iadesi, ihracat kredi sigortası, mali teşvik araçları, orta ve uzun vadeli krediler, düşük faizli krediler, faiz ve vergi iadeleri, makine teçhizat yatırımlarına KDV istisnaları, gümrük ve fon istisnasıdır. Yatırım teşvik aracı olarak uygulanmakta olan vergi politikaları, yatırım döneminde KDV muafiyeti, gümrük ve fon istisnası gibi yatırım mallarının maliyetini düşüren, yatırım sonrasında yatırım indirimi, gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti gibi yatırımın maliyetini düşürerek yatırımın karlılığını artıran araçlarla yatırımlar teşvik edilmektedir. Yatırım indirimi, yatırım kredisi, hızlandırılmış amortismanlar, vergi muafiyetleri şeklindeki uygulamalar yatırım maliyetini düşürerek, girişimin karlılığını arttıran ve oto finansman gücü yaratan unsurlardır (Söğüt, 2002, s. 103).

KOBİ'lerin sorunlarına çözümler üretmek üzere kurulan KOSGEB, küçük ve orta boy işletmelerin etkinliklerinin arttırılmasında önemli bir sorun olan finansman temininin çözümüne yönelik olarak dünyada yaygın olan ancak henüz ülkemizde uygulaması olmayan finansman modelleri üretmekte ve uygulamaya geçirmektedir.

3.2.2. Türkiye'de Konaklama Sektörüne Sağlanan Finansal Destekler

Ülkemizde konaklama sektörüne sağlanan destekler Kalkınma Bankası, Halk Bankası ve Hazine Müsteşarlığı tarafından verilmektedir. Bunun yanında özel bankalar, uluslararası kuruluşlar ve özel girişimler de konaklama sektörüne destekler vermektedir. Ancak burada aktarılmak istenen devlet mekanizmasının bakış açısını algılama şeklinde olacaktır.

3.2.2.1. Kalkınma Bankası

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yatırımlarında devlet yardımları hakkındaki 2000/1822 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Devlet Bakanlığı'nın 18/02/2001 tarih ve 2001/1 sayılı tebliği çerçevesinde Türkiye Kalkınma Bankası'ndan yatırım ve/veya işletme kredisi talebinde bulunulabilmesi için,

Yatırımın;

- Çanakkale il sınırları güneyi ile İçel il sınırlarının doğusu arasında kalan 3 km. derinliğindeki kıyı şeridi ve Nevşehir ilinde Merkez, Ürgüp ve Avanos ilçe sınırları dışında yapılacak turizm yatırımları (konaklama tesisleri) ile mevcut konaklama tesislerinin modernizasyon yatırımları olması,
- Turizm yatırımlarında, Turizm Bakanlığı'ndan alınacak Turizm Yatırım Belgesi ve/veya Turizm İşletme belgelerinin ibraz edilmesi,
- KOBİ kredisi talep eden firmanın halen geçerli Yatırım Teşvik Belgesi bulunmaması,
- KOBİ teşvik belgesine konu bina, inşaat, tesisat, tefriş, teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi teminine yönelik yatırımın 950 milyar Türk Lirasını aşmaması,
- Kredi talep eden firmanın Anonim şirket statüsünde olması,

ön şartlarını sağlaması gerekmektedir.

Fon kaynağından her bir firmaya kullanılacak yatırım kredisi miktarı 475 milyar TL'yi geçemez. Yatırım kredisi ile birlikte işletme kredisi talep edilmesi halinde Müsteşarlık ve aracı bankalarca belirlenecek esaslar çerçevesinde hammadde ve işletme malzemesi ihtiyacının karşılanabilmesini teminen, faizsiz sabit yatırım tutarının % 20'sine kadar işletme kredisi tahsis edilebilir. Bu miktar 190 milyar TL'yi geçemez. Sadece işletme kredisi kullanılması halinde ise fondan tahsis edilecek azami kredi tutarı 75 milyar TL'dir. Yatırım ve işletme kredilerinin birlikte kullanılması durumunda öngörülecek toplam kredi miktarı azami 665 milyar TL'dir. KOBİ işletmelerinde toplam sabit yatırım tutarının; Kalkınmadan Öncelikli Yörelere en az % 20'sinin, diğer yörelerde ise en az % 30'unun öz kaynaklardan karşılanması gerekmektedir. KOBİ Teşvik Belgesi kapsamında yapılacak turizm yatırımları için sabit yatırım tutarının aşağıda belirtilen oranlarında KOBİ yatırım kredisi tahsis edilebilir:

<u>Bölge</u>	<u>Turizm</u>
Kalkınmada Öncelikli Yöre	% 40
Normal Yöre	% 30
Gelişmiş Yöre	% 20

Türkiye Kalkınma Bankası tarafından KOBİ Teşvik Belgesi kapsamında kullanılacak yatırım kredisi tutarı azami 475 milyar TL olup, KOBİ mevzuatı gereği firmanın kullanabileceği KOBİ yatırım kredisinin bu tutarın altında kalması halinde bakiyesi için Bankaca değişken faizli 1 yılı ödemesiz 4 yıl vadeli Banka kaynaklı kredi kullanılabilir.

KOBİ'lere fon kaynaklarından kullanılan yatırım kredilerinin faiz oranları, kalkınmada öncelikli yörelerde % 10; diğer yörelerde % 15'tir. İşletme kredilerine uygulanacak faiz oranı ise, kalkınmada öncelikli yörelerde % 15; diğer yörelerde % 25'tir.

KOBİ'lere kullanılacak fon kaynaklı yatırım kredilerinde vade azami 4 yıl, işletme kredilerinde 2 yıldır. Yatırım kredilerinde 1 yıl ödemesiz dönem uygulanır.

Yatırım kredileri, ilk anapara taksiti ödemesiz dönemin bitiminde olmak üzere altışar aylık dönemler halinde 7 eşit taksitte tahsil edilir. Yatırım kredilerinde ödemesiz döneme ait faiz, ilk taksiti ödemesiz dönemin bitiminde olmak üzere kalan vade süresi içinde diğer taksitlerle birlikte faiz tahakkuk ettirmek suretiyle üçer aylık veya altışar aylık eşit taksitler halinde tahsil edilir. Yatırım kredisinin faiz ödemeleri ödemesiz dönemi takip eden vadede anapara taksit ödemeleri ile birlikte altışar aylık dönemler halinde tahsil edilir. Fon kaynaklı işletme kredisinin anapara taksitleri kullanıldığı tarihten itibaren 6 ay sonra başlamak suretiyle altışar aylık dönemler halinde 4 eşit taksitte geri ödenir, faiz ödemeleri ise anapara taksitleri ile birlikte tahakkuk ettirilerek tahsil edilir (http://www.tkb.com.tr/kobi/kobi_kredi2.PDF).

3.2.2.2.Halk Bankası

Turizm Kredisi şeklinde yatırımcılara sunulan bu kredi KOBİ kapsamında yer alan Turizm Bakanlığından, Turizm Müdürlüklerinden veya belediyelerden alınmış turistik belgeye sahip otel, motel, pansiyon, tatil köyü, kamping, kırsal turizm tesisleri (yayla turizmi veya doğaya yönelik nehir, mağara, vs. tesisleri) ve termal turizm tesisleri (kaplıca, çamur banyosu), yat işletmeciliği yapan veya işleten firmaların yararlanabildiği kredidir. Kredi, Turizm işletmelerinin tesis, ekipman ve tefriş malzemeleri alımı ile tamir, bakım, yenileme, yiyecek-içecek gibi işletme giderlerinin karşılanması amacıyla tesis ve işletme kredisi şeklinde kullanılmaktadır. Teminat olarak şahıs kefaleti, ipotek, ticari işletme rehni, mevduat rehni, hazine bonusu rehni, vb. teminatlar kabul edilmekte teminat oluşturulamaması durumunda Kredi Garanti Fonu'nun kefaleti kabul edilebilmektedir.

KOBİ tanımı kapsamında 950 milyar TL'ye kadar finansman imkanının sağlandığı vadenin 2 yıl olarak belirlendiği turizm kredisi özellikle konaklama işletmelerinin gereksinimlerinde rol oynamaktadır (<http://www.halkbank.com.tr/parser.asp?page=kobi.asp>). 2004 Yılında 416 KOBİ Yatırım Teşvik Belgesi için 60 milyon 906 bin 382 Yeni Türk Lirası (YTL) kredi tahsis edilmiştir. 2004 yılında KOBİ'lere sağlanan kredinin sektörel dağılımında turizm sektörüne 3 milyon 354 bin 721 YTL kredi sağlanmıştır (www.turizmgazetesi.com).

3.2.2.3. Hazine Müsteşarlığı Teşvikleri

Hükümet politikaları çerçevesinde ülkenin ekonomik yapısı dikkate alınarak, diğer sektörlerle beraber turizm sektörünün de hangi koşullarda destekleneceği konusundaki teşvik politikaları Hazine Müsteşarlığı'nca belirlenmekte ve uygulanmaktadır (Boz, 2002, s. 351).

Bakanlar Kurulu ortaya koyduğu kararlarla teşviklere ilişkin içeriği belirlemekte ve gerektiğinde düzenleme ve değişiklikler yapabilmektedir. 18.01.2000 tarihinde yayınlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında Kararla; Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde yatırımlar desteklenmektedir. Belirtilen destekler şunlardır:

- Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası,
- Yatırım İndirimi,
- Katma Değer Vergisi İstisnası,
- Vergi, resim ve harç istisnası,
- Fondan kredi tahsisi şeklindedir.

Bu desteklerden faydalanmak için ülkemiz üç bölgeye ayrılmış ve bu desteklerin alınması teşvik belgesinin alınması şartına bağlanmıştır.

Yatırımın teşvik belgesine bağlanabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının;

- Gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlarda 600 milyar Türk Lirası,
- Normal yörelerde yapılacak yatırımlarda 400 milyar Türk Lirası,
- Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda 200 milyar Türk Lirası olması gerekmektedir.

Finansal kiralama şirketleri aracılığıyla yapılacak yatırımlarda aranacak asgari sabit yatırım tutarı ise bu miktarların % 25'i kadardır.

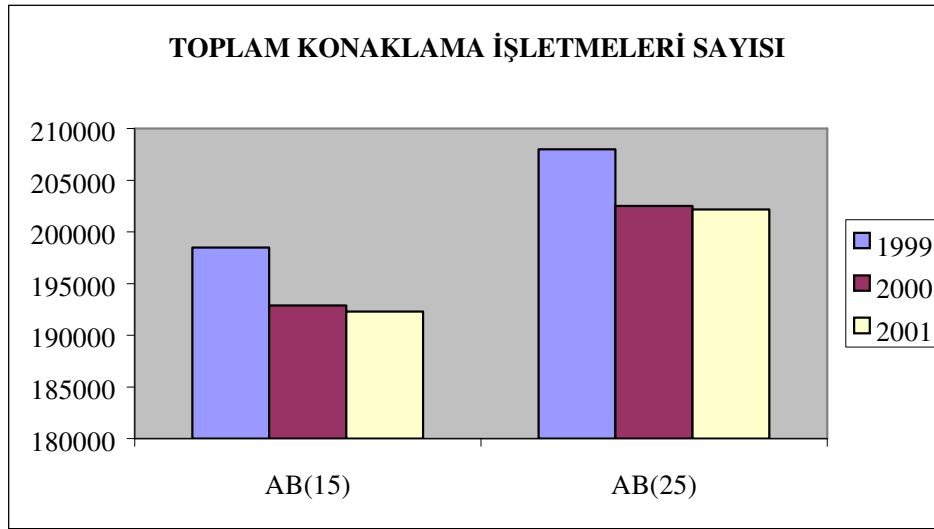
3.3. Avrupa Birliği Ülkelerinde Konaklama İşletmeleri

Konaklama işletmeleri dikkate değer büyüme potansiyelleri nedeniyle Avrupa ekonomilerinde önemli hizmet sektörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği'nde 1996 yılında 6,5 milyondan fazla insan 1,4 milyon işletmede istihdam edilmiştir. Bu rakamlar, Avrupa Birliği'ndeki toplam istihdamın % 5,8'ini, toplam işletme sayısının % 7,7'sini ifade etmektedir. 1993-2000 yılları arasında işletme sayısı % 3,9 ; çalışan sayısı % 7,6 ve toplam

ciro % 5,9 artış göstermiştir. Bu artışlar en çok Almanya, İspanya, Fransa ve İtalya'da görülmüştür.

2000 rakamlarına göre Avusturya % 16 ile en çok işletmeye sahipken sırasıyla bunu İspanya, Belçika, Almanya ve Portekiz izlemektedir. Oranlar Avrupa Birliği ortalamasının üzerindedir.

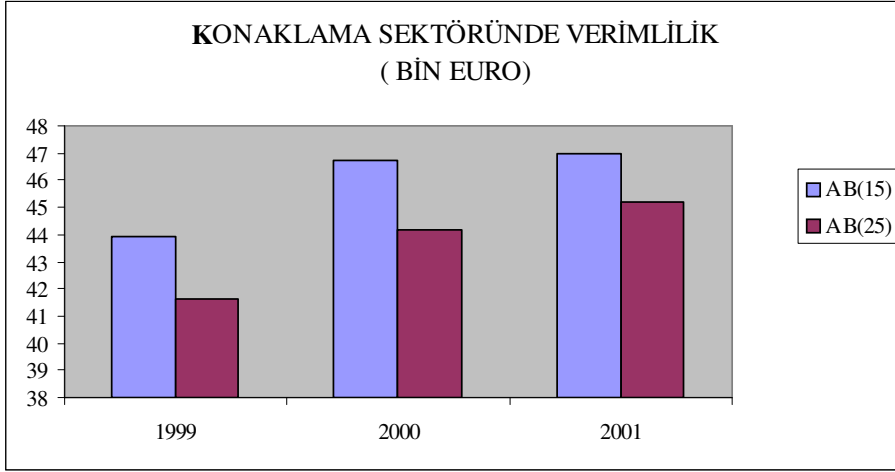
2000 yılında Avrupa Birliği'ndeki işletmelerin % 94,4'ü KOBİ niteliğindedir ve 10 kişiden daha az çalışanın olduğu işletmelerdir. Bununla birlikte büyük işletmelerin % 0,1'i toplam işgücünün % 17,2'sini karşılarken toplam cironun % 19,3'ünü karşılamaktadır.

Şekil 3.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Konaklama İşletmeleri Sayısı

Kaynak: www.eurostat.com

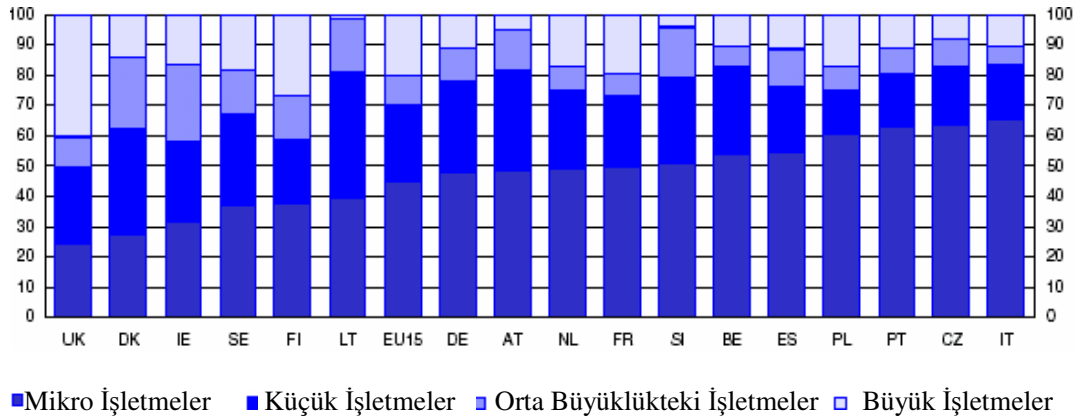
Son yıllarda kayıtlı konaklama işletmeleri (otel ve benzeri) sayısı, Avrupa Birliği'nde bir düşüş göstermiştir (188.000'den 185.000'e). Dört Avrupa Birliği ülkesi Avrupa Birliği toplamının % 75'ini ifade etmektedir. İngiltere% 26, Almanya % 21, İtalya % 18, Fransa % 11'ini oluşturmaktadır. Bir çok ülkede pozitif bir büyüme görülmesine rağmen, negatif trendin görülmesinin nedeni İspanya'daki % 25,1'lik düşüşten kaynaklanmaktadır. Diğer ülkelerdeki daha küçük düşüşler de benzer şekilde etkili olmaktadır. Bu bilgiler bize farklı pazar bölümlerinin ortaya çıktığını; yeni pazarların oluşturulmaya çalışıldığını, var olan işletmelerin yeniden organizasyonla değişikliğe uğradığını göstermektedir (Hubertus, 200, s. 1).

Şekil 3.2. Avrupa Birliği'nde Konaklama Sektöründe Çalışanların Verimliliği

Kaynak: (www.eurostat.com)

Avrupa Birliği içerisinde hizmet sektöründe önemli yer tutan konaklama sektörü KOBİ niteliğine sahip olmakla birlikte istihdam açısından da önemli bir sektör olmaktadır.

Şekil 3.3. Avrupa Birliği Ülkelerinde Konaklama İşletmelerinde Çalışanların İşletme Büyüklüklerine Göre Bölünmesi

Kaynak: (www.eurostat.com)

Avrupa Birliği'nde konaklama sektöründe çalışanlar, toplam istihdam içerisinde önemli paya sahip olmakla birlikte yaratmış olduğu toplam katma değerle açısından da diğer sektörlerle oranla daha fazla fayda sağladığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte konaklama sektöründeki istihdamın dağılımında mikro, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği ortalamasına bakıldığında konaklama sektöründe

çalışanların % 90'ından fazlasının KOBİ niteliğindeki işletmelerde istihdam edildiği istatistiklerde belirtilmektedir.

3.3.1. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Finansman Sistemleri ve Uygulanan Destek Araçları

Avrupa Birliği'nde Roma Antlaşmasında yer alan işletmelere yönelik devlet uygulamış olduğu destek sistemi çerçevesinde; geri kalmış yörelere ve işsizliğin yoğun olduğu bölgelere ekonomik kalkınma amacıyla finansal destek verilebileceğini kabul edilmiştir. Ancak devlet yardımları, Topluluk içi rekabeti bozucu bir unsur olarak görülmektedir. Çünkü devlet yardımları uluslararası rekabet gücünün korunması açısından gerekli görülmektedir. Buna karşılık sözkonusu yardımlar topluluk içi rekabeti bozucu bir öge olarak görülmekte ve bu nedenle uygulamalar çok sıkı kurallar ile takip edilmektedir (Söğüt, 2002, s. 94). KOBİ'ler üretime ve istihdama olan katkıları, değişen pazar koşullarına hızla uyum sağlayan esnek ve dinamik yapıya sahip olma özellikleriyle tanımlanmaktadır. KOBİ'lerin kullanabilecekleri finansal araçlar konusunda bir sıkıntı olmamasına rağmen kullanıcılar ve sağlayıcıların bu konuda büyük bir bilgi boşluğuna sahip oldukları görülmektedir (Agenda, 1998, s. 4). Bu işletmelerin teşvik edilmeleri ve destek sağlayıcı önlemlerin alınmasına yönelik politikaların izlenmesi gereği Avrupa Birliği'ne üye ülkeler tarafından kabul edilmekte ve aday ülkelere de Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde program dahilinde gerekli değişikliklerin yapılmasında, eksikliklerin tamamlanmasında olanak sağlanmaktadır.

Ekonomik durum hem KOBİ'lerin sermaye maliyetleri hem de sermayeyi elde edebilirliğini etkilemektedir. 2002 yılında Avrupa Birliği'nde ekonomik büyüme yalnızca % 0,9 olmuş, 2003 yılında ise % 1,3'e çıkmıştır. 2004 yılında büyümenin % 2,4 seviyelerinde gerçekleşmiştir (www.eurostat.com). Büyümeye paralel olarak farklı yaklaşımlar, finansal alanda yeni gelişmeler yaşanmaktadır. KOBİ'lerle ilgili gelişmeleri incelemeyen önce Avrupa Birliği'nde finansal alanda gerçekleşen ve KOBİ'leri yakından ilgilendiren gelişmeler ışığında destek mekanizmaları açıklanmaya çalışılmıştır.

3.3.1.1. Avrupa'da Finansal Sektördeki Gelişmeler

Finansal kararlar, dünya genelinde gittikçe artan risk ve karlılığın karşılaştırılması temelinde alınmaktadır. Banka ve işletmelerin ekonomik performansları yüksek rekabet derecelerinin sonuçlarına bakılarak yakından izlenir. Son yıllarda çeşitli Avrupa Birliği üye

ülkelerinin finansal sektörleri, uluslararasılaştırma, kredi kuruluşlarının birleşmesi gibi önemli değişikliklerle karşı karşıya kalmıştır. 1992'den bu yana Avrupa finansal pazarları gözlenen birleşme trendleriyle sürekli değişen bir yapı göstermiştir. Bir çok Avrupa ülkesinde son 10 yılda kredi kuruluşlarının sayısında azalma olmuş, bu olgu 1990'lardaki ABD ve Japonya'da görülen birleşme dalgasıyla benzerliğin olduğunu göstermiştir.

Finansal sektör son 20 yıl içinde köklü değişiklikler göstermiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişiklikler ve globalizasyon bu değişikliklere ivme kazandırmıştır. Yeni bilgi ve iletişim teknolojileri bankaların daha geniş miktarlarda bilgi toplamasını sağlamıştır. Bu nedenle rutin işlerin otomasyon dereceleri ATM'ler, bilgisayar temelli risk değerlendirmeleri şeklinde artış göstermiştir. Aynı zamanda bankalar daha çok yatırım yapma ihtiyacı hissederek bilgi dalgalanmasının önüne geçmek istemişlerdir. Bilgi ve iletişim teknolojileri bankaların uzun dönem finansmanına neden olacak sabit varlıkların yatırımını daha çok artırma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu düzenlemeler bankaların hareket alanını genişletmiş ve sermaye piyasalarının oluşturulmasıyla yeni iş aktivitelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Avrupa finansal pazarlarında önemli değişikliklere neden olan olgulardan birisi de Euro'dur. Yeni borçlanma konularında Euro, daha çok kabul görmüş ve bir çok uluslararası işletme Euro'yu kullanmıştır. Ayrıca Euro'nun şirket birleşmeleri ve kazançlarının sonuçlandırılmasında, Avrupa finansal pazarlarının daha iyi entegrasyonunda uzun dönemde daha çok etkileri görülmüştür.

Avrupa Merkez Bankası'na göre Euro bölgesindeki finansal kuruluşlarının sayısı son birkaç yılda yaklaşık % 5'lik düşüş göstermiştir. Bu bankaların daha da büyümelerin neden olmuş ve Euro bölgesinde 1998'de % 36'dan 2000 yılında % 39'a çıkmıştır. Bununla birlikte bu rakam ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Örneğin, Portekiz'de %80'in üzerinde iken Almanya'da % 20 civarında seyretmektedir. Avrupa Birliği'ndeki banka sayısı 1997-2000 döneminde % 14'lük bir azalışla 7620 rakamına gerilemiştir. 1994-2000 yılları arasında banka birleşme sayısı sürekli biçimde artmış ancak bu hız kesilmiştir. Bu azalış, online hizmetlerin başlaması, telefon bankacılığı ve otomatik ödeme sistemlerinin geliştirilmesiyle kısmen ilgilidir. 1997-2000 döneminde banka birleşme rakamları % 3 gerileyerek 198.159 rakamına ulaşmıştır.

Bu sektördeki önemli değişikliklere rağmen istihdam sabit kalmıştır. 2000 yılında 2,7 milyon çalışan bankacılık sektöründe istihdam edilmiştir. Bu rakam Avrupa Birliği'nde toplam istihdamın % 1,7'sine karşılık gelmektedir. 1997-2000 döneminde finansal kurumların sayısındaki azalış İrlanda, Yunanistan ve İsveç dışındaki tüm üye ülkelerde gözlenmiştir. Bu

düşüş trendine rağmen banka birleşme rakamları Danimarka, Yunanistan, İspanya, İrlanda, İtalya, Portekiz’de artmıştır.

Son yıllarda bankacılık sektörünün gelir kalemlerinin yapısında da temel değişiklikler görülmüştür. Avrupa Birliği’ndeki bankacılık sektörünün net faiz geliri 1997-2000 yılları arasında yaklaşık % 8,3 artmıştır ve net komisyon gelirleri aynı dönemde % 64,4 yükselmiştir. Bu artışın nedeni bankaların ek ürünlerini pazarlamaya başlamaları şeklinde açıklanabilir. İspanya gibi ülkelerde, bankacılık sektörü sigorta ürünlerinin satışında etkin rol oynamaktadır. Daha geniş ürünler sunarak bankalar finansal hizmetlerin tüm çeşitleri için daha da önemli hale gelmiştir. Faiz gelirleri ile komisyon gelirlerindeki düşüş oranı Avrupa Birliği’nde 1998’de 2,64’ten 2000’de 2,3’e gerilemiştir. Bu gerileme, sunulan ek ürünlerin giderek önemimin arttığını göstermektedir.

Bankacılık sektörünün yapısındaki değişiklikler, belli oranda temel teknolojik gelişmelerden de etkilenmiştir. İnterneti de kapsayan elektronik ödeme hizmetlerinin kullanımı artmaya devam etmektedir. Bankalar, özel müşteriler gibi firmaları farklı fiyat aralığında elektronik hizmetlerin kullanımı konusunda desteklemektedirler. Yapılan son araştırmalara göre 2007 itibarıyla 100 milyondan fazla Avrupalı’nın online bankacılığını kullanacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılında verilen banka kredileri 1997 yılına oranla % 25’den fazla artış göstermiştir. Faiz oranları, birçok ülkede düşük enflasyon oranları nedeniyle son birkaç yıl içinde dikkate değer düşüş göstermiştir. KOBİ’ler % 7 ile % 9 arasındaki oranlarda banka kredileri sağlayabilmektedirler. KOBİ’ler banka kredilerinden farklı olarak faaliyetlerini finanse etmek için “açık krediler”den de faydalanmaktadır. Açık kredilerin maliyeti daha fazla olmasına rağmen daha yüksek esneklikleri nedeniyle işletmeler tarafından tercih edilmektedir.

3.3.1.2. Yeni Gelişmeler Işığında KOBİ’lere Sağlanacak Finansal Destekler

Avrupa Birliği’nde KOBİ’lere verilen destekler üç temel amaç üzerinde ortaya konmuştur:

- KOBİ’ler için uygun ekonomik ortamın hazırlanmasını sağlamak,
- KOBİ’lerin gelişmesini ve dış piyasalara açılmalarını sağlamak,
- Yeni KOBİ’lerin kurulmasını sağlamaktır.

Borçlanarak finansman yolu ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde KOBİ’ler borçla finansmanı diğer finansman araçlarına tercih etmektedirler. Bazı ülkelerde ise öz kaynak ağırlıklı finansman yapısına sahip işletmeler içinde buldukları sektöre,

sektörün büyüklüğüne, kuruluş amacı ve karlılığına bağlı olarak finansal sistemlerinde farklı enstrümanlar kullanabilmektedirler.

KOBİ'lerin sermaye gereksinimlerini ya öz sermayeleri ile karşılamakta ya da borçla finansman yoluna gitmektedir. Eldeki veriler, öz kaynak oranı ile firma büyüklüğü arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Almanya, İspanya gibi bazı ülkelerde küçük işletmelerin öz kaynak oranı orta ölçekli işletmelerden daha düşüktür. Belçika ve Fransa gibi ülkelerde ise bu oran yüksektir. Bu farklılığın nedeni vergi ve finansal sistemlerinin, yasal çerçevenin ve finanslama alışkanlıklarının ülkeden ülkeye farklılık göstermesidir. Sektörler arasında farklılık olmasının nedeni ise farklı sermaye talebinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, şirketler ne kadar küçükse öz kaynak oranları da o kadar az olmaktadır. Bu nedenle küçük işletmelerin büyük işletmelerden daha çok dış kaynaklı finansmana ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Finansmana ulaşımında küçük işletmeler için genel engellerin büyük işletmelerden daha çok olduğu söylenebilir.

Finansal borcun toplam bilanço toplamına oranı bir çok ülkedeki büyük işletmelerle KOBİ'ler arasında farklılık göstermektedir. Bu oran Almanya ve Avusturya'da yüksekken Fransa, İtalya ve İspanya'da daha düşüktür (SMEs, 2003, s. 1-18). ENSR Enterprise 2002 Araştırmasına göre Avrupa KOBİ'lerinin % 80'inden fazlası doğrudan finansal destek hizmetlerinden faydalanmaktadır. % 70'i desteğe ihtiyaç duymadığını belirtirken % 14'ü bu sistemlerin varlığından habersiz olduklarını ve % 6'sı ise belirtilen sistemlerdeki fonların kullanımını açısından farklı bir sektörde yer aldığını belirtmiştir.

- Avusturya % 32, Belçika % 26 ve Danimarka, Hollanda % 23 ile destek hizmetlerinin varlığından habersiz olduklarını belirtmişlerdir.
- Finlandiya, Yunanistan, İsveç'te KOBİ'lerin % 75'i finansal desteğe ihtiyaç duymamaktadır. Bunun en önemli sebebi alternatif finanslama yollarının farkında olmayıp finansal desteğe ihtiyaç duymamalarından kaynaklanmaktadır.

3.3.1.2.1. KOBİ'ler için sermaye elde edilebilirliği

Zayıf iş döngüsü nedeniyle bankaların borçlandırma oranındaki büyüme- daha çok seçici krediler yanında daha az talebin ortaya çıkması-yavaşlamıştır. Euro bölgesinde banka borçlanma oranlarındaki büyüme 2001 başlarında % 9'dan 2002 sonlarında % 4'e kadar gerilemiştir.

KOBİ'lerin kredi sıkıntılarının çözümünde bankaların bakış açıları önemlidir. Bankalar KOBİ'lere limitli krediler vermektedirler. Bu yaşananlar, bankaların borç verme konusunda isteksiz olduğuna işaret etmemekle birlikte, yüksek banka karlılığı gerekleri borç verme konusundaki yaklaşımlarında daha dikkatli olduklarının kanıtıdır. Yüksek karlılık ve düşük risk alma isteği, bankaların KOBİ'lerle ilgili faaliyetlerinde daha etkili olmasını etkilemektedir. Bu durum, bankaların işletmeler konusunda daha çok bilgiye ihtiyaç duymasını ve zayıf işletme performanslarıyla işletmelerin, bankaların sağladıkları kaynakları finansman gereksinimleri için kısıtlı oranlarda kullanmak zorunda olduğunu göstermektedir.

3.3.1.2.2. Sermaye maliyetleri

1990'ların başı uzun dönem ve kısa dönem faiz oranlarındaki düşüşün sabit kaldığı bir dönemdir. ABD ve Avrupa'daki faiz oranları arasındaki fark son yıllarda daha da daralmıştır ve 2004 yılı itibarıyla bu farkın ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte KOBİ'ler açısından borçlanma maliyeti hala önemli bir konudur. Dışsal finanslama küçük işletmeler için büyük işletmelerden daha pahalı olmaktadır. Bunun nedeni ise, borçlanırken ödenen sabit maliyetlerin kredi büyüklüğü ile orantılı olmaması ve küçük işletmelerin bu ödemeleri büyük işletmelerden daha pahalı yapmalarından kaynaklanmaktadır. Bu fiyat farklılığı bankalar tarafından farklı risk durumlarının üstlenilmesinden doğmakta ve büyük işletmeler için daha çok finansal imkanların faydalandırılması anlayışını ortaya çıkarmaktadır.

3.3.1.2.3. Politik Durum

KOBİ'lerin borçlanma yoluyla finansmana erişimi ve finansal sektörle ilgili politik girişimler son yıllarda yoğun bir şekilde tartışılır olmuştur. Bu durum gerek politik şartlarda gerekse doğru finansal destek kanunlarının ortaya konmasıyla bazı önemli değişikliklere neden olmuştur. 5 Aralık 2001'de Sanayii Konseyi, KOBİ'ler, finansal kuruluşlar ve bankalar arasındaki kanunları hazırlamakla ilgili olarak Komisyona görüş bildirerek bu konuda partiler arasında işbirliğinin artırılması ve ikili anlayışın güçlendirilmesini desteklemiştir.

3.3.1.2.4. Bankalar Kanunu ve KOBİ'ler

Bankalar, finansal kuruluşlar ve KOBİ'ler için hazırlanan Bankalar Kanunu'nun amacı tüm kuruluşların birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirmektir. Ocak 2002'den bu yana bu kanunun

oluşturulması konusu değerlendirilmektedir. Kanun taslağına göre, kredi işlemleriyle ilgili genel ilkeler oluşturulmuştur. Genel ilkeler, ikili güven, açıklığı desteklemek, diyaloga açık olmak, gizliliğe saygı ve ayrımcılığa karşı olan maddeleri içermektedir. Kredi işlemleriyle ilgili olarak her iki tarafın da açık olması üzerine yoğunlaşmıştır. Finansal kuruluşlar hakkında başvuru süreci ve dönemleri ve şartları oluşturulmuş, KOBİ'ler konusunda değişen şartlar dikkate alınmıştır. Kanun taslağı üzerinde tartışmalar hala devam etmektedir.

Avrupa Komisyonu, küçük işletmelerin finansal problemlerini dikkate almış ve işlem maliyetleri ve bilgilendirme problemleri yüzünden piyasada oluşan bu problemi çözme konusunda girişimlerde bulunmuştur. Günümüzde KOBİ'lerle ilgili bir çok kanun yürürlüktedir. Bu kanunlar belli oranlardaki yatırım maliyetlerini ve özellikle danışmalık hizmetlerini destekleyen içeriktedir. Ayrıca krediler ve ikili garanti fonları konusunda bazı ülkelerde önemli tecrübeler elde edilmiştir. Avrupa Birliği, finansal araçlarla ve Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu'nun oluşturduğu fonlarla garanti faaliyetlerine destek sağlamaktadır.

Avrupa Birliği'nde gelecek finansal politika, Finansal Hizmetler Hareket Planı çerçevesinde şekillenecektir. Hedeflenen 2005 yılı itibariyle Lizbon Avrupa Ekonomik Reform gündeminin önemli bir parçası olan Hareket Planı'nın uygulamaya konmasıdır. Bu plana göre;

- Gelecek 10 yılda Avrupa Birliği GSMH'nin % 1,1 artmasına neden olacak gelişmiş pazarlara erişimin ve tek pazar için korumanın sağlanması beklenmektedir.
- Tek altyapının oluşturulmasıyla yönetim maliyetlerinin % 42 ile % 52 arasında azalacağı beklenmektedir.
- Finansal pazarların daha fazla entegrasyonu ile faiz oranlarının düşerek toplam çıktıya ivme kazandırması ve Avrupa Birliği'nin GSMH'sini % 0,7 artırması beklenmektedir.

3.3.1.2.5. KOBİ'ler için Banka Finansmanının Önemi

Küçük işletmelerin banka yoluyla finansmanından daha çok faydalandığını söyleyebiliriz. Avrupa'daki KOBİ'lerin % 41'inin tek bir banka ile kredi sözleşmesi olduğu yaklaşık üçte birinin iki veya üç banka ile kredi işbirliğine girdiğini ve yalnızca %5'inin üçten fazla banka ile çalıştığını görmekteyiz. İşletme büyüklüğü ile çalışılan banka arasında bir korelasyon olduğunu söyleyebiliriz. Danimarka ve Norveç (% 90 ve %80 ile) tek bankanın kredi imkanı sağladığı en yüksek orandaki ülkelerdir. Tersine bazı güney Avrupa ülkelerinde KOBİ'ler birden fazla banka ile çalışma eğilimi göstermektedirler (<http://www.ensr-net.com/>). Örneğin,

İspanya'da tek banka ile çalışan KOBİ'ler toplam rakamın üçte biri civarındadır, Yunanistan'da bu oran % 37, İtalya'da % 38 dolaylarındadır. Küçük işletmeler genellikle çok küçük muhasebe departmanlarına sahiptirler ya da hiç muhasebe departmanı yoktur. İşletme sahipleri finansal yönetimle ilgili eksiklikleri nedeniyle ve günlük işlerle ilgilenmek zorunda kaldıklarından bankaların gereksinim duydukları maliyet muhasebesi veya iş planları gibi belgeleri ihmal etmektedirler. Bu nedenle küçük işletmelere danışmanlık yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Vergi ve iş danışmanları bu nedenle iş planlarının hazırlanmasına yardım konusunda ilgilenmektedirler. Ancak bankalar, gerekli bilgileri yine de işletme sahibinden almayı tercih etmektedir.

ENSR'in yapmış olduğu ankete göre KOBİ'lerin çoğu (yaklaşık üçte ikisi) bankaların sağladığı hizmetlerden memnun olduklarını, % 20'si hizmet kalitesi hakkında nötr olduklarını ve % 12'si farklı nedenlerden dolayı memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Yine bu ankete göre yetersiz hizmet en önemli sebep olarak görülürken bunu yüksek banka ücretleri, yüksek faiz oranları ve bankaların KOBİ ihtiyaçlarını karşılayamadıkları görülmektedir (<http://www.ensr-net.com/>).

3.3.1.3. Leasing

Orta ve uzun süreli finansman kaynakları arasında yer alan ve borçla finansmanın bir şekli olan finansal kiralama, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için çok uygun bir finansal çözüm olarak kabul edilmektedir (Tetik, 2003, s. 39). Leasing, Avrupa'da gittikçe artan şekilde kullanılmaktadır. Leasing dayanaklı kullanım araçlarını (otomobil, makine, gayrimenkul gibi) elde etmede kullanılmaktadır. Dünyada otuz yılı aşkın bir süreden beri finansal kiralama yoluyla orta ve uzun süreli iktisadi kıymetlerin edinilmesi yaygınlaşmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde uzun süreli varlık alımlarının % 30'u finansal kiralama ile gerçekleşmektedir (Kara, 2001, s. 57). Kredi ile yatırım anlamında bir karşılaştırma yoluna gidildiğinde leasingin avantajları şu şekilde sıralanabilir:

- Sermaye ile bir bağlantısının olmaması: Leasingde elde edilen varlıklar geleneksel anlamda sermaye gibi ilişkilendirilmemektedir. Bu avantajdan dolayı sermaye açısından problem yaşayan işletmelerde sık sık kullanılmaktadır.
- Yatırımın % 100'ünün Finanslanması Olanğı: Yatırımlar için banka kredileri toplam yatırımın maksimum % 70'ini karşılarken, (kalan % 30'luk kısmını işletmeler kendileri karşılamaktadırlar) leasingte kiracılar yatırım ihtiyacı duymamaktadırlar.

- Ek teminata gerek duyulmaması: Leasing şirketi kiralanacak varlıkların sahibi ise genellikle ek teminata gerek duymamaktadır.
- Mikro-Ekonomik Yönlendirme: Minimum kira periyodu müşteri tarafından belirlenir. Vergiden düşülen amortisman döneminin kullanılması gerekli değildir. Bu yüzden gelir veya kurumlar vergisi sonra ödememektedir. Kullanım süresi ve malların faydalı ömrü arasındaki uyum en önemli avantajlardan birisi olarak ifade edilmektedir.

Sonuç olarak, leasing bilançoya etki etmektedir. 2005 yılından itibaren Uluslararası Muhasebe Standartları'na göre elde edilen varlıklar bilanço içerisinde görülmektedir. Bir çok durumda kiralanılan varlıkların toplamı, bilançodaki toplam varlıkların bir parçası olarak görünmemekte sadece periyodik ödemeler, kar-zarar hesabında harcama olarak yer almaktadır. Bu nedenle leasing toplam sermaye payında öz kaynağı artırmaktadır. Satış ve kiranın geri ödenmesi seçeneği yatırımlara bağlı olan sermayeyi düzenleme olanağı da sağlamakta, yatırımcılara önemli destekler sağlamaktadır.

KOBİ'ler ve düşük gelirli işletmeler için farklı fon kaynakları yaratan leasing antlaşmalarında bir çok fırsat bulunmaktadır. 2001 yılında Avrupa Birliği içinde leasing kullanımı 2000 yılına kıyasla yaklaşık % 8,5 artmış ve 193 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Avrupa Birliği'nde leasingin ortalama kullanımı yaklaşık % 12 civarındadır ve özellikle İtalya, İsveç, Almanya, İngiltere ve Portekiz'de kullanım önemli oranlardadır. Göstergeler leasingin özellikle KOBİ'ler tarafından kullanıldığına işaret etmektedir.

Leaseurope'a göre, Avrupa'daki toplam leasing kullanımının % 80'ininden fazlası ekipmanlarla ilgilidir. Bununla beraber son birkaç yıl içinde gayrimenkul konulu leasinglerde de artış görülmektedir. Motorlu taşıtlar en çok kiralanılan varlık olurken bunu makine ve endüstriyel ekipmanlar izlemektedir. Makine ve endüstriyel ekipmanlar her zaman işletmeyle ilgili kiracılara yönelikken taşıtlar daha çok özel şahıslara kiralanmaktadır. Leasing sözleşmelerinin çoğu (% 77'si) 2 ile 5 yıl arasında süren antlaşmalardır.

Leasing Belçika, Finlandiya, İrlanda ve İspanya gibi ülkelerde KOBİ'lerin hızlı büyümesi açısından önem arz etmektedir. Yatırım ve çalışma sermayesi için gerekli görülen kaynak konusunda leasinge başvurma durumu karşımıza çıkabilmektedir.

3.3.1.4. Faktoring

Faktoring, çalışma sermayesi için düzenlenen borçla finansman yöntemidir ve işletmenin kayıtlı borçlarının faktör kuruluşuna devrini öngören ve hemen nakit imkanı sağlayan bir sistemdir. Satışa ilişkin muhasebe fonksiyonları, faktoring kuruluşu tarafından sağlanır.

Factoring, finans, kredi sigortası ve finansal yönetim hizmetlerinin karışımı bir ürünü karşılamaktadır. Factoring bir iş hizmeti olmasına rağmen bütün borçlar için geçerli olmamakta ve bu yüzden tüm iş kollarını kapsamamaktadır. Ortalama finansal ödemeler banka faiz oranının % 2-3 üzerinde olmaktadır. Hizmet ücreti sağlanan hizmetin çeşidi ve genişliğine göre farklı olmakta ve ortalama ücretler % 0,5 ile % 2 arasında değişmektedir.

Factoring, Avrupa'da gittikçe artan önem göstermektedir. 2001 yılında dünyadaki yaklaşık 1000 factoring şirketinin 435'i Avrupa'da bulunmaktadır. Avrupa dünya faktör piyasasının % 66'sına karşılık gelmektedir. Avrupa'daki KOBİ'lerin yaklaşık % 11'i factoring kullanmakta; ülkeler arasında ise dikkate değer farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin, Fransa'daki KOBİ'lerde factoring kullanım oranı % 32 iken, İsveç'te sadece % 3 civarında kalmıştır. Factoring kullanımında daha çok küçük işletmeler hedeflenmiştir.

3.3.1.5. Garanti Sistemleri

KOBİ'lerin finansmana ulaşımını kolaylaştıran enstrümanlardan birisi de garanti sistemleridir. Bu sistemler, yönetim ve işlem maliyetleri gibi riskleri karşılayacak ücretlerin finansmanını sağlayanlara geri dönüşümüyle ilgilidir. Bu tip sistemler çeşitli ülkelerde yıllardır kullanılmaktadır. Avrupa Komisyonu üye ülkelerde varolan ve yeni kredi garanti sistemlerine ek finansman mekanizmaları oluşturmak konusunda çalışmalar yürütmektedir (Avrupa Komisyonu, Guide to Risk Capital Financing in Regional Policy, Brüksel, 2002).

İki çeşit garanti sistemi mevcuttur ve bu iki sistem arasında bazı benzerlikler görülmektedir:

- “Kredi garanti fonları” genellikle bölgesel veya ulusal otoriteler tarafından herkese açık bir şekilde sunulan fonlardır. Bu fonlar KOBİ'lere ya doğrudan ya da ortak garanti kuruluşlarınca oluşturulan “karşılıklı garanti kredi sözleşmeleriyle” dolaylı olarak garanti imkanı sağlamaktadır. Bazı garanti fonları da KOBİ'lere krediler yaratmaktadır.
- “Ortak Garanti Kuruluşları” KOBİ'ler, iş federasyonları veya Ticaret Odaları ve bazen de bankalarla yapılan işbirliklerinden doğmaktadır. Ortak garanti kuruluşları tercih edilen finansal dönemler üzerinde banka kredileri konusunda müzakere edebilmekte ve müşterilerine hangi sektörde faaliyette bulunuyorlarsa uzmanlaşmış bilgi birikimiyle profesyonel iş destek hizmetleri sağlamaktadır

Tablo 3.5. Avrupa Birliği'nde Finansal Destek Hizmetlerinin ve Garantilerin Ülke Bazında Kullanımları

	KARŞILIKLI GARANTİ SİSTEMLERİ MEVCUT	KREDİ GARANTİ SİSTEMLERİ MEVCUT	GARANTİ YÜZDESİ (%)
AVUSTURYA	-	*	50-100
BELÇİKA	-	*	70-75
DANİMARKA	-	*	50-66
ALMANYA	*	*	80-100
YUNANİSTAN	-	-	-
İSPANYA	*	*	100
FRANSA	*	*	40-70
FİNLANDİYA	-	*	30-75
İRLANDA	-	-	-
İTALYA	*	*	BİLGİ YOK
LÜKSEMBURG	*	-	-
HOLLANDA	-	*	90
PORTEKİZ	*	*	50-70
İSVEÇ	-	-	-
İNGİLTERE	*(2002'de sona erdi)	*	70-85
İZLANDA	-	*	50

Karşılıklı garanti sistemlerinin uygulanabilirliği Avrupa ülkeleri arasında önemli şekilde değişiklik göstermektedir. Bir çok ülke buna benzer finansal destek hizmetlerini seçenek olarak sunmazken özellikle Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg, İspanya ve Portekiz'de bu sistemler iyi şekilde oturmuştur. Örneğin İspanya'da 21 karşılıklı garanti kuruluşu varken bunlardan 19'u bölgesel, 2'si ulusal çaptadır.

Garanti çalışması, bankalar ve garanti kuruluşları arasında paylaşılan risk esasına göre gerçekleşmektedir. Bu yüzden bankalar açısından risk derecesinin azalması son derece önemlidir. Bölgesel politika bağlamında garanti sistemleri finansmana erişimin iyileştirilmesinde özel sektörün fonlanmasının ve KOBİ'lerin gelişiminin desteklenmesinde önemli rol oynamaktadır. Garanti sistemleri özellikle karşılıklı teminatın gerek duyulduğu kredileri kullanma, mikro işletmelere çok küçük fonlar sağlama konusunda önemlidir.

Bazı sistemlerde yatırım projelerinin “garantilerden” faydalanması için fizibilite raporunun kontrolden geçmesi gereklidir. Bu yüzden işletmeler destek veren kurumlara gerekli bilgileri göndermek zorundadır. Fizibilite raporunun kontrol edilmesinin amacı gerçekte ve fizible olan projeler için garantilerin sağlanmasıdır. Garantiler daha çok yeni başlayan, uluslararasılaşan, iş transferleri yapan işletmeleri destekleme amaçlı oluşturulmuştur. Bazı durumlarda garantilerin desteklenmesi yaş, işletmede çalışanların cinsiyet yapıları, sektör, iş durumu, kredinin amacına bağlı olarak değişen kriterlerle ilgilidir. Hollanda'daki KOBİ'ler için oluşturulan Kredi Garanti Sistemleri KOBİ'lerin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu sistemin başarılı olmasındaki önemli faktörlerden birisi de kredilerin bankalar tarafından desteklenmiş olmasıdır. Karşılıklı Garanti Sistemlerine örnek olarak İspanya'daki örnek uygulama sonuçlarına bakmak faydalı olacaktır. Buna göre:

- 1978-2001 yılları arasında 60.000'den fazla KOBİ bu hizmetlerden faydalanmış ve 7 Milyar Euro'dan fazla garanti sağlanmıştır. Sağlanan bu garantiler 875.000 yeni iş imkanının doğmasına neden olmuştur. Karşılıklı garanti sistemlerinden faydalanan işletmelerin yaklaşık % 80'ni 50 kişiden daha az çalışanın olduğu işletmelerdir.
- Tüm sektördeki KOBİ'ler (turizm dahil) karşılıklı garanti sistemlerinden faydalanmaktadır. Bununla beraber kullanımın yaklaşık yarıdan fazlası hizmet sektörüne aittir. Birincil sektörlerden (inşaat, sanayi gibi) katılım daha düşük seviyelerdedir. Garantilerin yaklaşık % 60'ı yatırım kredilerinin finansmanında yaklaşık % 10'u varolan varlıkların finansmanında ve % 30'u da diğer ihtiyaçlar için kullanılmaktadır.
- Karşılıklı garanti kuruluşlarının aktiviteleri KOBİ'lerin katılımının çok büyüdüğünü ve son yıllarda büyük miktarlarda riskin garanti altına alındığını göstermektedir.

3.3.1.6. KOBİ'lere Sağlanan Diğer Destekler

KOBİ'lere sağlanan bu destekler uygulanırken Avrupa Birliği politikaları dikkate alınmış ve benimsenmiştir. KOBİ'ler için gerekli öz sermayeyi sağlamaya yönelik teşviklere önem verilmesi ve uzun vadeli teşviklerin küçük yatırımcılara sağlanması, kolay kredi bulmalarını sağlayacak olanakların oluşturulması amaçlanmıştır.

Tablo 3.6. Avrupa Birliği tarafından KOBİ'lere Sağlanan Topluluk Yardımları

Topluluk Yardımları	Açıklama
Kredi Kolaylığı	Avrupa Yatırım Bankasının KOBİ'lere kullandığı küresel kredilerdir.
Avrupa Teknoloji Kolaylığı	Risk sermayesinin küçük sanayiye aktarılmasını sağlamak amacıyla kamu desteği verilmektedir.
Yapısal Fonlar	Avrupa Birliği'nde bölgeler ve sosyal gruplar arasındaki eşitsizlikleri azaltmaya yönelik bölgesel politikalara mali destek verilmektedir.
Aday Ülke KOBİ'lerine Destek	Aday ülkelerin katılım öncesindeki politik ve ekonomik hazırlıklarına yol göstermek ve aday ülkelerdeki KOBİ'lerin desteklenmesi için Üçüncü Çok Yıllık Program başlatılmıştır.
Bilgi Ağları ve Uluslararasılaşma Kolaylıkları	KOBİ'lerin yönetimini, finansmanını ve know-how'ını geliştirmeye yönelik bilgi ağları ve uluslararası işbirliği programları oluşturulmuştur.

Kaynak: (Şahin, 2001, s. 54)

Finansman programları kapsamında AB, KOBİ'lere dört mali enstrüman sağlamaktadır. Bunlar, İşe başlangıç desteği, KOBİ teminat programı, Çekirdek Sermayesi Programı, Avrupa Ortak Girişim programıdır.

← **Biçimlendirilmiş:** Madde İşaretleri ve Numaralandırma

Bu programların ilk üçü Avrupa Yatırım Fonu tarafından yönetilmektedir. İşe başlangıç desteği sadece kuruluş aşamasındaki KOBİ'leri finansal yönden desteklemeye yöneliktir. KOBİ teminat programı, bankalar tarafından istenen şartları sağlayamayan işletmelerin aldıkları kredilere teminat sağlamaktadır. Bu program kapsamına (Sayın, 1997, s. 42);

- Büyüme potansiyeli olan ve 100'den az işçi çalıştıran işletmeleri desteklemeye yönelik kredi teminatları,
- 10'dan az işçi çalıştıran mikro işletmelerin desteklenmesi amacıyla mikro kredi teminatları,
- 250'den az işçi çalıştıran KOBİ'lerin sermaye teminatları,
- Küçük işletmelerin modernizasyonunun sağlanması, internet harcamaları ve ticaretin geliştirilmesi amacıyla donanım, yazılım ve eğitim harcamaları için borçlanmaya karşılık verilen teminatlar girmektedir.

Çekirdek sermayesi programı büyüme ve istihdam yaratma potansiyeline sahip işletmelere ya ilk kuruluşlarında ya da devir alınmalarından sonra başlangıç sermayelerini sağlamak amacıyla uygulamaya konulmuştur. Avrupa Ortak Girişim Programı, uluslararası alandaki ortak yatırım faaliyetlerini desteklemektedir. AOG desteğini alabilme şartlarından biri, iki farklı üye ülkeden en az iki KOBİ'nin yeni bir şirket oluşturması, ikincisi ise yeni yatırımlara ve istihdam yaratılmasına yönelik bir ortak girişim oluşturmasıdır. AOG kapsamında verilen hibe şeklindeki maddi destek proje başına 100.000 Euro ile sınırlıdır (www.deik.org).

Kredi Kolaylığı, Avrupa Yatırım Bankası'nın KOBİ'lere kullandığı kredilerdir. Avrupa Yatırım Fonu çalışan sayısı 100'den az olan KOBİ'lere belli çevresel yararlar getirecek yatırımları için kısmi kredi garantisi sağlamaktadır. Son 15 yılda Birliğin içindeki küçük işletmelerin % 85'i bu kredilerden yararlanmışır.(Şahin, 2001, s. 55)

Avrupa Teknoloji Kolaylığı, İşe Başlangıç Desteği ve Çekirdek Sermaye'den oluşmaktadır. Yapısal Fonlar, Avrupa Birliği KOBİ'ler için bölgesel ve sosyal gruplar arasındaki eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikaları desteklemektedir. Bu fonlar;

- Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
- Avrupa Sosyal Fonu
- Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
- Balıkçılık

Aday Ülke KOBİ'lerine Destekler PHARE ve MEDA ise programlarını kapsamaktadır. Bu programlar bölgesel çapta KOBİ'lere destek amacıyla oluşturulmuş, Avrupa'da belirli bölgelerde KOBİ'lere destek olmak üzere oluşturan fonların etkin kullanımını içeren programlardır.

Bilgi Ağları ve Uluslararasılaşma Kolaylıkları, Avrupa Komisyonu İşletmeler Politikasının bir parçası olarak KOBİ'lerin yönetimini, finansmanını ve "know-how"ını geliştirmeye yönelik, bilgi ağları ve uluslar arası işbirliği programları oluşturulmuştur.

3.4. Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ Kapsamında Yer Alan Konaklama İşletmelerine Sağlanan Finansal Desteklerin Karşılaştırılması

Avrupa Birliği ve Türkiye'deki KOBİ'lere ve konaklama sektöründe KOBİ niteliğine sahip işletmelere sağlanan destekler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Buna ilişkin açıklamalar şu şekildedir:

Tablo 3.7. AB ve Türkiye'de KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin Karşılaştırması

Kriterler	AB	TÜRKİYE
KOBİ tanımı	İşçi sayısı, Bilanço büyüklüğü, bağımsızlık derecesi	İşçi sayısı, yatırım tutarı
Yasal Dayanak	Avrupa Komisyonu 2003/361 kararı	KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar
Yardımlar	Topluluk Programları	Devlet Yardımları, özel sektör
Finansal Araçlar	Banka finansmanı, Fonlar, Garanti Faaliyetleri, Yapısal Fonlar	Garanti Fonları, Kredi teminatları, banka kredileri
Diğer Destekler	Yeni finansal araçlar, Vergi İndirimi, İstihdam Teşviği, Sosyal Güvenlik Primlerinin muaf tutulması, yatırım indirimi	Yatırım indirimi, KDV istisnası, Vergi Resim Harç İstisnası

Avrupa Birliği ile Türkiye 'de KOBİ kavramı içerisindeki benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun 2330/61 kararı uyarınca 01.01.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere KOBİ tanımı, Avrupa Birliği'nde işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesi ile ifade edilmektedir. 1-250 arası işçi çalıştıran, yıllık ciro tutarı 2 Milyon Euro ile 50 Milyon Euro arası olan veya bilanço büyüklüğü 2 Milyon Euro ile 43 Milyon Euro arasında olan ve aynı zamanda bir veya birden fazla büyük şirkete ait olmayan işletmeler KOBİ tanımı içerisinde yer almaktadır. AB'de konaklama sektörü de bu tanıma uygun bir özellik taşımaktadır.

Ülkemizde ise birden fazla KOBİ tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlara göre 1-250 arası işçi çalıştıran işletmeler KOBİ niteliği taşıırken yatırım tutarları da KOBİ tanımında kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Konaklama işletmelerine KOBİ statüsünün tanınması ise 18.01.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar Uyarınca sağlanmıştır.

Avrupa Birliği İşletmeler Politikası içerisinde yer alan KOBİ politikaları, topluluk genelinde kabul görmüş ortak politikalardan biri olarak ifade edilmektedir. Genel KOBİ kavramı,tüm sektörleri karşılar düzeydedir.Ayrıca KOBİ tanımı, çok küçük, küçük ve orta ölçekli işletmeleri karşılamaktadır. Bununla beraber ülkemizde ortak bir KOBİ tanımının yapılmamış olması kavram kargaşalığına neden olmakla birlikte, ülkemizdeki KOBİ tanımı AB tanımı ile uyum sağlamamaktadır. Ülkemizde KOBİ tanımı sadece küçük ve orta ölçekli işletmeleri karşılamaktadır.

Avrupa Birliği'nde KOBİ niteliğindeki konaklama işletmelerine sağlanan yardımlar topluluk programları altında uygulanmaktadır.Bu yardımlar Kredi Kolaylığı, Avrupa Teknoloji Kolaylığı, Yapısal Fonlar, Aday Ülke KOBİ'lerine Destekler ve Bilgi Ağları ve Uluslararasılaşma Kolaylıkları şeklinde sıralanabilir. Bu yardımlar, KOBİ'ler kullandırılan küçük girişimcilerin desteklemesi esasına dayalı, bölgeler ve sosyal gruplar arasındaki dengesizlikleri gidermeye yöneliktir. Ülkemizde ise konaklama sektörünün finansal kaynak ihtiyacı devletin ilgili kurumları tarafından yönlendirilirken özel sektör de çeşitli finansal destekleri ilgililere kullandırmaktadır. Ayrıca AB içerisinde aday ülke KOBİ'lerine destek yardımları ve Avrupa Yatırım Bankası'nın öncülüğünde oluşturulan kredi kolaylığı sağlayan yardımlardan Türkiye'de belirli miktarlarda faydalanmaktadır.

Banka kredileri konaklama sektörünün AB ve Türkiye'de en önemli finansal kaynaklarından birisidir. Küçük işletmeler açısından kısa vadede ana kaynaklardan birisidir. Ülkemizde son yıllarda KOBİ'lere sağlanan özel destekler arasında piyasa faiz oranının altında uzun vadeli krediler verildiği görülmektedir. Bu açıdan AB standartlarında çok uzak

olmadığımız söylemek olanaklıdır. Ancak ekonomik konjoktürdeki değişiklikler kredilerin konaklama sektörüne kullanırılması olumsuz etkiler yaratmaktadır. Geçmiş yıllarda örneklerini yaşadığımız ekonomik krizler banka kredilerinin kullanımı konusunda problemlerin yaşanmasına neden olmuştur.

Avrupa Yatırım Bankası KOBİ'lere gerekli fonları sağlarken ülkemizde de Kalkınma Bankası ve Halk Bankası benzer şekilde konaklama sektörüne finansal destek olmaktadır. Ülkemizde KOBİ'lere ilişkin kredi garanti faaliyetlerinin benzeri şeklinde örgütlenen Kredi Garanti Fonu A.Ş. ise turizm sektörüne gerekli desteği verememektedir. KOSGEB tanımı içinde hizmet sektörünün yer almaması bu fondan konaklama sektörünün faydalanmasını etkilemektedir. Avrupa Birliği ülkemizden farklı olarak KOBİ'lere dört farklı finansman program sunmaktadır. Bu programlar, İşe başlangıç desteği, KOBİ teminat programı, Çekirdek Sermayesi programı ve Avrupa Ortak Girişimi programıdır. Bu programlar işletmelerin kuruluş aşamasından başlayarak faaliyet süresince desteklendiği programlardır. Bu bağlamda ülkemizde konaklama sektörünün sürdürülebilir finansman desteğini daha çok özel bankalar ve finans kuruluşları sağlamaktadır.

Avrupa Birliği'nde konaklama sektörüne vergisel bir takım avantajlar sağlayan yeni finansal araçlar günümüzde daha etkin kullanılmaktadır. Faktoring, leasing ve risk sermayesi en çok kullanılan yöntemlerdendir. Örneğin leasing kullanan konaklama işletmelerine leasing bedelinin % 15-40'ı arası vergisel destek sağlanmaktadır. Alternatif bir finansman türü olan leasingin ülkemizdeki kullanımında KDV oranı %1 olarak hesaplanmakta ve kira ödemeleri anapara ve faiz ayrımı yapılmaksızın gider olarak yazılabilmektedir. Risk sermayesinin ülkemizde turizm sektöründe görülen bir örneği bulunmamakla birlikte AB içerisinde özellikle hizmet sektörü içerisinde son yıllarda risk sermayesinin kullanımı konusunda girişimler bulunmaktadır. Faktoring ise son yıllarda Avrupa'da artan bir önem kazanmaktadır. Avrupa'da KOBİ'lerin %11'i faktoringi kullanmaktadır ve daha çok küçük işletmeler faydalanmaktadır. Ülkemizde ise yeni bir teknik olarak adlandırılan Faktoring kullanımı leasing kadar olmasa da konaklama sektörünün kullanabileceği finansal araçlardandır. Yeni finansal araçların ülkemizde AB'ye göre daha az kullanılmasının en önemli nedeni ise finansal araçlar konusunda bilgi eksikliğidir.

Avrupa Birliği'nde konaklama sektörüne sağlanan finanslar destekler diğer finansal destek mekanizmalarıyla da faydalanıcılara kolaylıklar sağlamaktadır. Örneğin % 60-100 arası vergi indirimleri sağlanmakta, çalıştırılan her işçi başına 13 \$ istihdam teşviği verilmekte, sosyal güvenlik primlerinin % 40-60'ı vergi dışı bırakılmakta ve % 40-65 arası yatırım indirimi uygulanmakta ve gümrük vergisi istisnası uygulanmaktadır. Ülkemizde KOBİ'lerce

gerçekleştirilecek yatırımlar, özel önem taşıyan sektör yatırımı olarak kabul edilmektedir. Konaklama sektörü de bu anlamda % 100-200 oranında yatırım indiriminden faydalanabilmektedir. Ülkemizde Çanakkale il sınırlarının güneyi ile İçel il sınırlarının doğusu arasında kalan 3 km derinliğindeki kıyı şeridi ve Nevşehir ilinde merkez, Ürgüp ve Avanos ilçe sınırları dışında yapılacak konaklama tesisleri ile mevcut konaklama tesislerinin modernizasyon yatırımları KOBİ yatırımı olarak adlandırıldığından bölgesel farklılıklar göz önüne alınmaktadır. AB uygulanan şekliyle gümrük vergisi istisnası konaklama sektörüne uygulanmaktadır. Yatırım teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat ithalatı ve diğer yedek parça, binek araç gibi araçlar bu istisna kapsamına girmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya ekonomisinde gün geçtikçe hak ettiği yeri bulmaya başlayan KOBİ'lerin, özellikle 1990'ların ortalarından sonra, ekonomik ve sosyal önemi daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. KOBİ'ler bu açıdan bakıldığında sadece ekonomik büyüme için gerekli bir enstrüman değil aynı zamanda ülkelerin dünyaya açılmalarına temel teşkil edecek her türlü olguyu da beraberinde getiren bir kavram olduğunu söylemek mümkündür.

KOBİ'lerin dünyadaki önemi daha iyi anlaşılırken yükselen bir değer olarak karşımıza çıkan turizmdeki gelişmelerde benzer dönemlerde dikkat çeken ivme göstermiştir. 1990'lı yıllarda Dünya Turizm Örgütü'nün rakamlarına göre dünya turizm /gelirleri 264 milyar \$ iken günümüzde bu rakam 523 milyar \$'a ulaşmıştır (www.world-tourism.org). Dünya turizmindeki bu hareketlenme ülke ekonomilerinde önemli gelişmelere neden olmuştur. Turizmin bu trendi yakalamasında tüm paydaşların etkisini görmek mümkündür (devlet, özel sektör, girişimci ruh, yatırım ve istihdam artırıcı teşvikler, v.s.). Özellikle turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içerisindeki oranına bakıldığında turizmdeki gelişmelerle doğru orantılı bir artışın görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Yapılan bu yatırımlar içerisinde KOBİ niteliğinde yer alan işletmeler ise azımsanmayacak kadar önemlidir.

Ülkemizde 1980'lerden başlayan ve bugün Türkiye ekonomisinde ve ihracat gelirlerinde ortaya çıkan turizm rakamları Akdeniz Çanağı olarak bilinen ülkeleri ve Dünya Turizmi içerisinde her yıl artan bir gelişmeye karşılık gelmektedir. Dünya Turizm Örgütü rakamlarına göre turizm gelirimiz 1980'de 500 milyon \$ iken 2004 yılı itibariyle 17,5 milyar \$'a ulaşmıştır. Türkiye bölgesinde önemli turizm destinasyonlarından biri olurken bunun ortaya çıkmasına sebep olan nedenlerden birisi de bölgesel birlikler, ekonomik işbirlikleri, sınır ötesi erişimler içerisinde yer almaktır. Bu yolda gösterilen çabalara örnek olarak Türkiye'nin 1950'lerden günümüze kadar uzanan Avrupa Birliği sürecinde yaşananlar bahsedilen duruma örnek teşkil eder durumdadır. Anakara Anlaşması'ndan müzakerelerin başlamasına ilişkin alınan 17 Aralık 2004 tarihli karara kadar yaşananlar ve Türkiye'nin bu konuda gösterdiği çaba Türkiye'nin gerek ekonomik, gerek sosyal gerekse kültürel anlamda büyük bir değişimin başlamasına neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında özellikle Avrupa Birliği içerisinde tam üye olma yolunda atılan adımlar her alanda sonuç bulmuştur ve bulmaya devam etmektedir. Türkiye'nin her alanda tarih boyunca en önemli partneri olan Avrupa Birliği ülkeleri ile olan ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına en somut örnek ise turizmdeki gelen turist sayısı ve elde edilen turizm gelirleri açısından AB ülkelerinin yerine bakmak olacaktır. Ülkemize gelen turistlerin % 68'i AB ülkelerinde gelirken, toplam turizm gelirlerinin % 75'i yine AB ülkelerinden gelen turistlerden elde edilmektedir (www.turizm.gov.tr). Bu gerçekler

yanında Türkiye'nin AB tam üyelik sürecinde yapması gereken reformlar ve gerekli düzenlemelerden olan mevzuat uyumu, müzakere sürecinde de karşımıza çıkacak konulardan birisi olacaktır. Bu açıdan yapılan bu çalışmada Avrupa Birliği içerisinde yol alan ülkemizin rekabet gücü diğer sektörler göre daha yüksek olduğuna inanılan turizm sektörüne ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Özellikle turizmin gelişmesinde önemli rol sahibi olan KOBİ kavramının AB ve ülkemiz açısından karşılaştırılması yapılırken, KOBİ'lerin daha etkin varlık göstermeleri amacıyla finansal yapılarını iyileştirici destek mekanizmaları, finansal yapılarını etkileyen faktörler dikkate alınmış ve bir karşılaştırma yoluyla her iki taraf açısından olumlu ve olumsuz yönler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yapılan bu çalışma sonucunda AB sürecindeki gelişmeler ışığında Türkiye'de ve AB'de İşletmeler Politikası perspektifinde ortaya konmaya çalışılan şekliyle KOBİ kavramının ve turizme yansımalarının değerlendirilip konaklama işletmeleri açısından bu sürecin avantaj ve dezavantajları belirtmeye çalışılmıştır. Buna göre elde edilen bulgular ve öneriler şu şekildedir:

- KOBİ kavramı ülkemizde literatürde birden fazla karşılığı olan ve sektörden sektöre farklılık gösteren bir kavram olarak ifade edilmektedir. Bu kavram kargaşalığına son verilmesi için öncelikle AB İşletmeler Politikası'nda belirtilen şekilde ve ülkemiz koşullarını da göz önüne alarak genel bir KOBİ tanımı yapılmalıdır.
- Ülkemizde turizm sektörü hizmet sektörü içerisinde yer almakla birlikte mevzuata baktığımızda KOBİ tanımı içerisinde turizm açısından konaklama işletmeleri ile ilgili yatırımlar dikkate alınmaktadır. Bu da turizmin genelini kapsamamakta ve rekabet edilebilirliği sadece KOBİ anlamında belirli bir sınır içerisinde gerçekleştirmektedir.
- Türkiye'de turizmin gelişimine baktığımızda rekabet faktörünün günden güne daha önem taşıdığını görmekteyiz. AB ülkelerinde turizm açısından rekabet edebilir olmanın en önemli gerekenlerinden birisi sektörel destekler ve teşviklerdir. Bu açıdan bakıldığında konaklama işletmelerine sağlanan destekler anlamında AB içerisinde konaklama işletmelerinin % 90'ından fazlasının KOBİ özelliği taşımaları ve gerekli her türlü desteğin birlik tarafından sağlanması ve bu sürecin ülkemize göre daha önce başlamış olması, rekabet gücünün AB lehine gerçekleşmesine neden olabilecek unsurlardandır. Ancak bu konuda Türkiye'de özellikle 1990'ların sonundan itibaren ortaya konan çabalara baktığımızda konaklama işletmelerinin rekabet güçlerini artırmaya yönelik tedbirlerin artırılmasına yönelik girişimlerin yapıldığını görmekteyiz.
- Konaklama işletmelerine yapılan yatırımların uzun vadeli ve sabit yatırımlar olduğunu dikkate aldığımızda özellikle yeni finansal araçların kullanımının turizm işletmelerine

ve özellikle konaklama sektörüne önemli avantajlar kazandıracağını söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa Birliği'nde son finansal gelişmelere bakıldığında, ülkemizde son yıllarda giderek artan yeni finansal araçların kullanımının (leasing, factoring ,risk sermayesi vd.) AB seviyelerinde olmasa da hızlı bir ivme kazandığını söyleyebiliriz.

- Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere sağlanan en önemli desteklerden birisi de KOBİ borsalarının ekonomideki yerinin sağlaştırılması yoluyla finansal araçlardan faydalanmalarını artırmak şeklinde olmaktadır. Ülkemizde KOBİ borsası ile ilgili SPK ve İMKB'nin çalışmalarda bulunduğunu bilmekteyiz. Özellikle hizmet sektörünün önemli kalemlerinden birisi olan turizm sektörünü de içerecek girişimlerin hızlandırılmasıyla finansal kaynakların artırılması olanağı doğacaktır.
- Özellikle finansal kaynaklara ulaşırken vergisel desteklerin maximum düzeyde tutulması kırılgan bir sektör olan konaklama sektörünün etkinliğini artıracak, istihdam teşviklerinin de sağlanmasıyla sürdürülebilir bir ekonomik gelişme sağlanabilecektir.
- Turizmde beklenen kalite, rekabet ve daha iyi koşulların şekillenip beklenen etkiyi göstermesinde en önemli rollerden birini üstlenen konaklama işletmeleri, AB içerisinde bölgeden bölgeye farklı özellikler göstermekle birlikte, verilen teşvik ve finansal desteklerin tüm işletmeler açısından ve kullanılabilirlik bakımından son derece fizible olduğunu söylemek mümkündür. Ülkemizde ise yapılan KOBİ tanımında belirli bölgelerin içerisinde ve belirli şartları taşıyan konaklama işletmelerinin KOBİ niteliğinde yer alması, sadece belirli alanların ve coğrafyaların desteklenmesine imkan vermektedir. Bununla beraber bu olgu, yeni turizm alanlarının açılmasına ve turizmin çeşitlenmesine katkı sağlamaktadır. Ancak rekabet ve beraberinde daha kaliteli turizm kavramının yerleşmesi için KOBİ kavramının AB standartlarında ve Türkiye şartlarına uyum sağlamış şekliyle kullanımı Türk turizmini dünya ölçeğinde ve bölgesel bir güç olan AB içerisinde etkin hale getirecektir.

KAYNAKÇA

Akbulut Y. E., "KOBİ'lerin Kaynak İhtiyacı ve Sermaye Piyasasından Finansman Sağlama Yolları", Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, No. 12, Yıl: 3, (1995), 21-23.

Akgemci T., KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, BMS Yayınları, Ankara, 2001.

Aktaş A., Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi, Azim Matbaa, Antalya, 2002.

Algan N., "Küçük ve Orta Ölçekli (KOBİ) Sanayi İşletmelerinde Etkinlik, Verimlilik ve Karlılık Açısından Bir Değerlendirme", Verimlilik Dergisi, No. 34, (1991), 19.

Alpugan O., Küçük İşletmeler, Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi, Der Yayınları, Ankara, 1994.

Ashworth J., Barret G., "European Tourism Year: A Europe Without Frontiers", Leisure Management, Vol. 9, No. 6, (1989), 47

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Güncel Avrupa, No. 6, 1996, 17.

Aykın M. S., Avrupa Birliği'nin Turizm Politikası ve Türkiye'ye Yönelik Talep Analizi, Marmara Üniversitesi Sos.Bil.Enst. Doktora Tezi, İstanbul, 2001.

Aypek N., Sermaye Piyasası Aracı Olarak Risk Sermayesi ve Türk Sermaye Piyasası'nda Uygulanabilirliği, KOSGEB Yayını, Ankara, 1998.

Aypek N., KOBİ Finanslama Sürecinde Yeni Finansman Teknikleri, I. Avrasya KOBİ Kongresi, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2001.

Balcı N., "Angel Investor. Para Şimdi Onlarda", POWER, (Şubat 2001), 46-50.

Boz N., Turizm Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

Brigham E. F., Finansal Yönetimin Temelleri, Cilt: 2, Çeviren: Akmut Ö., Sarıaslan H., A. Ü. Rektörlüğü Yayınları, No. 202, Ankara, 1996.

Canbaş S., Küçük ve Orta Sanayii İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye’de ve Avrupa’da Küçük ve Orta Sanayii İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler, 3.Ulusal İşletmecilik Kongresi, Kapadokya, 1999.

Ceylan A., İşletmelerde Finansal Yönetim, Ekin Kitabevi, Bursa, 1995.

Commission of the European Communities, Communication Concerning the Proposals for the Future Policy of Assistance to Small and Medium Sized Enterprises, COM (1993), 92 Final of January 1993.

Commission of European Communities, The Role of The Union in the Field of Tourism, COM (1993), 93 Final of 1994.

Commission of the European Communities, Community Action Plan to Assist Tourism, COM (91), 97 Final, Brussels, 24 April 1991, s: 13.

Commission of the European Communities, Document on the European Year of Tourism, Brussels, 1991, s: 5.

Commission of the European Communities, Report By the Commission to the Council and the European Parliament on the European Year of Tourism, COM (91) 95 Final, Brussels, 21 March 1991, s: 15.

Commission of the European Communities, Access to Finance of Small and Medium-Sized Enterprises , Brussels 2003.

Çapanoğlu S.G., Avrupa Birliği’nin KOBİ Politikası, Promat Basım Yayın, İstanbul, 2003.

Çetin C., Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi, Der Yayınları, İstanbul, 1996.

Çonkar K., Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Finansal Yönetim, I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, Nevşehir, 2001.

Dilik B., Duran M., "Türkiye'de Uygulanan KOBİ Teşvik Politikası ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi ", Hazine Dergisi, (Nisan 1998), 59-80.

Dinçer Ö., Şencan H., Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Bürokrasi, Müsiad Yayınları, İstanbul, 1995.

Ekinci M.B., AB Sürecinde Girişimci KOBİ'ler ve Organizasyonların Rollerini, Çerçeve Dergisi, 2005, s. 55-60.

Erarı F., Küreselleşme ve KOBİ'lerin Önemi ile Dış Ticaretteki Yeri, I. Avrasya KOBİ Kongresi, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2001.

Erdem M.Ş., Aykın S.M., Avrupa Birliği ve Türkiye, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003.

Erdoğan N., Uluslararası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi & Çağdaş Finansman Teknikleri, Ankara, 1993.

Ersin M., Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye, Turpress Yayınları, İstanbul, 1997.

European Commission, Directorate-General XXIII-Tourism Unit, Tourism and the European Union: A practical guide, EU funding, other support, EU policy and tourism, Brussels, 1996.

European Commission, Guide to Risk Capital Financing in Regional Policy, Brussels, 2002.

European Commission, European Economy Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Economic Forecast Spring ,Brussels, 2004.

Erarı F., Küreselleşme ve KOBİ'lerin Önemi ile Dış Ticaretteki Yeri, I. Avrasya KOBİ Kongresi: Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2001.

Gücelioğlu Ö., Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den Beklentileri, Tes-Ar Yayınları, Ankara, 1994.

Gül K., Konaklama İşletmelerinde Tesis Alım Satım Kararları Analizi ve Tesis Değerleme, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir, 2002.

Hubertus J., SME Statistics, Eurostat, Theme 4, 2000.

İsmailoğlu H., "Küçük İşletmelerin Toplumsal Özellikleri ve Sorunları", Pazarlama Dünyası, 1992. s.45-59.

Kara İ., "Leasing İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi (ABD Uygulaması)", Bakış Dergisi, Sayı:3, Ocak 2001, 57-63.

Karabıçak M., Altuntepe N., Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Finansal Yönetim, I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, Nevşehir, 2001.

Karacaer S., Gönenç H., Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Finansal Yönetim, I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, Nevşehir, 2001.

Karauçak O., Avrupa Topluluğu'nun Turizm Politikası, İKV Yayın No:108, İstanbul, 1991.

Kargül D., Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayını, İstanbul, 1997.

Karluk, R., Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Basın Yayın, İstanbul, 1998.

Karataş S., Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Veli Yayınları, İstanbul, 1991.

Kok W., Enlarging the European Union Achievements and Challenges, European Commission Report, Brusells, 2003

Kozak M., "Türkiye'de Turistik Arz ile İlgili Bazı Ekonomik Değişkenlerin Dış Turizm Talebi Üzerine Etkisi", Turizmde Seçme Makaleler 21, No. 33, (1995), İstanbul.

Meier M. G., "Yine Envanter", Dünya Gazetesi, Şubat 1996.

Müftüoğlu T., Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri: Sorunlar ve Öneriler, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1991.

Müftüoğlu T., Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, EGS Bank Yayınları, İstanbul, 1997.

Müslümov A., 21. Yüzyılda Türkiye'de KOBİ'ler Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri, Literatür Yayınları, İstanbul.

Oktay E., Güney A., Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri, 21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, Doğu Akdeniz Üniversitesi, K.K.T.C., 2002.

Olalı H., Timur A., Turizm Ekonomisi, İzmir, 1998.

Olalı H., Korzay M., Otel İşletmeciliği, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1993.

Sarıaslan H., "Venture Capital (Risk Sermayesi) Finansman Modeli ve Türkiye'de Uygulama Olanakları", Ankara Sanayi Odası Dergisi-Özel Eki, Yıl: 16, No. 113, Ocak-Şubat 1992.

Sarıaslan H., Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunlarına Çözüm İçin Bir Finansal Paket, TOBB Yayını, Ankara, 1994 (a).

Sarıaslan H., Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları, TOBB Yayınları, Ankara, 1994 (b).

Sarıaslan, H., Türkiye Ekonomisinde KOBİ'ler, TOBB Yayınları, Ankara, 1996.

Sayın, M., AB'de KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1997.

Shaw J. .M., Tourism and The European Community, BTA/ETB Policy Unit, London, 1990.

Sögüt M.A., Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları , KOSGEB Yayınları, Ankara, 2001,

Şahin R., Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Destekler, I.Avrasya KOBİ Kongresi, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2001.

Şener B., Modern Otel İşletmelerinde Yönetim ve Organizasyon, Aydoğdu Ofset, Ankara, 1990.

Tetik N., "Finansal Kiralamada Yeni Düzenlemeler ve Uygulama Üzerine Etkileri", Yaklaşım Dergisi, Yıl:11, Sayı.131, Kasım 2003, 39-48.

Toskay T., Turizm-Turizm Olayına Genel Yaklaşım, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul,1978.

Tutar E., Tutar F., Turizm, Ekonomi, Türkiye ve OECD, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.

Usal A., Turizmde Rekreasyon ve Rekreasyon İşletmeciliği (Ders Notları), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , İzmir, 1997.

Wolf A., Musaoğlu N., Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde KOBİ'lerin Karşılaştıkları sorunlar ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi: Sakarya İlinde Yapılan Araştırma Örneği, I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, Nevşehir, 2001.

Yörük N., Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Finansal Yönetim, I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, Nevşehir, 2001.

Yücel T., Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Finansal Yönetim Uygulamaları, I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, Nevşehir, 2001.

Zaimoğlu T., Risk Sermayesi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları, SPK Yayını, Ankara, 1995.

_____, Milli Prodktive Merkezi, Anahtar dergisi, Ankara (2004), 16-17.

_____, The Bologna Charter on SME Policies, OECD, 2000.

_____, KfW BANKENGRUPPE, Mittelstandsmonitor, Deutschland, 2004.

_____, Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği, Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, Ankara, 2001.

_____, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara, 2002.

_____, Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği, Türkiye Turizmi ile İlgili Seçilmiş Veriler, İstanbul, 2003.

_____, Türkiye Vakıflar Bankası Turizm Sektörü Raporu, Ankara, 2004.

_____, Agenda 2010 for small businesses in the “World’s Largest Industry”, UK Presidency Conference with the support of European Commission, 1998.

_____, OBSERVATORY OF EUROPEAN SMEs , SMEs and Access to Finance,2003.

İnternet:

[http:// europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/n25000.htm](http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/n25000.htm), erişim tarihi 12.11.2004

<http://eib.eu.int> ,erişim tarihi 11.10.2004

http://europa.eu.int/comm/index_en.htm, erişim tarihi 10.10.2004

http://www.europa.eu.int/comm/enterprisepolicy/sme_definition/index_en.htm,
erişim tarihi 18.04.2005

http://europa.eu.int/pol/justice/index_en.htm erişim tarihi 10.10.2004

<http://ue.eu.int>, erişim tarihi 10.10.2004

<http://www.ces.eu.int/index.htm>, erişim tarihi 16.06.2005

<http://www.cor.eu.int>, erişim tarihi 16.05.2005

<http://www.deltur.cec.eu.int/ab-bolge.html>, erişim tarihi 10.10.2004

<http://www.deltur.cec.eu.int/ab-divan.html>, erişim tarihi 10.10.2004

<http://www.deltur.cec.eu.int/ab-doruk.html>, erişim tarihi 10.10.2004

<http://www.deltur.cec.eu.int/abtarim.rtf>, erişim tarihi 10.10.2004

<http://www.deltur.cec.eu.int/abtuketici.rtf>, erişim tarihi 10.10.2004

<http://www.eca.eu.int>, erişim tarihi 12.11.2004

http://www.euoparl.eu.int/presentation/default_en.htm, erişim tarihi 24.12.2004

www.abgs.gov.tr, erişim tarihi 22.12.2004

www.abyerelnet.org/ab/turkiyeabiliskileri/tarihce/degisim_kisa.doc, erişim tarihi 11.04.2004

www.bmwa.bund.de/Navigation/Service/Englisch/small-business-policy.html, erişim tarihi
14.08.2004

www.deik.org, erişim tarihi 16.12.2004

www.ela.org, erişim tarihi 14.04.2004

www.invest-in-germany.com/en/research/businessguide/index.php?, erişim tarihi 08.10.2004

www.kosgeb.gov.tr, erişim tarihi 04.02.2005

www.mfa.gov.tr ,erişim tarihi 17.06.2004

www.imkb.gov.tr ,erişim tarihi 10.04.2005

http://www.tkb.com.tr/kobi/kobi_kredi2.PDF, erişim tarihi 22.09.2004

<http://www.halkbank.com.tr/parser.asp?page=kobi.asp>, erişim tarihi 22.09.2004

<http://www.oecd.org/dataoecd/5/11/31932173.pdf>, erişim tarihi 03.01.2005

www.turizmgazetesi.com, erişim tarihi 14.04.2005

www.eurostat.com, erişim tarihi 10.10.2004

www.world-tourism.org, erişim tarihi 16.05.2005

www.turizm.gov.tr, erişim tarihi 17.04.2005

<http://www.ensr-net.com/>, erişim tarihi 15.06.2004

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Volkan ALTINTAŞ

Doğum Tarihi ve Yeri : 03.12.1978 / Afyon

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Çankaya Lisesi-Ankara

Lisans Diploması : Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F İşletme Bölümü

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

Makale:

- Özdemir B., Aktaş A., Altıntaş V., (2005), **Turizm ve Otelcilik Eğitimi Görmekte Olan Lisans Düzeyindeki Öğrencilerin Otel İşletmelerinin Yiyecek-İçecek Bölümüne Yönelik Tutumları**, Cilt 16, Sayı 1, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi.

Bildiriler:

- Oren E., Altıntaş V., Tetik N., Kınay F., (2005), **Yield Management in Hotels: A Case Study in Antalya, Turkey**, The binomial poverty - wealth and Romania's integration in the European Union, 20-21 May 2005, Sibiu, Romania.

- Tetik N., Demirel B., Altıntaş V. , (2004), **A Research of Accommodation Establishments in Terms of Intellectual Capital in Turkey (Antalya Region)**, 2004 B&ESI Conference (Business and Economics Society International Conference), Rhodes, Greece.

- Ehtiyar R., Altıntaş V., Aktaş A., Armağan S., (2003), **The Recent Changes in Place Formation and The Traditional City Identity of Antalya**, 2003 Global Frameworks and Local Realities: Social and Cultural Identities in Making and Consuming Tourism, University of Brighton, England.

Adres : Deniz Mah. 121. sk. 25/5 07050 Güllük-Antalya

Tel. no : 0 536 966 29 66